

ดนตรีในพระราชวัง

390.22

บ449ด

กรมศิลปากร

พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๔๘

หอสมุด
กาญจนบุรี
ขงเมืองกาญจน์

ดนตรีในพระราชพิธี

สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร

กระทรวงวัฒนธรรม

พ.ศ.๒๕๔๘

อธิบดีกรมศิลปากร
สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร

ดนตรีในพระราชพิธี

เลขห้อง กค

เลขหมู่ 390.22
ป 4490

พิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๔๔ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

เลขทะเบียน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

บุญตา เขียนทองกุล

กรุงเทพฯ : สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ๒๕๔๔

๒๐๐ หน้า.

๑. พระราชพิธีในสมัยต่างๆ

๒. วงประโคมในพระราชพิธี

I. กรมศิลปากร. สำนักการสังคีต II. ชื่อเรื่อง

ISBN 974-417-736-5

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

6 31111007745613 70

ที่ปรึกษา

นายอาร์กซ์ สันติกุล
นางกัลยา เพิ่มลาภ
นายการุณ สุทธิกุล
นายสุเทพ วิริยะบุญชัย
นายจิรัส อัจฉรรงค์
นายศิลป์ ตราโมท
นายไพฑูรย์ เณยเจริญ
นายขวลิต สุนทรานนท์

อธิบดีกรมศิลปากร
รองอธิบดีกรมศิลปากร
ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต
นายช่างศิลปกรรม ๑๐ ชช.
ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย
ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย
นักวิชาการละครและดนตรี ๙ ชช.
หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนางานแสดง

ผู้วิจัยและบรรณาธิการ

บุญตา เขียนทองกุล
นักวิชาการละครและดนตรี

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย ๑๐๓๒/๒๐๕-๒๐๘ ซอยร่วมศิริมิตร แขวงลาดยาว เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๗๒-๑๑๖๙-๗๒ โทรสาร ๐-๒๒๗๒-๑๑๗๓

คำนำ

หนังสือดนตรีในพระราชพิธี ที่จัดพิมพ์ขึ้นครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมพระราชพิธีต่างๆ ที่มีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องเนื่องด้วยการประกอบพระราชพิธีรัฐพิธีและพิธีที่จัดขึ้นตามวาระพิเศษทั้งนี้วงประโคมดังกล่าวเป็นหน้าที่ของงานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวังกับกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธีต่างๆ ยังมิได้มีการรวบรวมไว้เป็นข้อมูลในด้านเอกสารกาลเวลาเปลี่ยนไปอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้

ในการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเรื่อง “ดนตรีในพระราชพิธี” ได้ดำเนินการโดยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากพระราชพิธีต่างๆ ที่จัดขึ้นประจำปีระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๖ และจากพิธีในวาระพิเศษต่างๆ ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔ และค้นคว้าจากหนังสือ หมายกำหนดการ แล้วนำมาเรียบเรียงตามลักษณะของงานพระราชพิธี แสดงให้เห็นขั้นตอนของงานพระราชพิธีกับการประกอบดนตรีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้ศึกษาพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งจะเห็นความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงสมัย

กรมศิลปากร ขอขอบคุณ งานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง และบุคคลต่างๆ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจเรื่องดนตรีในพระราชพิธีตามสมควร

(นายอาร์กย์ สังหิตกุล)

อธิบดีกรมศิลปากร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “ดนตรีในพระราชพิธี” ได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือเสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานและบุคคลท่านต่าง ๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

อดีตท่านอธิบดีกรมศิลปากรสองท่านคือ นาวาอากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น ศิลปินแห่งชาติ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้อนุมัติให้ทำวิจัยเรื่องนี้ นางพัฒนี พร้อมสมบัติ นักวิชาการละครและดนตรี ๙ ชช. ให้โอกาสในการจัดทำงานวิจัย และท่านอธิบดีอารักษ์ สังหิตกุล ที่อนุมติให้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

นายจิรัช อาจนรงค์ ศิลปินแห่งชาติ นายศิลป์ ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย นายบุญช่วย แสงอนันต์ นายไชยยะ ทางมีศรี นายبيب คงลายทอง และนายอัญชิต สวาคมพรรณ ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็น และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

นายเดชน์ สัมควคุปต์ หัวหน้างานเครื่องสูง และพนักงานชาวประโคมในกองพระราชพิธี สำนักพระราชวังทุกท่าน ผู้ให้ความอนุเคราะห์การถ่ายภาพการแต่งกายในพระราชพิธีต่าง ๆ

นายสุธี ปิวรบุตร ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรม ช่วยเขียนภาพสังข์ในพระราชพิธี และนายสิงห์คม บริสุทธิ์ ให้แนวคิดในการออกแบบปก

นายไพฑูรย์ เจยเจริญ นักวิชาการละครและดนตรี ๙ ชช. และผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี ให้แนวคิด ให้คำแนะนำ ตลอดจนช่วยตรวจแก้ไขข้อมูลจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณงามความดีของงานวิจัยเล่มนี้ขอมอบบูชาแด่ คุณครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ผู้วางรากฐานข้อมูลด้านดนตรีไทยจนทำให้เกิดงานวิจัยเล่มนี้

บุญตา เขียนทองกุล
นักวิชาการละครและดนตรี
ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ดนตรีในพระราชพิธี”

บุญตา เขียนทองกุล : ผู้วิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม นำมาเรียบเรียงด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อศึกษาวงประโคมที่ใช้ประโคมและบรรเลงในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และเพื่อศึกษาการใช้เพลงตามขั้นตอนการประโคมและบรรเลงในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีที่จัดขึ้นตามวาระพิเศษ

ผลการศึกษา พบว่า ในสมัยก่อนสุโขทัยมีพิธีเกี่ยวกับการต้อนรับคณะทูต มีกระบวนการแห่เจ้านาย ในสมัยสุโขทัย มีพิธีเฉลิมฉลองพระพุทธรูป พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ งานวันวิสาขบูชา พระราชพิธีเข้าพรรษา ในสมัยอยุธยา มีงานพระราชพิธีทั้งสิบสองเดือน เช่น พระราชพิธีตุลาการ พระราชพิธีจองเปรียง พิธีตรียัมปวาย พิธีสัสมัจฉารัตนัท ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติไว้เช่นพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องด้วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แก่ พระราชกุศลมาฆบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชพิธีเนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศล ได้แก่ พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของพระบรมชนกและพระชนนี พระราชพิธีที่เกี่ยวข้องเพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมืองได้แก่ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีฉัตรมงคล จนถึงสมัยรัชกาลปัจจุบัน พระราชพิธีต่างๆ ได้ยุบรวมกันบ้าง ยกเลิกไปบ้าง คงไว้แต่พระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำปี โดยจัดทำเป็นปฏิทินหลวงมีทั้งสิ้น ๑๔ พระราชพิธี งานรัฐพิธี จำนวน ๗ พิธี นอกนั้นจัดเป็นพิธีตามวาระพิเศษ เช่น พิธีเททอง พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีพุทธาภิเษก เป็นต้น

วงประโคมที่ใช้ในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยจนถึงปัจจุบันพบว่าในสมัยก่อนสุโขทัยพบแต่เครื่องดนตรีเพียงสังข์ แตร และกลอง ในสมัยสุโขทัยพบทั้งเครื่องดนตรีและวงประโคม เครื่องดนตรีที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ ข้องชัย บัณเฑาะว์ วงประโคมใช้คำว่า ดุริยางคดนตรี หรือพิณพาทย์ ในสมัยอยุธยาพบทั้งเครื่องดนตรี และวงประโคมเหมือนสมัยสุโขทัย แต่มีระบุดึงเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นได้แก่ กลองอินทเทรี มโหระทึก วงประโคมที่เพิ่มมาจากสมัยสุโขทัย ได้แก่ วงปี่ชวา กลองชนะ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๕) มีหลักฐานชัดเจนในการจัดวงประโคม พบว่ามี วงสังข์แตร วงกระหังแตรมโหระทึก วงพิณพาทย์หรือวงปี่พาทย์ วงปี่ชวา กลองชนะ วงปี่ฉิ่งกลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก วงขับไม้ และวงมโหรี ซึ่งวงประโคมเหล่านี้ยังคงใช้มาตลอด

ในสมัยปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๔๗ วงประโคมที่ใช้ในพระราชพิธี ได้แก่ วงสังข์แตร วงกระหังแตรมโหระทึก วงปี่ชวากลองชนะ วงปี่ฉิ่งกลองชนะ และวงปี่พาทย์พิธี

การใช้เพลงประโคมตามขั้นตอนของงานพระราชพิธีพบว่า ในสมัยก่อนสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕) ไม่ได้ระบุชื่อเพลงไว้ แต่มีหลักฐานของเพลงที่ใช้ประโคมถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ วงสังข์แตรใช้เพลงสำหรับบท ๑ จบ วงกระหังแตรมโหระทึก งาน“รัฐพิธี” ใช้เพลงสำหรับบท ๓ จบ งานเสด็จออกมหาสมาคม ใช้เพลงออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จ วงปี่ชวากลองชนะ ใช้เพลงพญาเดิน วงปี่ฉิ่งกลองชนะใช้เพลงพญาโสภ (ทางเฉพาะ) วงปี่พาทย์พิธีบรรเลงตามขั้นตอนของพระราชพิธีทั่วไป มีเพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ และเพลงเรื่องทำขวัญ ในพระราชพิธีพิเศษ การเลือกใช้เพลงบรรเลงตามขั้นตอนของพระราชพิธียึดการประกอบพิธีเป็นสำคัญ เช่น เพลงลงทรง ประกอบพิธีการสรงน้ำในพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีนรัตนปฏิมากร เพลงเชิดฉาน เพลงโคมเวียน และเพลงปลุกต้นไม้ ในการประกอบพิธีการหว่านไถของพระยาแรก ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความสำคัญและความเป็นมา	๑
วัตถุประสงค์	๒
วิธีการศึกษา	๒
ขอบเขตของการศึกษา	๓
ประโยชน์ที่นำไปใช้	๓
ข้อจำกัดของการศึกษา	๓
นิยามศัพท์เฉพาะ	๓
บทที่ ๒ พระราชพิธีสมัญสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์	๕
ที่มาของพระราชพิธี	๕
พระราชพิธีสมัญสุโขทัย	๕
พระราชพิธีสมัญอยุธยา	๖
พระราชพิธีสมัญรัตนโกสินทร์	๗
พระราชพิธีในรัชกาลที่ ๙	๑๕
บทที่ ๓ พระราชพิธีสมัญรัชกาลที่ ๙	๑๖
พระราชพิธีประจำปี	
พระราชกุศลมาฆบูชา	๑๗
พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปตามพิธีนันทนปฏิมากร	๒๐
พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช	๒๔
พระราชพิธีสงกรานต์	๒๗
พระราชพิธีฉัตรมงคล	๓๒
พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	๔๓
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา	๕๒
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม	๕๗
พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวง	๖๑
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา	๖๕
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน	๖๘
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช	๗๔

	หน้า
พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ	๗๔
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	๘๐
รัฐพิธี	
รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	๙๒
วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า	๙๕
วันที่ระลึกมหาจักรี	๙๗
รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอภิจักรีสมัยคล้ายวันสวรรคต	๑๐๐
รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	๑๐๓
รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	๑๐๕
รัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภา	๑๐๗
รัฐพิธีตามวาระพิเศษ	
พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม	๑๐๙
พิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย”	๑๑๓
พิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม	๑๑๔
พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	๑๒๐
พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน	๑๒๓
พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	๑๒๕
พิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน	๑๒๙
บทที่ ๔ ดนตรีในพระราชพิธี	๑๓๖
สมัยก่อนสุโขทัย	๑๓๗
สมัยสุโขทัย	๑๓๗
สมัยอยุธยา	๑๓๙
สมัยรัตนโกสินทร์	๑๔๑
วงประโคมและเพลงที่ใช้ในพระราชพิธี	๑๔๙
วงแตลสังข์	๑๔๙
วงกระหังแตรมโหรทึก	๑๕๒
วงปี่ชวากลองชนะ	๑๕๕
วงปี่ฉิ่งกลองชนะ	๑๕๙
วงปี่พาทย์พิธี	๑๖๐
วงปี่ชวากลองแขก	๑๖๙
วงขับไม้	๑๗๑
การแต่งกายในพระราชพิธี	๑๗๓
บทที่ ๕ สรุปและอภิปรายผล	๑๘๓
ภาคผนวก เครื่องดนตรีในวงประโคม	๑๘๗

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑ วงสังข์แด่ งานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ	๒๔
ภาพที่ ๒ การแสดงละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนชมถ้ำ งานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ	๒๕
ภาพที่ ๓ มโหรีทีก เปิงมาง และกลองชนะ เครื่องดนตรีในวงประโคม ในการอัญเชิญพระบรมอัฐิ และพระอัฐิจานพระราชพิธีสงกรานต์	๒๗
ภาพที่ ๔ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิออกประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๒๘
ภาพที่ ๕ วงสังข์แด่และวงปี่พาทย์พิธีงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	๓๕
ภาพที่ ๖ วงสังข์แด่และวงปี่ชวากลองชนะในริ้วกระบวนอิสริยยศ แท้พระยาแรกนาขวัญ ไปที่โรงพิธีพราหมณ์ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง	๔๕
ภาพที่ ๗ ช้องชัยและกลองมโหรีทีก ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง	๔๖
ภาพที่ ๘ วงปี่พาทย์พิธี (เครื่องคู่) บรรเลง ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ขณะที่พระยาแรกนาขวัญกำลังเสี่ยงทายผ้า ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง	๔๖
ภาพที่ ๙ นาคหลวงกำลังเดินขึ้นพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม	๖๒
ภาพที่ ๑๐ พานพุ่มรูปเทียนในงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา	๖๕
ภาพที่ ๑๑ วงปี่พาทย์พิธี ตั้ง ณ บริเวณศาลาราย ด้านหน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม	๖๖
ภาพที่ ๑๒ วงสังข์แด่ งานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดสุทัศนเทพวราราม	๖๘
ภาพที่ ๑๓ วงปี่พาทย์พิธี งานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน วัดบวรนิเวศวิหาร	๖๙
ภาพที่ ๑๔ วงปี่พาทย์พิธี บรรเลงในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๘๒
ภาพที่ ๑๕ บายศรี แก้ว-ทอง-เงิน ในการเวียนเทียนดวงพระบรมราชสมภพพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๘๓
ภาพที่ ๑๖ ภาษามาลาโกวบัณฑิตะวัดตลอดเวลา ขณะที่หัวหน้าพราหมณ์ออกแว่นเทียนสมโภชดวงพระบรมราชสมภพ	๘๔
ภาพที่ ๑๗ วงสังข์แด่ ประโคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๘๔
ภาพที่ ๑๘ พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สวนลุมพินี	๑๐๑
ภาพที่ ๑๙ วงปี่พาทย์พิธี (เครื่องใหญ่) ของกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต	๑๐๑
ภาพที่ ๒๐ แผ่นอิฐทอง นาก เงิน ในพิธีวางศิลาฤกษ์	๑๑๐
ภาพที่ ๒๑ เทียนชัยในพิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย”	๑๑๕
ภาพที่ ๒๒ เครื่องบวงสรวงในพิธีพุทธาภิเษก พระนิรันตราย	๑๑๕
ภาพที่ ๒๓ ภาพทิวทัศน์ทิศตะวันตก ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะลพบุรีพุทธศตวรรษที่ ๑๗	๑๓๖
ภาพที่ ๒๔ วงปี่พาทย์ที่เดินบรรเลงในประบวนแห่ในอดีต	๑๔๒
ภาพที่ ๒๕ การประโคมวงสังข์แด่ (แบบมีฆ้องชัย)	๑๕๐

ภาพที่ ๒๖	การประโคมวงสังข์แด่ (แบบไม่มีฆ้องชัย)	๑๕๒
ภาพที่ ๒๗	วงกระหังแด่กรมโหระทึก	๑๕๒
ภาพที่ ๒๘	วงกระหังแด่กรมโหระทึกในทำปฏิบัติ	๑๕๔
ภาพที่ ๒๙	วงปี่ชวากลองชนะ	๑๕๕
ภาพที่ ๓๐	กลองชนะทอง-เงิน-แดง-เขียว	๑๕๖
ภาพที่ ๓๑	แสดงการจัดริ้วกระบวนแห่อิสริยยศพระยาแรกนาขวัญ	๑๕๘
ภาพที่ ๓๒	วงปี่ฉมกลองชนะ และวงสังข์แด่	๑๕๙
ภาพที่ ๓๓	วงปี่พาทย์พิธี	๑๖๑
ภาพที่ ๓๔	วงปี่พาทย์พิธี (เครื่องคู่)	๑๖๒
ภาพที่ ๓๕	วงปี่พาทย์พิธี (เครื่องใหญ่)	๑๖๒
ภาพที่ ๓๖	วงปี่ชวากลองแขก	๑๖๙
ภาพที่ ๓๗	วงขับไม้	๑๗๑
ภาพที่ ๓๘	ตัวอย่างการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ	๑๗๔
ภาพที่ ๓๙	ตัวอย่างการแต่งกายเครื่องแบบปกติขาว	๑๗๕
ภาพที่ ๔๐	ตัวอย่างการแต่งกายเครื่องแบบปกติขาวติดเหรียญ	๑๗๕
ภาพที่ ๔๑	วงกระหังแด่กรมโหระทึก ชุดสัปดาห์ปกติเต็มยศ	๑๗๖
ภาพที่ ๔๒	วงกระหังแด่กรมโหระทึก ชุดสัปดาห์ปกติ	๑๗๖
ภาพที่ ๔๓	ตัวอย่างการแต่งกาย ชุดคุ้มริ้ววงกระหังแด่กรมโหระทึก (ชุดสัปดาห์เต็มยศ)	๑๗๗
ภาพที่ ๔๔	ตัวอย่างการแต่งกาย ชุดติมโหระทึกและแด่ฝรั่ง (ชุดสัปดาห์เต็มยศ)	๑๗๗
ภาพที่ ๔๕	ตัวอย่างการแต่งกาย ชุดคุ้มริ้ววงกระหังแด่กรมโหระทึก (ชุดสัปดาห์ปกติ)	๑๗๘
ภาพที่ ๔๖	ตัวอย่างการแต่งกาย ชุดมโหระทึกและแด่ฝรั่ง (ชุดสัปดาห์ปกติ)	๑๗๘
ภาพที่ ๔๗	ตัวอย่างการแต่งกายของชุดมโหระทึก วงสังข์แด่ และวงปี่ชวากลองชนะในริ้วขบวน	๑๗๙
ภาพที่ ๔๘	ตัวอย่างการแต่งกายของชุดมโหระทึกและวงปี่ฉมกลองชนะในริ้วขบวน	๑๗๙
ภาพที่ ๔๙	ตัวอย่างการแต่งกายชุดติมโหระทึก	๑๘๐
ภาพที่ ๕๐	ตัวอย่างการแต่งกายวงสังข์แด่ในริ้วกระบวน	๑๘๑
ภาพที่ ๕๑	ตัวอย่างการแต่งกายจำปีในริ้วกระบวน	๑๘๑
ภาพที่ ๕๒	ตัวอย่างการแต่งกายจำกลอง (เบิ่งมาง) ในริ้วกระบวน	๑๘๒
ภาพที่ ๕๓	ตัวอย่างการแต่งกายจำกลอง (ชนะ) ในริ้วกระบวน	๑๘๒
ภาพที่ ๕๔	ฆ้องชัย	๑๘๙
ภาพที่ ๕๕	มโหระทึก	๑๘๙
ภาพที่ ๕๖	กรับพวงงา	๑๙๐
ภาพที่ ๕๗	บันทาะวี่	๑๙๐
ภาพที่ ๕๘	กลองชนะทอง	๑๙๑

	หน้า
ภาพที่ ๕๙ กลองชนะเงิน	๑๙๑
ภาพที่ ๖๐ กลองชนะแดงลายทอง	๑๙๑
ภาพที่ ๖๑ กลองชนะเขียวลายเงิน	๑๙๑
ภาพที่ ๖๒ เปิงมาง	๑๙๒
ภาพที่ ๖๓ สังข์ในพระราชพิธี	๑๙๒
ภาพที่ ๖๔ แตรทอง	๑๙๓
ภาพที่ ๖๕ แตรฝรั่ง	๑๙๓
ภาพที่ ๖๖ ปี่ชวา	๑๙๔
ภาพที่ ๖๗ ปี่โฉน	๑๙๔

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑	พระราชกุศลมาฆบูชา ๑๙
ตารางที่ ๒	พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ๒๒
ตารางที่ ๓	พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ๒๖
ตารางที่ ๔	พระราชพิธีสงกรานต์ ๓๐
ตารางที่ ๕	พระราชพิธีฉัตรมงคล ๓๖
ตารางที่ ๖	พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ๔๗
ตารางที่ ๗	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ๕๕
ตารางที่ ๘	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ๕๙
ตารางที่ ๙	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาถหลวง ๖๓
ตารางที่ ๑๐	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา ๖๗
ตารางที่ ๑๑	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ๗๒
ตารางที่ ๑๒	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช ๗๖
ตารางที่ ๑๓	พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ ๗๙
ตารางที่ ๑๔	พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๕
ตารางที่ ๑๕	รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๙๔
ตารางที่ ๑๖	วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ๙๖
ตารางที่ ๑๗	วันที่ระลึกมหาจักรี ๙๙
ตารางที่ ๑๘	รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสชดสมัยคล้ายวันสวรรคต ๑๐๒
ตารางที่ ๑๙	รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๑๐๔
ตารางที่ ๒๐	รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๑๐๖
ตารางที่ ๒๑	รัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ๑๐๘
ตารางที่ ๒๒	พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ๑๑๑
ตารางที่ ๒๓	พิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย” ๑๑๖
ตารางที่ ๒๔	พิธีตักถือนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม ๑๑๙
ตารางที่ ๒๕	พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๑๒๒
ตารางที่ ๒๖	พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน ๑๒๔
ตารางที่ ๒๗	พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ๑๒๗
ตารางที่ ๒๘	พิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ฉ. ปรีวัฒน์ ๑๓๐
ตารางที่ ๒๙	ตารางสรุปวงประโคมและเพลงในพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๙ ๑๓๑
ตารางที่ ๓๐	แสดงชื่อวงประโคมและเครื่องดนตรีในพระราชพิธีต่างๆ ๑๔๕

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมา

“ดนตรีในพระราชพิธี” หมายถึง เครื่องดนตรีหรือวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบสอดแทรกอยู่ในพิธีของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งถือเป็นราชประเพณีที่กำหนดไว้ในกฎมนเฑียรบาลที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเป็นพระราชกรณียกิจสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจวบจนถึงปัจจุบัน ดนตรีเป็นส่วนส่งเสริมบรรยากาศของพระราชพิธี ก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศขององค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์อีกด้วย

ดนตรีไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมสาขาหนึ่งที่ชนชั้นขุนโบราณได้ร่วมกันสร้างขึ้นไว้ มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการใช้ประโยชน์จากเสียงดนตรีไปสร้างความรู้สึกระตุ้นเตือนให้บังเกิดเป็นสำนึกนัยนัยหมายในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ หรือใช้เพื่อขับกล่อมให้เกิดความเพลิดเพลิน เจริญใจทางอารมณ์ ซึ่งสังคมไทยได้ยอมรับและยกย่องว่าดนตรีไทยเป็นดนตรีประจำชาติของตนเอง มีเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงสามารถได้ยินได้ทางโสตและเห็นได้ด้วยตา มีทั้งเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า จัดประสมเป็นวงใช้บรรเลงประกอบพิธีการงานต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม อีกทั้งยังพบว่า เรื่องราวในดนตรีไทยนั้นมีคุณค่าต่อการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทย ค่านิยม พฤติกรรม และจารีตประเพณีของสังคมไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี

ดนตรีไทยมีบทบาทและหน้าที่บรรเลงขับกล่อมหรือประกอบรับใช้กิจกรรมทางสังคมทุกระดับชั้น นับแต่ระดับสามัญชนธรรมดาถึงสถาบันสูงสุดคือสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์ถือได้ว่าเป็นที่เคารพสูงสุดสำหรับประชาชนชาวไทยทั้งมวลซึ่งต่างมีความจงรักภักดีและเทิดทูนนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมสำคัญของชาติที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในการประกอบพระราชพิธีตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จะมีขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ ออกเป็นหมายรับสั่งเป็นการภายในสำหรับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของเจ้าพนักงานของราชสำนักพระราชวัง ซึ่งในรายละเอียดส่วนหนึ่งที่ระบุอยู่ในหมายรับสั่งได้กล่าวถึงการประกอบดุริยางคดนตรีที่ประกอบและบรรเลงอยู่ในแต่ละช่วงของพระราชพิธี ซึ่งมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (๒๕๒๙ : ๗๙) ได้กล่าวไว้ว่า

“... อันพระมหากษัตริย์ราชเจ้าของไทย ตั้งแต่สมัยโบราณกาลมาจนปัจจุบันนี้ ก็ได้ทรงประกอบพระราชประเพณีต่างๆ สืบมา ทุกๆ พระองค์ และก็ดูเหมือนจะกล่าวได้ว่า งานพระราชพิธีทั้งหลายที่ทรงกระทำด้วยพระองค์เองก็ดี พระราชทานให้ผู้อื่นกระทำแทน ก็ดี จะมีได้มีงานใดเลยที่จะขาดการประกอบด้วยดุริยางคดนตรี เพราะเสียงประกอบของดนตรีไพเราะเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจให้บังเกิดความรู้สึกตื่นตัว และบันดาลใจให้รวมใจอยู่ตรงกันไปในพระราชพิธีนั้น และเมื่อได้ใช้เครื่องบรรเลงและเพลงเหล่านั้น ได้ผลตามประสงค์แล้ว ก็ยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติจวบจนปฏิบัติสืบต่อกันมา”

การประกอบดนตรีในงานพระราชพิธีที่สืบทอดมาแต่โบราณมีหลักฐานกล่าวไว้ในกฎมนเฑียรบาลว่ามีการใช้เครื่องประกอบหรือวงประกอบแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายของพิธีนั้น

ในอดีตเจ้าพนักงานประโคมและนักดนตรีปี่พาทย์เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกันเป็นข้าราชการบริพารที่ขึ้นอยู่กับสำนักพระราชวัง แต่ในปัจจุบันเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายนี้ได้แยกต้นสังกัดออกจากกัน โดยนักดนตรีปี่พาทย์ได้โอนย้ายสังกัดขึ้นกับกรมศิลปากร ส่วนเจ้าพนักงานประโคมยังคงสังกัดอยู่กับหมวดงานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวังเช่นเดิม โดยเหตุดังกล่าวทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามขั้นตอนของพระราชพิธี ซึ่งออกเป็นหมายรับสั่งเป็นการเฉพาะภายในสำหรับข้าราชการของสำนักพระราชวัง จึงไม่ได้รับการเผยแพร่ไปสู่หน่วยงานอื่น การเผยแพร่เอกสารสามารถกระทำได้เฉพาะหมายกำหนดการของพระราชพิธีที่แจ้งให้ทราบไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ทำให้ข้อมูลในส่วนของคนตรีในพระราชพิธีเป็นข้อมูลที่หายาก การค้นหาหลักฐานจากบันทึกต่างๆ ไม่ปรากฏรายละเอียด ข้อมูลการใช้วงดนตรีตามขั้นตอนของพระราชพิธี จะมีบ้างก็เป็นการกล่าวอ้างถึงไม่มากนัก ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระราชพิธีของราชสำนัก ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปเป็นจำนวนมากและลดน้อยลงทุกที การจดบันทึกก็ได้ขาดช่วงเสียตั้งแต่การแยกหน่วยงานวงประโคมออกจากกัน ทำให้ไม่มีการจดบันทึก

ในปัจจุบันกรมศิลปากร โดยสำนักการสังคีตได้ตั้งกลุ่มงานขึ้นรับผิดชอบในหน่วยงาน เรียกว่า กลุ่มวิจัยและพัฒนางานแสดง ดนตรีในพระราชพิธีจึงเป็นข้อมูลสำคัญอย่างหนึ่งที่สมควรจะได้มีการบันทึกจัดเก็บไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเก็บบันทึกโดยกระบวนการใช้สื่อสารสนเทศ เพื่อตอบสนองต่อการศึกษาค้นคว้าในยุคข้อมูลข่าวสารได้ เป็นการเฉพาะสำหรับเรื่องดนตรีในพระราชพิธี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์
๒. เพื่อศึกษาวงประโคมที่ใช้ประโคมและบรรเลงในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์
๓. เพื่อศึกษาการใช้เพลงตามขั้นตอนการประโคมและการบรรเลงในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีที่จัด

ขึ้นตามวาระพิเศษ

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาได้เริ่มจากการศึกษาหมายกำหนดการงานพระราชพิธีที่มีในปฏิทินหลวงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูล เมื่อจะถึงวันงาน กองพระราชพิธี สำนักพระราชวังจะส่งหมายกำหนดการมาที่กรมศิลปากร สำนักการสังคีต และกลุ่มงานดุริยางค์ไทยตามลำดับ

เมื่อผู้วิจัยทราบเรื่องจะต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมและดำเนินการต่างๆ ดังนี้

๑. เตรียมความพร้อม ได้แก่ เตรียมกล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดงาน และศึกษาหมายกำหนดการ

๒. ผู้วิจัยต้องเตรียมความพร้อมเพื่อไปเก็บข้อมูล ณ สถานที่จริงร่วมกับข้าราชการของกลุ่มดุริยางค์ไทยที่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่บรรเลงดนตรีประกอบพระราชพิธีโดยการศึกษาขั้นตอนอย่างละเอียดของพระราชพิธีจากหมายกำหนดการ และจะต้องไปถึงก่อนพระราชพิธีจะเริ่มขึ้นประมาณ ๑ ชั่วโมง และในระหว่างนั้นผู้วิจัยจะสอบถามถึงขั้นตอนของพระราชพิธีอย่างย่อๆ จากเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี

๓. ขึ้นบันทึกข้อมูล เริ่มทำการบันทึกข้อมูลตั้งแต่งานพระราชพิธีเริ่มขึ้นโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกเสียงวงดนตรีซึ่งที่บรรเลงประกอบพระราชพิธี บันทึกขั้นตอนของพระราชพิธีโดยการจดบันทึก และถ่ายภาพขั้นตอนของพระราชพิธี

๔. ขึ้นรวบรวมข้อมูลนำข้อมูลที่จัดบันทึกอย่างย่อแน่นนำมาเรียบเรียงใหม่โดยศึกษาขั้นตอนของพระราชพิธีตามหมายกำหนดการเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้บันทึกมาอีกครั้งเพื่อให้ข้อมูลตรงกันระหว่างขั้นตอนของพระราชพิธีกับเพลงที่บรรเลงประกอบ

๕. ขึ้นตรวจสอบ นำข้อมูลมาให้ผู้เชี่ยวชาญของสำนักการสังคีตและสำนักพระราชวังตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องดนตรีในพระราชพิธีนี้ศึกษาเฉพาะพระราชพิธีที่จัดขึ้นประจำปีซึ่งปรากฏอยู่ในปฏิทินหลวงและพิธีที่จัดขึ้นในวาระพิเศษในโอกาสต่างๆ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔

ประโยชน์ที่นำไปใช้

๑. ทราบและเข้าใจประวัติความเป็นมาของพระราชพิธีต่างๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์
๒. ทราบและเข้าใจวงประโคมที่ใช้ประโคมและบรรเลงในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน
๓. ทราบและเข้าใจการใช้เพลงในขั้นตอนการประโคม ในพระราชพิธีประจำปี รัฐพิธี และพิธีที่จัดขึ้นตามวาระพิเศษ

ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการเก็บข้อมูลบางพระราชพิธีไม่มีหมายกำหนดการ จึงใช้หมายกำหนดการของเก่าหรือใช้พระราชกิจแต่มีลักษณะงานเหมือนกัน ซึ่งไม่ทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. พระราชพิธี	หมายถึง	พิธีการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามกำหนดที่เป็นแบบแผนราชประเพณีสืบมาแต่โบราณ
๒. พระราชพิธีประจำปี	หมายถึง	งานพระราชพิธีที่กำหนดไว้ในปฏิทินหลวงออกโดยสำนักพระราชวังจำนวน ๑๔ พระราชพิธี
๓. รัฐพิธี	หมายถึง	งานที่รัฐเป็นผู้จัด และได้มีกำหนดไว้ในปฏิทินหลวงออกโดยสำนักพระราชวัง มี ๗ พิธี
๔. พิธีตามวาระพิเศษ	หมายถึง	งานพิธีที่ไม่ได้กำหนดไว้ในปฏิทินหลวง เป็นพิธีที่จัดขึ้นพิเศษ เช่น พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีเททอง
๕. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น		ผู้วิจัยขอจำกัดขอบเขตตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนไว้ซึ่งมีข้อมูลประวัติพระราชพิธีต่างๆ ครบทุกพระราชพิธีที่เคยปฏิบัติมา และหลังรัชกาลที่ ๕ เป็นสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปัจจุบัน

ดนตรีในพระราชพิธี

๖. หมายกำหนดการ

เอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีที่จะต้องอ้างพระบรมโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “นายกรัฐมนตรีหรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการ เห็นเกล้าฯ สั่งว่า” เสมอไป

๗. พระราชกิจ

มีลักษณะเหมือนหมายกำหนดการ แต่มีรายละเอียดขั้นตอนของพระราชพิธีมากกว่าหมายกำหนดและไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน

บทที่ ๒

พระราชพิธีในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์

ที่มาของพระราชพิธี

พระราชพิธี คือ พิธีการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามกำหนดที่เป็นแบบแผนราชประเพณีสืบมาแต่โบราณ สาเหตุของการเกิดพระราชพิธีนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(๒๕๔๐ : ๑) ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้สาธิตการมีพระราชพิธีสำหรับพระนครไว้ว่า มาจากตำราไสยศาสตร์ที่นับถือพระเจ้า อิศวร พระนารายณ์ อย่างหนึ่ง มาจากพระพุทธศาสนา อย่างหนึ่ง และเกิดจากการรวมตัวกันระหว่างตำราไสยศาสตร์และพระพุทธศาสนา อีกอย่างหนึ่ง รวมเป็น ๓ อย่าง แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง

หลักฐานเกี่ยวกับพระราชพิธีต่างๆ พบในกฎมนเฑียรบาล หลักศิลาจารึก และหลักฐานที่สำคัญจากหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแยกเป็นยุคสมัยได้ ดังนี้

พระราชพิธีสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยพบว่ามีพระราชพิธีที่เกี่ยวกับเรื่องการเกษตรกรรม ได้แก่ พระราชพิธีไผ่สาจรดพระนังคัล และพิธีที่เกี่ยวข้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(๒๕๔๐ : ๕๓) ได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือน ดังนี้

“ในเดือนหก พระราชพิธีไผ่สาจรดพระนังคัล พราหมณ์ประชุมกันผูกพรตเชิฐเทวรูปเข้าโรงพิธี ณ ท้องทุ่งละหานหลวงหน้าพระตำหนักห้างเขากำหนดฤกษ์แรกนาว่าใช้วันอาทิตย์ พระเจ้าแผ่นดินทรงเครื่องต้นอย่างเทศทรงม้าพระที่นั่งพยุหยาตราเป็นกระบวนเพชรพวง พระอัครชายาและพระราชวงศานุวงศ์... ขึ้นรถประเทียบตามเสด็จไปในกระบวนหลังประทับที่พระตำหนักห้าง จึงโปรดให้ออกญาพลเทพธิดาแต่งตัวอย่างลูกหลวง มีกระบวนแห่ประดับกรชิงบังสุริย์ พราหมณ์เป่าสังข์ไปรยข้าวตอกนำหน้า ครั้นเมื่อถึงมณฑลท้องละหานก็นำพระโคสุภราชมาเทียมทอง พระครูพิธีมอญยามไถและประดักทองให้ออกญาพลเทพเป็นผู้ไถที่หนึ่ง พระศรีมโหสถซึ่งเป็นบิดานางนพมาศเองแต่งตัวเครื่องชาวอย่างพราหมณ์ ถือไถเงินเทียมด้วยพระโคเศวตพระพรเดินไถเป็นที่สอง พระวิฆเนศวรแต่งกายอย่างคหบดีถือไถหุ้มด้วยผ้ารัดกัมพลแดงเทียมด้วยโคกระวีนทั้งไม้ประดัก พระโหราลัยม้องชัยประโคนศุริยวงศคนตรี ออกเดินไถเวียนซ้ายไปขวา ชีพราหมณ์ไปรยข้าวตอกดอกไม้ บันลือเสียงสังข์ไม้บัณเฑาะว์นำหน้าไถ...”

งานวันวิสาขบูชาได้กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลของพระมหากษัตริย์และประชาชนในสมัยนั้น ดังนี้ “...ครั้นถึงวันวิสาขบูชาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชบริรักษฝ่ายหน้าและฝ่ายในทั้งอาณาประชาราษฎร์ทั้งทุกนิคมชนบทระดับพระนครและพระราชวัง...ชวนโคมประทีปขวาลาสว่างไสวห้อยย้อยพวงบุปผชาติ...บูชาพระรัตนตรัยสิ้นสามทิวาราตรี ...อันว่าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชตระกูลก็ทรงศีลบำเพ็ญการพระราชกุศลต่างๆ ในวันวิสาขบูชา... ออกวัดหน้าพระธาตุราชอารามหลวงวันหนึ่งออกวัดราชบุรณะพระวิหารหลวงวันหนึ่ง ออกวัดโลกสุทธาราชาวาสวันหนึ่ง...ถวายประทีปรูปเทียนเวียนแวนรอบรัตนบัลลังก์ ประโคนศุริยวงศคนตรีดีดสีตีเป่า สมโภชพระชินศรี พระชินราช...”

แล้วมีคำสรรเสริญว่า

“...อันพระนครสุโขทัยราชธานีถึงวันวิสาขนักขัตฤกษ์ครั้งใดก็สว่างไปด้วยแสงประทีปเทียนดอกไม้
เพลิง...เสนาะสำเนียงพิณพาทย์ฆ้องกลองทั้งทิวาราตรี...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ๒๕๔๑ : ๗๔-๗๕)

พระราชพิธีเข้าพรรษาได้กล่าวถึงกระบวนแห่เชิญเทียนจำนำพรรษาว่า “ตั้งบนคานหาม และ
ลงเรือเอกชัยใส่บุษบกบังลั้งก์ทองประโคมกลองอินทเกร็ดตรัสสังข์ธวัชไสว แห่ไปตามท้อง
สถลมารคและชลมารค ประชาชนก็ร้องสาธุการอนุโมทนาพระราชกุศล...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ๒๕๔๑ : ๑๓๐-๑๓๑)

จะเห็นได้ว่าพระราชพิธีที่พบในสมัยสุโขทัยมีเพียงพระราชพิธีเกี่ยวกับการเกษตรกรรม และพระราชพิธี
ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น อาจจะเนื่องมาจากไม่มีการจดบันทึกเหมือนในสมัยอยุธยาที่จะกล่าวต่อไปนี้

พระราชพิธีสมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงพระราชพิธีที่มีขึ้นตั้งแต่เมื่อสร้าง
กรุงศรีอยุธยาซึ่งพบในพระราชกำหนดกฎมนเฑียรบาลที่พระเจ้าแผ่นดินทรงทำมีครบทั้ง ๑๒ เดือน มีจุดประสงค์
เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง คือ

เดือนอ้าย มี ๒ พิธี ได้แก่

๑. พิธีไล่เรือ เพื่อให้น้ำลดโดยเร็ว เพื่อสะดวกในการทำนา

๒. พิธีตรียัมปวาย เป็นพิธีของพราหมณ์จัดขึ้นเพื่อรับการเสด็จมาของพระอิศวร พระนารายณ์

และพระพิฆเนศ ที่เสด็จลงมาเยี่ยมโลก

เดือนยี่ มี ๒ พิธี ได้แก่

๑. พิธีบุษยาก็เชก หมายถึง พิธีอาบน้ำเมื่อพระจันทร์กำลังผ่านหมู่ดาวบุษยะ

๒. พิธีเจวียนพระโคกินเลี้ยง -

เดือนสาม การพิธีธยานยเทาะห์ หมายถึง พิธีเสี่ยงทายเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ธัญญาหาร

เดือนสี่ พิธีสัมพัจฉรฉินท์ ทำเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่พระนคร พระเจ้าแผ่นดิน และพระบรม

วงศานุวงศ์ ตลอดจนราษฎร

เดือนห้า พระราชพิธีเผด็จศึก ลดแจตรออกสนาม -

เดือนหก พิธีไพศายย์จรดพระนังคัล หมายถึงพิธีทำขวัญแก่พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ เช่น ข้าวเปลือก และ

เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ราษฎรรู้ว่าถึงเวลาปลูกข้าวแล้ว

เดือนเจ็ด พิธีทูลน้ำล้างพระบาท หมายถึง พิธีแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

เดือนแปด งานเข้าพรรษา หมายถึง พิธีหล่อเทียนขนาดใหญ่เพื่อนำไปถวายตามวัดต่าง ๆ

เดือนเก้า พิธีตุลาการ เป็นพิธีสะเดาะ หรือนำเพ็ญทานอย่างหนึ่ง โดยให้พระเจ้าแผ่นดิน เสด็จขึ้น

บนตาชั่ง ท่ามกลางราชวงศ์และข้าทูลละอองพระบาท แล้วนำเงินทองใส่ตาชั่งอีกข้างหนึ่งให้มีน้ำหนักเท่า
พระองค์ แล้วนำเงินทองนั้นพระราชทานให้แก่พราหมณ์เพื่อนำไปทำบุญ

เดือนสิบ พิธีภัทรบทพิธีสารท หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วและการทำบุญวันนี้ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนาให้มีอุดมสมบูรณ์

เดือนสิบเอ็ด พิธีอาศุขยแข่งเรือ -

เดือนสิบสอง พิธีจองเปรียงลดชุดลอยโคม เป็นพิธียกโคมชัยเพื่อบูชาพระเป็นเจ้าทั้งสาม

ในสมัยอยุธยาทางพระราชพิธีได้กำหนดไว้ในพระราชกำหนดกฎมนเฑียรบาลมีครบทั้ง ๑๒ เดือน ตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งบางพระราชพิธีไม่สามารถแปลความหมายได้ว่าหมายถึงพระราชพิธีอะไร เช่น พระราชพิธีเผด็จศึก ลดแจตรอกสนาม และพิธีอาศุขยแข่งเรือ แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนไว้ ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ทราบถึงพระราชพิธีต่างๆ ที่มีในอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์

พระราชพิธีในสมัยรัตนโกสินทร์พบหลักฐานจากหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งเป็นงานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่ได้ทรงอธิบายถึงพระราชพิธีสิบสองเดือนที่พระเจ้าแผ่นดินทรงกระทำไว้อย่างละเอียดในแต่ละเดือนซึ่งเป็นพระราชพิธีแต่กรุงเก่าบ้างเริ่มกระทำในสมัยรัชกาลที่ ๔ บ้าง และได้ยกเลิกไปไม่ทำบ้าง ดังนี้

พระราชพิธีเดือนสิบสอง ประกอบด้วย

พระราชพิธีจองเปรียง ลดชุดลอยโคม

จุดประสงค์ เป็นพิธียกโคมชัยเพื่อบูชาพระเป็นเจ้าทั้งสามคือ พระอิศวร พระนารายณ์และพระพรหม เป็นพิธีของพราหมณ์หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการบูชาพระบรมสารีริกธาตุพระจุฬามณีในดาวดึงส์พิภพและบูชาพระพุทธบาท ในขณะที่ทรงจุดเทียนชัยมีเจ้าพนักงานประโคมแตงลั้งซ์ ช้องชัยพินพาทย์จนสิ้นเวลายุกโคม

สถานที่ ณ พระบรมมหาราชวัง หรือ ณ ที่เสด็จประทับ ได้แก่ วังจันทร์เกษม วังนารายณ์ราชนิเวศน์

วัน - เวลา กำหนดยกโคมชัยขึ้นในเวลาขึ้น ๑ ค่ำ และลดโคมชัยในวันแรม ๒ ค่ำ

พระราชพิธีกะติเกยา

จุดประสงค์ เป็นพิธีพราหมณ์ที่จุดตามเพลิงคอยรับพระเป็นเจ้าจะเสด็จลงมา พิธีนี้เป็นพิธีนำก่อนหน้าพิธีตรียมพวาย

สถานที่ บริเวณหน้าเทวสถาน สามเกลย

วัน-เวลา เมื่อพระจันทร์เสวยกฤตติกาเต็มบริบูรณ์ นิยมทำในเดือนอ้ายหรือเดือน ๑๒

พระราชกุศลฉลองไตรปี

จุดประสงค์ เป็นพระราชกุศลที่ทรงแสดงความชื่นชมยินดีแก่พระสงฆ์ที่ได้รับยศสูงขึ้น เป็นพระราชอาคันนะ ฐานานุกรมหรือพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงผนวชพระภิกษุ

สามเนรเก็น ๑ พรรษาขึ้นไป โดยนิมนต์ให้มาประชุมพร้อมกันในพระบรมมหาราชวัง และพระราชทานไตรจีวร มีการสวดฉลองไตรที่ได้รับพระราชทาน พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย ภายหลังย้ายมาพระที่นั่งบุรพาทิศ แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ จัดที่พระที่นั่งอนันตสมาคม

วัน - เวลา กำหนดไว้ ๔ วัน เริ่มวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ

พระราชพิธีลอยพระทิพย์ หรือเทศกาลลอยกระทง

จุดประสงค์ เป็นงานรื่นเริงเพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคา

สถานที่ ประพาสทางน้ำ

วัน - เวลา เดือน ๑๒

พระราชกุศลกาลานุกาล

จุดประสงค์ เพื่อทำบุญพระบรมอัฐิ พระอัฐิของรัชกาลก่อน และของพระบรมวงศานุวงศ์ โดยกระทำต่อท้ายงานพระราชกุศล (เริ่มมีเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔)

สถานที่ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

วัน - เวลา แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐

พระราชกุศลแจกเบี้ยหวัด

จุดประสงค์ พระราชทานเงินโดยจัดทำเป็นตัวแก่พระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงผนวช เพื่อให้นำไปซื้อของซึ่งควรแก่สมณบริโภค (เริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ ๔)

สถานที่ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

วัน - เวลา วันจันทร์หรือวันพุธข้างแรมเดือน ๑๒

พระราชพิธีฉัตรมงคล

จุดประสงค์ เพื่อเฉลิมฉลองพระมหาเศวตฉัตร เครื่องลี้ราชกกุธภัณฑ์ และพระแสงประจำรัชกาล เป็นวันครบรอบพิธีบรมราชาภิเษก (เริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ ๔)

สถานที่ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย

วัน - เวลา ถือวันเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นวันมงคล

พระราชพิธีเดือนอ้าย ประกอบด้วย

พระราชพิธีไล่เรือ

จุดประสงค์ เพื่อให้น้ำลดโดยเร็ว เพื่อสะดวกในการทำนา

สถานที่ เสด็จลงเรือพระที่นั่งตั้งกระบวนตั้งแต่เมืองนนทบุรี วังถึงปากน้ำ

วัน - เวลา ทำในเดือนอ้าย

พระราชกุศลเลี้ยงขนมเบื้อง

จุดประสงค์ เพื่อเลี้ยงขนมเบื้อง แต่พระสงฆ์ที่มียศตั้งแต่เจ้าพระถึงพระราชาคณะ
สถานที่ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย
วัน - เวลา ฤดูที่ทุ่งมีมันมาก

พระราชกุศลเทศนามหาชาติ

จุดประสงค์ เป็นงานพระราชกุศล ในการฟังเทศน์มหาชาติ
สถานที่ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งอนันตสมาคม
 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และพระที่นั่งทรงธรรม
วัน - เวลา มี ๓ วัน เริ่มวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ถึงแรม ๑ ค่ำ

พระราชพิธีเดือนยี่ ประกอบด้วย

พระราชพิธีบูชาภิเษก

จุดประสงค์ เป็นพระราชพิธีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาหมายถึงพิธีอาบน้ำเมื่อพระจันทร์กำลัง
 ผ่านหมู่ดาวบุษยะ(บุษยะ หมายถึงดาวฤกษ์ที่ ๔ มี ๕ ดวง)
สถานที่ -
วัน - เวลา เดือนยี่

พระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย หรือพิธีโล้ชิงช้า

จุดประสงค์ เป็นพิธีของพราหมณ์จัดขึ้นเพื่อรับการเสด็จมาของพระอิศวร พระนารายณ์
 และพระพิฆเนศ ที่เสด็จลงมาเยี่ยมโลก
สถานที่ เทวสถาน ใกล้กับวัดสุทัศน์
วัน - เวลา พิธีตรียัมพวาย ทำในวันขึ้น ๗ ค่ำ กับวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือนยี่ พิธีตรีปวาย ทำใน
 วันแรม ๑ ค่ำถึงวันแรม ๕ ค่ำ

พระราชกุศลถวายผ้าจ่านำพรรษา

จุดประสงค์ เป็นการนำผ้าจ่านำพรรษาไปถวายพระภิกษุเพื่อเป็นพระราชอุทิศถวายแด่
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
สถานที่ วัดอรุณราชวราราม วัดราชโอรส วัดราชประดิษฐ์ และวัดราชบพิธ
วัน - เวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

พระราชพิธีเดือนสาม ประกอบด้วย

พระราชพิธีธยานยเทาว์ หรือพิธีเผาข้าว

จุดประสงค์ เพื่อเสี่ยงทายให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ัญญาหาร
สถานที่ ทุ่งนาหลวง
วัน - เวลา เดือนสาม

พระราชพิธีศิวาราตรี

จุดประสงค์ เป็นพิธีลอยบาปของพราหมณ์ โดยการบูชาพระศิวะ ด้วยการหุงข้าวเจื่อน้ำผึ้ง น้ำตาล นมเนย เครื่องเทศ แล้วอาบน้ำ สระผม และนำผมลอยน้ำ

สถานที่ -

วัน - เวลา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

พระราชกุศลมาฆบูชา

จุดประสงค์ เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระพุทธเจ้าเนื่องเป็นวันจาตุรงคสันนิบาต

สถานที่ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วัน - เวลา วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

พระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีน

จุดประสงค์ เพื่อนำอาหารที่ได้รับการถวาย นำมาจัดเลี้ยงพระในวันขึ้นปีใหม่ของจีน

สถานที่ พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย

วัน - เวลา เดือนยี่ เดือนสาม ตรงกับวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน

พระราชพิธีเดือนสี่ ประกอบด้วย

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ (พิธีตัดปี)

จุดประสงค์ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่พระนคร พระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนราษฎร

สถานที่ วังหลวง

วัน - เวลา ตั้งแต่แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๔ เดือน ๕

พระราชพิธีอาพาธพินาศ

จุดประสงค์ เพื่อขบไล่ความเจ็บไข้ให้ผ่านพ้นไปจากแผ่นดิน

สถานที่ แท่นรอบพระนคร

วัน - เวลา ไม่แน่นอน (เวลาที่เกิดโรคระบาด)

พระราชพิธีเดือนห้า ประกอบด้วย

พระราชพิธีสัจจานกาล หรือพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจา

จุดประสงค์ เป็นพิธีทางทหารเพื่อแสดงความจงรักภักดีโดยนำอาวูแซในน้ำมนต์แล้วนำมาดื่มเพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณ

สถานที่ สมัยอยุธยา วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมณฑลพิตร

สมัยรัตนโกสินทร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วัน - เวลา เดือน ๕

พระราชพิธีคเชนทรทศสวนาน

จุดประสงค์ เจริญสวัสดิมงคลและบำบัตเสนียดจัญไรแก่ช้าง
สถานที่ -
วัน - เวลา เดือน ๕ หรือ เดือน ๑๐

พิธีทอดเชือก ดามเชือก

จุดประสงค์ เป็นพิธีชกกรรม หรือพิธีจับช้าง ตรวจเชือกบาศเพื่อคล้องช้างป่ามาเลี้ยงไว้เป็นกำลังของบ้านเมือง
สถานที่ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
วัน - เวลา เดือน ๕

พิธีตรุษสงกรานต์

จุดประสงค์ พิธีทำบุญรับปีใหม่ มีการสวดพระปริตร สวดมนต์ฉลองพระทราย สร้างน้ำพระพุทธรูปในวังหลวง และวัดพระแก้ว
สถานที่ พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์
วัน - เวลา ๑๓ เมษายน

พระราชกุศลก่อพระทรายและตักข้าวบิณฑ์

จุดประสงค์ ก่อพระทรายเพื่อผสมทรายในการก่อสร้างและถนอมลานวัด ข้าวบิณฑ์ใช้บูชาพระทรายในวันสงกรานต์และบูชาเทวดารักษาพระชนมพรรษา (พระเจดีย์ทราย บรรดาศักดิ์มี ๒ วัด คือพระเจดีย์ทราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ และพระเจดีย์ทราย วัดกุฎีดาว)
สถานที่ วัดราชประดิษฐ์ วัดราชบพิธ วัดเทพศิรินทร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา ไม่แน่นอน ใกล้วันสงกรานต์

พระราชพิธีเดือนหก ประกอบด้วย

พระราชพิธีพืชมงคลและพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

จุดประสงค์ ทำขวัญแก่พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เช่น ข้าวเปลือก และเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ราษฎรรู้ว่าถึงเวลาปลูกข้าวได้แล้ว
สถานที่ ท้องสนามนอกพระนคร ท้องสนามหลวง
วัน - เวลา เดือน ๖

พระราชพิธีวิสาขบูชา

จุดประสงค์ เวียนเทียนเพื่อระลึกวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพาน
สถานที่ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา วันเพ็ญเดือน ๖

ดนตรีในพระราชพิธี

พระราชพิธีเดือนเจ็ด ประกอบด้วย

พระราชพิธีเคนทะทิ้งช้าง

จุดประสงค์ เป็นพิธีเสี่ยงทายเพื่อความอุ่นใจ มิให้มีผู้คิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดิน
สถานที่ สถานที่พระสยามภูวนาท เทวสถานหลวง
วัน - เวลา เดือน ๗

พระราชพิธีทูลน้ำล้างพระบาท

จุดประสงค์ เพื่อแสดงความจงรักภักดีโดยหัวหมื่นองค์รักษารายณ์นำกะออมมาตั้งที่ศีรษะ
นำไปถวายค่านับพระมหากษัตริย์
สถานที่ รัดนสิงหาสน์เบญจาเก้าชั้น หรือมณฑปกลางสระน้ำ
วัน - เวลา เดือน ๗

ชื่อ พระราชกุศลสลากภัตของหลวง

จุดประสงค์ เพื่อนำของมาถวายพระสงฆ์โดยวิธีแห่มาและให้พระสงฆ์จับสลากตามแต่ท่าน
ใดจะได้อย่างใดอย่างหนึ่ง
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดบวรนิเวศวิหาร
วัน - เวลา วันพระขึ้น ๘ และ ๑๕ ค่ำ เดือน ๗

ชื่อ พระราชกุศลหล่อเทียนพรรษา

จุดประสงค์ เพื่อหล่อเทียนขนาดใหญ่ไว้นำไปถวายตามวัดต่าง ๆ
สถานที่ วัดชั้นเอก
วัน - เวลา วันแรม ๑ ค่ำ

พระราชพิธีเดือนแปด ประกอบด้วย

พระราชพิธีเข้าพรรษา

จุดประสงค์ เมื่อเข้าฤดูฝนพระพุทธเจ้าทรงให้พระสงฆ์อยู่จำวัดใดวัดหนึ่ง เป็นเวลา ๓ เดือน
และมีการถวายเทียนพรรษาและเครื่องอัฐบริขารแก่ภิกษุสงฆ์ และเจ้านาย
ทรงผนวชใช้สอยในระหว่างจำพรรษา
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘

พระราชกุศลฉลองเทียนพรรษา

จุดประสงค์ จุดเทียนพรรษาเล่มแรกโดยใช้ไฟฟ้าส่องด้วยแวนลงยาราชาวดีและการสมโภช
เจ้านายที่ผนวช และได้มอบหมายให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปจุดเทียนพรรษาตาม
วัดต่างๆ ในพระนคร

สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา วันขึ้น ๑๓ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

พระราชกุศลเสด็จถวายพุ่ม

จุดประสงค์ เพื่อเป็นการถวายพุ่ม
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดราชประดิษฐ์ วัดบวรนิเวศวิหาร
วัน - เวลา แรม ๒ ค่ำ เดือน ๙

พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

จุดประสงค์ เพื่อเปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกตตามฤดูกาล
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา
 ฤดูฝน วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘
 ฤดูหนาว วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒
 ฤดูร้อน วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔

พระราชพิธีเดือนเก้า ประกอบด้วย

พระราชพิธีพืชมงคล

จุดประสงค์ ขอฟนที่ไม่ตกตามฤดูกาลให้ตกต้องตามฤดูกาล ปีใดฝนตกตามฤดูกาลก็ไม่ได้ทำพิธีนี้
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมัยรัชกาลที่ ๔ โปรดให้ไปจัดที่ท้องสนามหลวง
วัน - เวลา เดือน ๙

พระราชกุศลวันประสูติและวันสวรรคตสมเด็จพระนพพกาธิ

จุดประสงค์ เพื่อเชิญพระบรมอัฐิทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพระบรมชนกและพระราชชนนี
สถานที่ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
วัน - เวลา ตามวันประสูติ และสวรรคตของพระบรมชนกและพระราชชนนี

พระราชพิธีเดือนสิบ ประกอบด้วย

พระราชพิธีสารทและพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์

จุดประสงค์ การทำบุญกลางปี เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษโดยการกวนข้าวทิพย์
สถานที่ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
วัน - เวลา ๑๓ - ๑๕ ค่ำ

พระราชกุศลตักบาตรน้ำผึ้ง

จุดประสงค์ สมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดให้เริ่มมีการทรงบาตรด้วยน้ำผึ้งให้แก่พระราชอาคันตุกะ
ฐานานุกรม จำนวน ๑๐ รูป และฉลองพระเจ้าเณรที่ทรงผนวชใหม่
สถานที่ วัดบวรนิเวศวิหาร ภายหลังทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา เดือน ๑๐

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

จุดประสงค์ เพื่อทำบุญวันประสูติทุกปี มีการสวดมนต์ ๓ วัน และมีเทศน์ ๓ ถิ่น และ
มีพิธีสงฆ์และพิธีกรรมด้วย
สถานที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัน - เวลา ตรงกับวันที่ประสูติ

พระราชพิธีระวางสมโภชพระคชาธาร

จุดประสงค์ เป็นการคัดเลือกช่างขึ้นระวางเป็นพาหนะ
สถานที่ -
วัน - เวลา ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๐

พระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำงานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาสรุปว่าในแต่ละเดือนมีพระราชพิธีอะไรบ้าง มีจุดประสงค์อย่างไร ทั้งอ้างถึงสถานที่ และวัน-เวลาในการจัดพระราชพิธีนั้น ๆ พระราชพิธีทั้งสิบสองเดือนที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มี จำนวน ๔๐ พระราชพิธี

กล่าวได้ว่าพระราชพิธีต่างๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๕) เป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องในวาระต่างๆ ดังนี้

พระราชพิธีเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระราชกุศลมาฆบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวง พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

พระราชพิธีเนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศล ได้แก่ พระราชพิธีสงกรานต์ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิ

พระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง ได้แก่ พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๙

ปัจจุบันพระราชพิธีต่างๆ ที่เคยปรากฏในพระราชพิธีสิบสองเดือนได้ยกเลิกไปบ้าง ปรับเปลี่ยนไปตามกาลสมัยบ้าง พระราชพิธีต่างๆ ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลปัจจุบันช่วงต้นๆ ได้แก่

๑. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงบาตรขึ้นปีใหม่
๒. พระราชพิธีสังเวยพระปาย
๓. พระราชกุศลมาฆบูชา
๔. พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร
๕. พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช
๖. พระราชพิธีสงกรานต์
๗. พระราชพิธีฉัตรมงคล
๘. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
๙. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา
๑๐. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า
๑๑. พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์
๑๒. พระราชพิธีทักษิณานุประทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยอดยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
๑๓. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาครหลวง
๑๔. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา
๑๕. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๑๖. พระราชพิธีสารท
๑๗. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน
๑๘. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทานวันปิยมหาราช
๑๙. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ต่อมา ได้งด ยกเลิกบางพระราชพิธีออก หรือจัดรวมให้อยู่ในวันเดียวกัน และบางพระราชพิธีก็จัดเป็นส่วนพระองค์บ้าง นอกจากพระราชพิธีต่างๆ แล้ว งานที่เกี่ยวข้องเนื่องที่รัฐเป็นผู้จัด เรียกว่า “**รัฐพิธี**” เป็นงานเกี่ยวเนื่องด้วยการถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ หรือพระบรมราชานุสรณ์ โดยทั้งพระราชพิธีประจำปี และรัฐพิธีนี้ได้ออกเป็นกำหนดการจัดทำเป็นหนังสือเรียกว่า “**ปฏิทินหลวง**” นอกจากนี้ยังมีพิธีที่จัดขึ้นเป็นวาระพิเศษ ได้แก่ พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีพุทธาภิเษก พิธีตักถูลูกนิมิต พิธีเททอง พิธีเปิดอาคาร พิธีเปิดราชานุสาวรีย์ และพิธีสมโภช แต่หมายกำหนดการงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีตามวาระพิเศษ เหล่านี้ มิได้มีการละเอียดถึงขั้นตอนการบรรเลงและเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพระราชพิธีจึงอาจทำให้เกิดความสับสนไม่แน่ใจในการปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมพระราชพิธีต่างๆ จัดทำเป็นเอกสารงานวิจัย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน และเป็นหลักฐานทางวิชาการสืบไป

บทที่ ๓

พระราชพิธีสมัยรัชกาลที่ ๙

การศึกษาเรื่องพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นส่วนใหญ่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ บางพิธีถ้าไม่มีหมายกำหนดการจะใช้ข้อมูลเอกสารบางพิธีใน พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔ โดยเข้าร่วมสังเกตการณ์เก็บข้อมูลกับวงปีพาทย์พิธีของกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ที่นางปีพาทย์พิธีไปบรรเลงตามหมายกำหนดการที่ออกโดยกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง รวมทั้งสิ้น จำนวน ๒๔ พิธี จำแนกได้ ดังนี้

๑. พระราชพิธีประจำปี จำนวน ๑๔ พิธี
๒. รัฐพิธี จำนวน ๗ พิธี
๓. พิธีตามวาระพิเศษ จำนวน ๗ พิธี

ในการนำเสนอข้อมูลแต่ละพิธี จะมีข้อมูลเกี่ยวกับชื่องาน ความเป็นมา ลักษณะพิธีโดยย่อ วัน เวลา สถานที่ หมายกำหนดการ และตารางแสดงขั้นตอนของพิธีพร้อมวงประโคมและเพลงที่บรรเลงประกอบตามขั้นตอนของราชพิธี

พระราชพิธีประจำปี

๑. พระราชกุศลมาฆบูชา (๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖)
๒. พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมณีรัตนปฏิมากร (๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๐)
๓. พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช (๙ เมษายน ๒๕๔๔)
๔. พระราชพิธีสงกรานต์ (๑๕ เมษายน ๒๕๔๕)
๕. พระราชพิธีฉัตรมงคล (๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕)
๖. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๕)
๗. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา (๑๔-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖)
๘. พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (๙ มิถุนายน ๒๕๔๓)
๙. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวง (๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๓)
๑๐. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕)
๑๑. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน (๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๓)
๑๒. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช ((๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๕)
๑๓. พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ (๑ ธันวาคม ๒๕๔๗)
๑๔. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา (๕-๖ ธันวาคม ๒๕๔๕)

พระราชกุศลมาฆบูชา

ชื่องาน

พระราชกุศลมาฆบูชา

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ แต่ถ้าปีใดมีอธิกมาสคือ มีเดือน ๔ สองหน วันมาฆบูชาจะเลื่อน เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ วันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเหตุการณ์นำอัศจรรย์ ๔ ประการ ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต กล่าวคือ

๑. เป็นวันที่พระภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย

๒. พระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น

๓. พระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นพระภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ทั้งสิ้น

๔. เป็นวันที่ดวงจันทร์เสวยฤกษ์มาฆบูชาบุรณมี การพระราชกุศลมาฆบูชาในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๕๐๖ : ๑๔๓) ได้ทรงพระราชนิพนธ์ ไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า "...การพระราชกุศลนั้นเวลาเข้าพระสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหารและวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมา จำนวน ๓๐ รูป มาฉันเข้าในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาค่ำ เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระสงฆ์สวดทำวัตรเย็นเหมือนอย่างทั่ว แล้วจึงได้สวดมนต์ต่อ แล้วสวดคาถาโอวาทปาติโมกข์ด้วย สวดมนต์จบ ทรงจุดเทียนรายตามราวรอบพระอุโบสถจำนวน ๑,๒๕๐ เล่ม (ปัจจุบันไม่มีจุดเทียนตามราวรอบพระอุโบสถ แต่เปลี่ยนเป็นครอบบัวทำด้วยกระเบื้องแก้วขาวสลักตั้งรองบนสันกำแพงระหว่างช่องเสาพระอุโบสถ) แล้วมีประโคมด้วย หลังจากนั้นได้มีเทศนาโอวาทปาติโมกข์ ๑ กัณฑ์ เทศนาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เครื่องไทยธรรมบูชา กัณฑ์เทศน์มีจีวร ๑ ผืน เงิน ๓ ตำลึง และขนมต่างๆ เมื่อเทศน์จบพระสงฆ์สวดมนต์รับสัพพี..."

ในรัชกาลต่อมาจนถึงรัชกาลปัจจุบันเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวังปฏิบัติดังนี้ ก่อนถึงวันมาฆบูชา จะนำเทียนรุ่ง ไปตั้งถวาย ณ พระราชฐานที่ประทับเพื่อทรงเจิม แล้วทรงสุหรัย เพื่อทรงพระราชอุทิศพระราชทาน ไปจุดบูชาพระรัตนตรัย ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดบวรนิเวศวิหาร วัดเบญจมบพิตร วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม วัดราชบพิธ และวัดนิเวศธรรมประวัติ

วัน เดือน

วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓

เวลา

๑๗.๐๐ น.

หมายกำหนดการ

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เลขานุการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า วันมาฆบูชา พุทธศักราช ๒๕๔๖ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามราชประเพณี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ดังรายการต่อไปนี้

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนาถ้อย ๑ แล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก ออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๑ พระราชกุศลมาฆบูชา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จถึงกำแพงแก้ว เสด็จขึ้นพระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย เสด็จฯ กลับมาประทับพระราชอาสน์ - ทรงจุดเทียนชนวนพระราชทานหัวหน้ากองพระราชพิธีสำหรับเชิญไปถวายเจ้าอาวาสจุดเทียนรุ่ง - พระสงฆ์จำนวน ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปปรียดอกมะลิ ๑.๒๕๐ ดอก ที่ธรรมาสน์เทศน์ - ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมเจ้าหน้าที่ยี่สิบกรมการนิมนต์พระราชอาสน์ขึ้นธรรมาสน์เทศน์ พระราชาคณะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว ทรงประเคนเจดีย์ปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก - เจ้าหน้าที่ยี่สิบกรมการนิมนต์พระสงฆ์ลงอาสนะและนิมนต์พระสงฆ์ออกจากพระอุโบสถ - เสด็จออกจากพระอุโบสถเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากประทับที่พระราชอาสน์แล้ว เจ้าหน้าที่ยี่สิบกรมการนิมนต์พระสงฆ์ลงอาสนะแล้ว เจ้าหน้าที่ยี่สิบกรมการนิมนต์ให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ

พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

ชื่องาน

พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ได้อัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “พระแก้วมรกต” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ทำด้วยมณีนีลเชียวเนื้อเดียวกัน ทั้งองค์ มาจากนครเวียงจันทน์

ภายหลังได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชวงศ์จักรีได้โปรดสร้างวัดไว้ในพระราชฐานสำหรับประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรขึ้นใหม่ และได้ทรงสร้างเครื่องทรงฤดูร้อน และฤดูฝนถวายเป็นพุทธบูชา จึงมีพระราชประเพณีเสด็จพระราชดำเนินไปเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ปีละ ๒ ฤดู

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างเครื่องทรงฤดูหนาวเป็นพุทธบูชาอีกหนึ่งฤดู รวมเป็น ๓ ฤดู ซึ่งมีกำหนดวันเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรตามฤดูกาล ดังนี้

เครื่องทรงฤดูร้อน	เปลี่ยนในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔
เครื่องทรงฤดูฝน	เปลี่ยนในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔
เครื่องทรงฤดูหนาว	เปลี่ยนในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒

วัน เดือน

วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๔ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูหนาวเป็นเครื่องทรงฤดูร้อน
วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๔ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูร้อนเป็นเครื่องทรงฤดูฝน
วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูฝนเป็นเครื่องทรงฤดูหนาว

เวลา

๑๖.๐๐ น.

สถานที่

พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระราชกิจ

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง เข้าทางประตูวิเศษไชยศรี เทียบรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ประทับพระราชอาสน์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กราบบังคมทูลรายงานการสร้างเครื่องทรงฤดูฝน ถวายพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรขึ้นใหม่ ทูลเกล้าฯ ถวายทรงพระราชอุทิศถวายเนื่องในมหามงคลเสด็จครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแล้วเสด็จฯ ไปด้านหลังฐานชุกชี ขึ้นเกยไปยังบุษบกที่ประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทรงกราบ ทรงถอดมงกุฎจากเศียรพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร มอบเจ้าหน้าที่ทรงหยิบสังข์ประจําองค์พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรที่ตั้งอยู่ด้านข้าง ทรงสรงพระสุคนธ์ที่พระอังสาซ้ายขวาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรเสร็จแล้ว ทรงวางสังข์ไว้ที่เดิม

ทรงรับพระมหาสังข์เพชรน้อยจากเจ้าหน้าที่ ทรงสรงพระสุคนธ์ที่พระอังสาซ้ายขวาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร เสร็จแล้วคืนพระมหาสังข์เพชรน้อยให้เจ้าหน้าที่ ทรงรับผ้าขาวจากเจ้าหน้าที่ เช็ดตามองค์พระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากรเสร็จแล้ว ทรงรับมงกุฎประจำฤดูฝนจากเจ้าหน้าที่ ทรงสวมถวายที่พระเศียร ทรงกราบ

เสด็จฯ ลงจากเกยไปประทับพระเก้าอี้ที่ข้างฐานชุกชี ทรงหยิบผ้าขาวที่ซับองค์พระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากรแล้วนั้น ชุบน้ำพระสุคนธ์ในโถแก้ว แล้วทรงบิดลงในโถแก้ว และหมอน้ำ เสร็จแล้วเสด็จฯ ไปที่ฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระสัมพุทธพรรณี ทรงถอยออกพระรัศมีพระเกตุพระสัมพุทธพรรณี มอบเจ้าหน้าที่ แล้วรับยอดพระรัศมีประจำฤดูฝนจากเจ้าหน้าที่ ทรงสวมถวายเปลี่ยนใหม่ เรียบร้อยแล้ว ทรงรับกระถงดอกไม้จากเจ้าหน้าที่ วางบนพานหน้าฐานชุกชี แล้วทรงจุดเทียนห่วงบูชาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร และพระสัมพุทธพรรณี ทรงคม เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระพุทธรูปยอผ้าจุฬาโลก ทรงคม เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระพุทธรูปเลิศล้ำภาล้าย ทรงคม เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่ที่หน้าธรรมาสน์ศิลา ทรงกราบแล้วประทับพระราชอาสน์

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระมหาสังข์เพชรน้อยเข้าถวาย พระราชทานน้ำพระมหาสังข์บริจก่น้ำพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากรแก่พระราชวงศ์ เสด็จฯ ไปทรงพระสุหร่ายน้ำพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากรที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรอบพระอุโบสถ เสร็จแล้วประทับพระราชอาสน์

(พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ครบ ๓ รอบ และเจิมที่ฐานพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร)

เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการทองใหญ่ เสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถ ทรงพระสุหร่ายน้ำพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากรแก่ประชาชนที่มาเฝ้า เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงสาธุการ เพลงลงสรง และเพลงเรื่องทำขวัญ
ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๒ พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๖.๐๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวังแล้วเสด็จฯ ผ่านกำแพงแก้วขึ้นพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประทับพระราชอาสน์ - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กราบบังคมทูลรายงานการสร้างเครื่องทรงฤดูฝนถวายพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรขึ้นใหม่ ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชอุทิศถวายเนื่องในมหามงคลเสด็จครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงสุหร่าย ทรงเจิมแล้วเสด็จไปยังด้านหลักราชอุทิศขึ้นไปยังที่บุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร เมื่อเสด็จฯ ขึ้นถึงบุษบกทรงกราบนันทรงถอดมงกุฎออกจากพระเศียรพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร มอบให้เจ้าหน้าที่ ทรงหยิบสังข์และทรงหลั่งพระสุคนธ์ด้วยพระมหาสังข์ และพระมหาสังข์เพชรน้อยเสร็จแล้ว ทรงขับองค์ด้วยผ้าขาว ๔ ผืน จากนั้นทรงสวมมงกุฎประจำฤดูฝน ถวายที่ประทับเศียร ทรงกราบ แล้วเสด็จฯ ลงจากเกยไปประทับพระราชอาสน์ข้างมุขฐานชุกชีด้านเหนือ ทรงชุบผ้าขาวที่ได้จากองค์พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร ลงในหม้อพระสุคนธ์ แล้วบิดลงในโถแก้วและหม้อน้ำเพื่อเป็นน้ำพระพุทธรูปเสด็จฯ ที่ฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระสัมพุทธพรณีทรงเปลี่ยนยอดพระรัศมีพระสัมพุทธพรณี เสร็จแล้วทรงวางกระถางดอกไม้บนหน้าฐานชุกชี แล้วทรงจุดธูปเทียนห่วงบูชาพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรและพระสัมพุทธพรณี ทรงคม แล้วเสด็จฯ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (เจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังให้สัญญาณแล้วบรรเลงเพลงลงสรวง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	ไปทรงจุดธูปเทียนท้ายพระที่นั่งพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลกและพระพุทธรูปเสด็จแล้วทรงคม เสด็จฯ ไปจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่บูชาพระรัตนตรัยจากนั้น เสด็จไปประทับพระราชอาสน์ เจ้าหน้าที่ภูษามาลาเชิญพระมหาสังข์เพชรน้อยบรรจุพระสุคนธ์ที่ทรงพระพุทธรูปรัตนปฏิมากรมาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ที่พระเศียรของพระองค์แล้วพระบรมวงศานุวงศ์เข้าไปหมอบเฝ้าฯ ทรงหลั่งพระราชทานที่ตามลำดับ จากนั้นเสด็จฯ ไปทรงพระสุหร่ายพระราชนันท์แล้วทรงพระบวงสรวงพระบาทซึ่งเฝ้าฯ เที่ยงรอบพระอุโบสถ แล้วประทับพระราชอาสน์ - หัวหน้าพราหมณ์เบิกแว่นเทียน พราหมณ์เป่าสังข์ ข้าราชการที่ยืนเฝ้าฯ เรียงรายนั้นรับแว่นเทียนสมโภชพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร เวียนเทียนครบ ๓ รอบ หัวหน้าพราหมณ์ขึ้นบันไดเกยไปเจิมพระพุทธรูปรัตนปฏิมากรและเจ้าหน้าที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามที่แต่งเครื่องทรงถวายพระพุทธรูปรัตนปฏิมากรเสร็จเรียบร้อยแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถพระราชทานน้ำพระพุทธรูปที่เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินปฏิมากร ด้วยพระสุหร่ายแก่ประชาชน แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตง - ประโคมเพลงสำหรับบท - ฆ้องชัยจะตีเป็นระยะๆ ตลอดเวลา พราหมณ์ในพระอุโบสถจะเป่าสังข์เมื่อเวียนเทียนครบแต่ละรอบ (เมื่อได้ยินเสียงสังข์ในพระอุโบสถ วงสังข์แตงประโคมเพลงสำหรับบทจะประโคมครั้งหนึ่ง)	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ (จนกระทั่งหัวหน้าพราหมณ์เจิมพระพุทธรูปรัตนปฏิมากรเสร็จแล้วเดินผ่านที่ประทับเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังจึงให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

ชื่องาน

พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้น เนื่องจากประเทศไทยมีเหตุการณ์ที่เกือบจะต้องเสียอิสรภาพมาหลายครั้ง แต่มีเหตุรอดพ้นมาได้เสมอ ด้วยมีเทพยดาองค์ใดองค์หนึ่งคอยพิทักษ์รักษา จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ทรงปั้นรูปพระสยามเทวาธิราชแล้วหล่อขึ้นเพื่อไว้สักการบูชาประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งทรงธรรม และจัดเครื่องสังเวยถวายประจำวัน และได้จัดให้มีการสักการะสังเวยพระสยามเทวาธิราชขึ้นปีละ ๒ ครั้ง คือ

ภาพที่ ๑ วงสังข์แตร งานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

๑. พระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีน ในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งเคยปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ โดยโปรดเกล้าให้สร้างศาลหลังคาเก๋งขึ้นหน้าพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ณ พระตำหนักแพ ทำราชวรดิษฐ์ เพื่อเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปเจี๊ยมก พร้อมทั้งอัญเชิญพระสยามเทวาธิราชไปตั้งประดิษฐาน เพื่อการบำเพ็ญพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีนโดยจัดตั้งเครื่องสังเวยตลอด ๓ วัน

๒. ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีนของไต้หวัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีสังเวยเทวดา และโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญ

พระสยามเทวาธิราช ออกไปตั้งที่บุษบกมุข พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และเทวรูปพร้อมด้วยเจี๊ยมกที่หอแก้วพระภูมิไปตั้งด้วย มีเครื่องสังเวยโต๊ะจีน ๓ โต๊ะ มีพระราชพิธีดังนี้ เวลาเช้าทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสดับปกรณ์ พระบรมอัฐิที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวลาค่ำทรงสังเวยพระสยามเทวาธิราชที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมีละครหลวงเล่นสมโภช และมีพระราชทานเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และชาวต่างประเทศ ในปีต่อๆ มา ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ มีผู้มาเฝ้าฯ ในงานน้อยมากจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังเวยพระสยามเทวาธิราช ที่พระที่นั่งทรงธรรมเพียงอย่างเดียว มีละครหลวงสมโภชแบบเดิม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้รื้อพระที่นั่งพุทธมณฑลขึ้น รวมทั้งพระที่นั่งทรงธรรมด้วย (ปัจจุบันคือสวนคิวาลัย) และโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญพระสยามเทวาธิราชไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ที่พระวิมาน ๓ มุข และถวายเครื่องสังเวยเฉพาะวันอังคาร และวันเสาร์ และมีพระราชพิธีสังเวยพระสยามเทวาธิราช ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ทุกปี

ภาพที่ ๒ การแสดงละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนชมถ้ำ
งานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

วัน เดือน ปี	ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๕
เวลา	๑๐.๐๐ น.
สถานที่	พระที่นั่งไพศาลทักษิณ
หมายกำหนดการ	เวลา ๑๐.๐๐ น. - หม่อมเจ้ากรรณิกา จิตรพงศ์ เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบ เข้าสู่พระบรมมหาราชวังทางประตูวิเศษไชยศรี ประตูพิมานไชยศรี - เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ - ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระสยามเทวาธิราช - เสด็จไปทรงจุดเทียนทอง เทียนเงิน ที่โต๊ะบวงสรวงพระสยามเทวาธิราชและทรงจุดธูปทางปีกที่เครื่องสังเว - ทรงกราบ - เสด็จไปที่ข้างหอพระสุราลัยพิมาน ทรงจุดเทียนทอง เทียนเงิน ที่โต๊ะบวงสรวง (กลางท่าว) และทรงจุดธูปทางปีกที่เครื่องสังเว - เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่ชานหน้าพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทอดพระเนตรการแสดงละคร เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงแล้ว - ประทานเงินรางวัลให้แก่หัวหน้าคณะการแสดงละคร - เสด็จกลับ
วงประโคม	วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ
	วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องใหญ่) บรรเลงเพลงสาธุการ และเพลงประกอบการแสดง
การแต่งกาย	ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๓ พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เวลา ๐๐.๐๐ น. พระที่นั่งไพศาลทักษิณ	- หม่อมเจ้ากรรณิกา จิตรพงศ์ เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบเข้าสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระสยามเทวาธิราช เสด็จไปทรงจุดเทียนทอง เทียนเงิน ที่โต๊ะบวงสรวง พระสยามเทวาธิราชและทรงจุดธูปหางปักที่เครื่องสังเวย เสร็จแล้วเสด็จไปที่ข้างหอพระสุราลัยพิมาน ทรงจุดเทียนทองเทียนเงินที่โต๊ะบวงสรวงกลางหาว และทรงจุดธูปหางปักที่เครื่องสังเวย - เสร็จแล้วเสด็จไปประทับที่พระเก้าอี้ ที่ชานหน้าพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทอดพระเนตรการแสดง - เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงแล้ว พระราชทานเงินรางวัล แก่หัวหน้าคณะการแสดงละคร แล้วองค์ประธาน ฯ เสด็จกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ พระ-นางแตงยี่นเครื่องออกมารำถวายมือ เพลงสาธุการ และต่อด้วยการแสดงละครนอก - เรื่องไชยเชษฐ - เรื่องสุวรรณพงส์

พระราชพิธีสงกรานต์

ชื่องาน

พระราชพิธีสงกรานต์

วันสงกรานต์ หมายถึงวันขึ้นปีใหม่ของไทยในสมัยโบราณ โดยนับตามวัน เดือน ปี ทางจันทรคติ ซึ่งจะอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๕-๑๖ เมษายน แต่จะเริ่มเทศกาลเถลิงศก ตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนวิธีนับเดือนปีเป็นทางสุริยคติ กำหนดใช้วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ของทุกปี ส่วนพระราชกุศลเดิม ได้แก่ การสวดพระปริตร พิธีสงฆ์มูรธาภิเษกวันเถลิงศกบนพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ยังคงมีอยู่

ภาพที่ ๓ มโหระทึก เบิงมาง และกลองชนะ
เครื่องดนตรีในวงประโคมในการอัญเชิญพระบรมอัฐิ
และพระอัฐิงานพระราชพิธีสงกรานต์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รวมพระราชพิธี สัมพัจฉรฉินท์ เถลิงศกสงกรานต์ พระราชพิธี ครีส์ัจจานกาลถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเข้าด้วยกัน เรียกว่าพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๒๔ มีนาคม ถึงวันที่ ๓ เมษายน และถึงวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ และงดงานพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ในวันที่ ๑๓ เมษายนที่เคยมีแต่เดิม

ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ มกราคม และจัดให้มีวันขึ้นปีใหม่เป็นเวลา ๓ วัน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๓๐ ธันวาคม

และวันที่ ๑-๒ มกราคม ของปีถัดไป และโปรดให้จัดพระราชพิธีต่างๆ ดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา ได้แก่ การบำเพ็ญพระราชกุศล เสด็จพระราชดำเนินทรงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เสด็จพระราชดำเนินทรงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เสด็จพระราชดำเนินทรงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เสด็จพระราชดำเนินทรงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลได้ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเทศกาลสงกรานต์ขึ้นใหม่ เรียกว่า พระราชพิธีสงกรานต์ โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๓ - ๑๖ เมษายน มีการบำเพ็ญพระราชกุศล และการพระราชประเพณีต่างๆ ตามที่เคยปฏิบัติมา ต่อมาในพ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการบำเพ็ญพระราชกุศลสงกรานต์เพียงวันเดียวคือในวันที่ ๑๕ เมษายน โดยยึดถือตามประเพณีเดิม

วัน เดือน

๑๕ เมษายน ของทุกปี

เวลา

๐๐.๓๐ น.

สถานที่

พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย

ภาพที่ ๔ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิออกประดิษฐาน
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่าพระราชพิธีสงกรานต์
ปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศล ดังต่อไปนี้

วันพุธที่ ๑๕ เมษายน เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพนักงาน
นิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนัก
จิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิตไปยังพระมหามณเฑียร ในพระบรมมหาราชวัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ
ทรงนำพระพุทธรูปสำคัญที่หอพระสุราลัยพิมาน ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้ว
เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราชที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เสด็จฯ ไป
ยังหอพระธาตุมณเฑียร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะและทรงนำพระบรมอัฐิ
พระอัฐิ แล้วเสด็จฯ ออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์
ทรงสมณศักดิ์ ๗๓ รูป เจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีสงกรานต์จบแล้ว ทรงประเคน
ภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ
ออกประดิษฐาน บนพระราชบัลลังก์ภายใต้้นพญาลมहाเศวตฉัตรและบนพระที่นั่งกง
ภายใต้ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าคู่ พระสงฆ์ สดับปกรณ์ พระบรมอัฐิ และพระอัฐิ แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานกราบบังคมทูลรายงานเครื่องราชสักการะที่ทรงพระราชอุทิศ พระราชทานให้กระทรวงมหาดไทยเชิญไปถวายเป็นพุทธบูชาเจดีย์สถานต่างๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธรูปยอติฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้ำนภาลัย ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำปูชนียวัตถุตามเจดีย์สถานในพระอารามนี้แล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่หอพระนาก ทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะ พระอัฐิสมเด็จพระบวรราชเจ้า พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงทอดผ้าพระสงฆ์ ๕ รูป สดับปกรณ์ แล้วทรงทอดผ้าพระสงฆ์อีก ๔๐ รูป สดับปกรณ์พระอัฐิพระราชวงศ์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกเป็นเสร็จการพิธี วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงประโคม

วงปี่พาทย์พิธี บรรเลงเพลงช้าและเพลงกราวรำ

วงปี่ฉิ่งกลองชนะ ประโคมเพลงพญาโศก (ทางเฉพาะ)

การแต่งกาย

ชาวพนักงานมโหรีทีก วงปี่ฉิ่งกลองชนะและวงสังข์แตรแต่งเครื่องแบบชุดในริ้วกระบวน
ชาวพนักงานวงสังข์แตรและปี่พาทย์พิธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๔ พระราชพิธีสงกรานต์

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑๕ เมษายน เวลา ๐๐.๓๐ น. พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังมณฑลเทียร ในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สรงน้ำพระพุทธรูปสำคัญที่หอพระสุราลัยปราศรัย พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียน ไปยังหอพระรัตนตรัย เสด็จฯ ไปศาลทักษิณ เสด็จฯ ไปยังหอพระธาตุมณเฑียร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ แล้วสรงน้ำพระบรมอัฐิ พระอัฐิ เสร็จแล้วเสด็จออกพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย ทางพระทวารวราชมเหศวร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วจึงเสด็จมาประทับที่พระราชอาสน์ - พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๓๔ รูป เจริญพระพุทธมนต์ การพระราชพิธีสงกรานต์ จบแล้ว ทรงประเคนภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว - เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิขึ้นพระเสลี่ยงออกจากประตูสนามราชกิจไปประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ภายในนพปฎลมหาเศวตฉัตรและบนพระที่นั่งกงภายในฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากประทับที่พระราชอาสน์ แล้วเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - - - วงปี่ฉณกลองชนะ ประโคมเพลงพญาคีตก (หลังจากประดิษฐานเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าคู่พระบรมอัฐิ พระอัฐิ พระสงฆ์สวดปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ แล้วถวายอนุโมทนา ถวายดิเรก ถวายพระพรลา - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ ทวารเทศรักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ

พระราชพิธีฉัตรมงคล

ชื่องาน

พระราชพิธีฉัตรมงคล

พระราชกุศลทักษิณานุปทานและพระราชพิธีฉัตรมงคลเป็นงานพระราชกุศลสนองพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ในรัชกาลก่อนและเป็นพิธีเฉลิมฉลองที่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

พระราชพิธีนี้มีครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระบรมราชาธิบาย ในหนังสือพระราชพิธี ๑๒ เดือน พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ความว่า “...พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริว่า วันที่พระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกนั้น เป็นมหามงคลสมัยซึ่งประเทศทั้งปวงที่มีพระเจ้าแผ่นดินย่อมนับถือวันนั้นเป็นวันนักขัตฤกษ์มงคลกาล แต่ในกรุงสยามมิได้มีการนักขัตฤกษ์อันใดครั้งนั้นวันบรมราชาภิเษกของพระองค์ตรงกับสมัยที่เจ้าพนักงานได้สมโภชเครื่องราชูปโภคแต่เดิมมาควรที่จะมีการสมโภชพระมหาเศวตฉัตรให้เป็นสวัสดิมงคลแก่ราชสมบัติจึงได้ทรงพระราชดำริจัดการพระราชกุศลพระราชทานชื่อว่า “ฉัตรมงคล...” นี่ขึ้น การพระราชพิธีฉัตรมงคลเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มนั้น มีสวดมนต์เลี้ยงพระ เวียนเทียน สมโภชพระมหาเศวตฉัตร ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ซึ่งราชประเพณีเดิม มีอานฉันท์กล่อมพระมหาเศวตฉัตร มีวงขับไม้บรรเลงกล่อมด้วย (ปัจจุบันงดไปตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีเพิ่มการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า อาลักษณ์อ่านคำประกาศ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเวียนเทียนสมโภชเครื่องราชกกุธภัณฑ์

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ การพระราชพิธีฉัตรมงคลได้เพิ่มการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ตอน ๑ พระราชพิธีฉัตรมงคลซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองที่ได้บรมราชาภิเษกอีกตอน ๑

ในรัชกาลปัจจุบัน พระราชกุศลทักษิณานุปทาน และพระราชพิธีฉัตรมงคลตรงกับวันที่ ๕ พฤษภาคม แต่จะเริ่มพระราชพิธีตั้งแต่วันที่ ๓-๕ พฤษภาคม

วัน เดือน

๓ - ๕ พฤษภาคม ของทุกปี

เวลา

วันที่ ๓ พฤษภาคม เวลา ๑๗.๐๐ น.

วันที่ ๔ พฤษภาคม เวลา ๑๗.๐๐ น.

วันที่ ๕ พฤษภาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. และ ๑๖.๓๐ น.

สถานที่

พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชกุศลทักษิณานุปทาน และการพระราชพิธีฉัตรมงคลเฉลิมราชสมบัติสิริราชพรรษา ปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังรายการต่อไปนี้

พระราชกุศลทักษิณานุปทาน

วันจันทร์ที่ ๓ พฤษภาคม เจ้าพนักงานเตรียมการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง เชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี ขึ้นประดิษฐานเหนือพระราชบัลลังก์ภายใต้้นพญาลมहाเศวตฉัตร และเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระบรมอัฐิ ประดิษฐานในพระที่นั่งบุษบกมาลาประกอบด้วยเครื่องบรมอิสริยาชูปโภคพร้อมสรรพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิ พระสงฆ์ ๒๓ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมกัณฑ์เทศน์แล้วทรงทอดผ้า พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระราชพิธีฉัตรมงคล

วันอังคารที่ ๔ พฤษภาคม เจ้าพนักงานเตรียมการพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เชิญพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประดิษฐานที่ม้าหมู่พระแท่นมณฑลมุก และเชิญเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ขึ้นประดิษฐาน ณ พระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว สมเด็จพระราชาคณะถวายศีล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชาเทพยดารักษานพปฎลมหาเศวตฉัตรสิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชครูอภัยอาจารย์ ประธานคณะพรหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคลแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูป เจริญ

พระพุทธรูปมนต์จบแล้ว ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันที่ ๕ พฤษภาคม เช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการสมเด็จพระราชาคณะถวายศีล พระสงฆ์ ๒๐ รูปถวายพระพร จบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสร็จแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชาเทพยดารักษานพปฎลมหาเศวตฉัตร สิริราชกกุธภัณฑ์ พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชนพปฎลมหาเศวตฉัตร สิริราชกกุธภัณฑ์

พนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร บัณเฑาะว์ และดุริยางค์แล้ว พราหมณ์เจิมนพปฎลมหาเศวตฉัตร ไหผูกผ้าสีชมพู พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระสุหร่ายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ และพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ทองคำประจำรัชกาล แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลา ๑๒ นาฬิกา ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ จะได้ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติฝ่ายละ ๒๑ นัด

บ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับพระราชบัลลังก์หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองเป็นสัญญาณ ชาวประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศ ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เมื่อสุดเสียงประโคมแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าแก่พระราชวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทเสร็จแล้ว เสด็จขึ้น เจ้าพนักงานให้สัญญาณชาวประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศ ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปเทียบยังประตูเกย หลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียน ถวายนมัสการพระพุทธรูปมหาณัฏฐาภิรักษ์ และพระพุทธรูปฉลองพระองค์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังปราสาทพระเทพบิดร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมสมเด็จพระ

พระบรมพมหากษัตริยาธิราชแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูเกยหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินกลับ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการขึ้นถวายบังคมต่อไป

อนึ่ง วันที่ ๕ พฤษภาคม นี้ เป็นวันที่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ โดยประกอบ การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณขัตติยราชประเพณี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดปราสาทพระเทพบิดร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชน ได้ถวายบังคมสมเด็จพระบรมพมหากษัตริยาธิราช ตั้งแต่เวลา ๔ นาฬิกา จนถึง ๑๗ นาฬิกา

วงประโคม

วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จ เพลงสำหรับบท ๓ จบ วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ และเพลงเรื่องทำขวัญ

วันที่ ๓ - ๔ พฤษภาคม ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบครึ่งยศ
วันที่ ๕ พฤษภาคม

ช่วงเช้า ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาวติดเหรียญ

ช่วงบ่าย ชาวพนักงานวงกระหังแตรมโหระทึก แต่งเครื่องแบบสตีฟเต็มยศ

ภาพที่ ๕ วงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ตารางที่ ๕ พระราชพิธีฉัตรมงคล

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๓ พฤษภาคม เวลา ๐๗.๐๐ น. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จผ่านพระทวารเทวศรัทธาเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ บูชาพระพุทธรูปสำคัญประจำพระชนมวารพระบรมอัฐิที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลา ทรงกราบ แล้วเสด็จฯ ไปที่หน้าพระแท่นพญาลมहाเศวตฉัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะทรงกราบถวายบังคมพระบรมอัฐิเสร็จแล้วประทับที่พระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา อารามาศิล พระสงฆ์ ๒๒ รูป สวดพระพุทธมนต์ การพระราชกุศลทักษิณานุปทาน จบ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์พระราชทานให้เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์เทศน์ ขณะนั้นเจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์นิมนต์พระราชอาสน์ชั้นธรรมาสน์เทศน์ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระบรมอัฐิทรงธรรม แล้วประทับพระราชอาสน์	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	

- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากเสด็จประทับที่พระราชอาสน์แล้วเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพระราชอาสน์ขึ้นนั่งที่ธรรมาสน์แล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๔ พฤษภาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	- เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา อารามนาธรรม พระราชาคณะภิกษุสงฆ์ และถวายพระธรรมเทศนา กัณฑ์ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณมณเฑียรบาล ทรงเทศน์ถวาย - เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์ไปนั่งอาสนสงฆ์ ลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศพระบรมอัฐิไปยัง อาสนสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดผ้าไตรถวาย พระสงฆ์ร่วมทั้งพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ทั้งหมด สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลัง ทักษิณาทาน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกถวายพระพรลา - เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปที่ หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงกราบพระบรม อัฐิที่หน้าพระแท่นมณฑลมหาเศวตฉัตร แล้วเสด็จพระราช- ดำเนินกลับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม ราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหา ราชวัง เสด็จขึ้นทางบันไดเกย พระที่นั่งพิมานรัตยา แล้วเสด็จฯ ออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์ที่ หน้าพระแท่นมุก ทรงกราบ แล้วประทับพระราชอาสน์	- วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง กราวรา
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง ช้า (หลังจากเสด็จฯ ประทับที่พระราชอาสน์ แล้วเจ้าหน้าที่จากสำนัก พระราชวังให้สัญญาณ ยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
วันที่ ๕ พฤษภาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	- เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา อาราธนาศีล สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศีล หัวหน้าพรหมณ์ อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล จบแล้ว เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระแท่นมณฑลมหาเศวตฉัตรบุษยาเทพยดา รักษาพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงกราบพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ที่หน้าพระแท่นมุก แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ พระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จฯ ขึ้นทางบันไดเกย พระที่นั่งพิมานรัตยา แล้วเสด็จฯ ออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ที่หน้าพระแท่นมุก ทรงกราบ แล้วประทับพระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา อาราธนาศีล สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล และถวายพระพร - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนภัตตาหารแด่สมเด็จพระสังฆราช นอกนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากเสด็จฯประทับที่พระราชอาสน์แล้วเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	ทรงพระเคนแต่พระสงฆ์ตามลำดับ เมื่อพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์แต่วันก่อนรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงพระเคน จตุปัจจัยแทนเครื่องไทยธรรมแด่สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะ และทรงยืนประเคนพระสงฆ์ซึ่งต่ำกว่าพระราชวาคณะครบแล้ว ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลังทักษิณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ถวายพระพรลา - เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท - เจ้าพนักงานปูลาดผ้าแดงเตรียมการเวียนเทียนเสร็จแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระแท่นมณฑลมหาเศวตฉัตรสักการะเทพยดาที่รักษาพระมหาเศวตฉัตร เครื่องราชกกุธภัณฑ์ แล้วประทับพระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่ยังกรมวังกราบทูลเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือนไปยืนเฝ้าฯ ร่ายล้อมตามแนวผ้าแดง หลังพระราชอาสน์ มีสมุหราชองครักษ์ เลขาธิการพระราชวัง ราชเลขาธิการ และต่อด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ - หัวหน้าพราหมณ์เบิกแว่นเทียน ไตรหลวงรับแว่นเทียนส่งให้ ข้าราชการที่ยืนเรียงตามลำดับรับแว่นเทียนสมโภช เมื่อเวียนเทียนครบ ๓ รอบแล้ว หัวหน้าพราหมณ์รวมเทียนโบกวันถวาย แล้วถวายความเคารพไปเจิมบนพญาลมहाเสวตฉัตรพร้อมๆกับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง กราวรา
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร	- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่อง ทำขวัญ (หลังจาก หัวหน้าพราหมณ์ เจิม พระพุทธรูปฯ เสร็จแล้ว

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
วันที่ ๖ พฤษภาคม เวลา ๑๖.๓๐ น. พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	โหรหลวงผูกผ้าสีชมพูที่คั่นองค์นพปฎลมหาเศวตฉัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงสุหร่ายเครื่องราช- กกุธภัณฑ์ที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร แล้วเสด็จฯ ไป ทรงกราบพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ที่หน้าพระแท่นมุกแล้วเสด็จ พระราชดำเนินกลับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม ราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหา ราชวัง เสด็จขึ้นทางบันไดเกย พระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีสมุหพระราชพิธี สมุหพระราช มณฑลเฝ้าฯ และเจ้าหน้าที่เชิญพระมหากษัตริย์มงกุฎ เครื่องเบญจราช กกุธภัณฑ์ตามเสด็จ และเชิญทอดที่ใต้พระราชอาสน์เบื้องขวา - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปประทับ ณ พระราชนาสน บนพระแท่นหน้าพระราชบัลลังก์ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แยกไปเฝ้าฯ ทาง	วงประโคม เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - ภูษามาลาแกว่งบัณเฑาะว์ ตลอดเวลา พราหมณ์ ในพระที่นั่งฯ จะเป่าสังข์ เมื่อเวียนเทียนครบแต่ ละรอบ เมื่อได้ยินเสียง สังข์ในพระอุโบสถ วงสังข์แต่แรก จะประโคม เพลงสำหรับบท ทุกครั้ง จนครบ ๓ รอบ

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
	พระบรมวงศานุวงศ์ - เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้มองให้สัญญาณ มหาตเล็กกรับ ชาวามานไชพระวิสูตร ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - เจ้าหน้าที่อาลักษณ์ กองประกาศิต สำนักนายกรัฐมนตรี อ่านรายงานผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า เดินเข้าไปรับพระราชทานตามลำดับ - เมื่อพระราชทานเสร็จแล้วเสด็จขึ้นพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีสมุหพระราชพิธี สมุหพระราชมนเฑียร ตามเสด็จพร้อมด้วยพนักงานเจ้าหน้าที่เชิญ เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ขณะนั้นตำรวจหลวงชูพุ่มดอกไม้มอง ให้สัญญาณ มหาตเล็กกรับ ชาวามานไชพระวิสูตร ผู้เฝ้าในมหาสมาคม ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปประทับพัก ณ พระที่นั่งราชกรัณยสภา พระบรมวงศานุวงศ์ ชำราชการที่มาเฝ้าฯ และผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้านำดอกไม้ธูปเทียนไปรอเฝ้าฯ รับเสด็จ ณ ปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระที่นั่งราชกรัณยสภา ไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนท้าย	- วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมเพลงออกขุนนาง - วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมเพลงส่งเสด็จ

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	พระที่นั่งบุษพาพระพุทธรูปมณฑปนิรันตปฏิมากร พระสัมพุทธพรณี พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา โลก พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า นภลัย แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนาง เจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทองใหญ่และทองทิพย์หน้าธรรมาสน์ศิลาบูชาพระรัตนตรัย ทรง กราบแล้ว เสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถไปขึ้นปราสาทพระเทพบิดร ด้านหน้ามุขตะวันตกออกทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่อง ราชสักการะ ทรงกราบถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ พระบูรพมหากษัตริย์ราชทั้ง ๔ รัชกาล แล้วเสด็จออกจาก ปราสาทพระเทพบิดรไปประทับรถยนต์พระที่นั่งออกจากวัดพระ ศรีรัตนศาสดาราม กลับพระราชวังดุสิต	- วงกระซังแดรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท	

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ชื่องาน

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นงานที่มี ๒ พระราชพิธีรวมกัน ได้แก่ พระราชพิธีพืชมงคล ๑ วัน และพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ อีก ๑ วัน พระราชพิธีนี้มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นพิธีพราหมณ์ตามแบบโบราณ มีจุดประสงค์เพื่อบำรุงขวัญเกษตรกรอยู่ในระหว่างเดือน ๖ จึงต้องหาฤกษ์ตามจันทรคติ เดิมมีเฉพาะพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเพียงอย่างเดียว โดยพระมหากษัตริย์จะแต่งตั้งราชการชั้นผู้ใหญ่ให้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ เรียกว่า “พระยาแรกนา” ทำหน้าที่ ไถหว่านธัญพืช โดยมีผู้ช่วยทำหน้าที่หาบกระบุงพันธุ์พืชตามพระยาแรกนา และไถหว่านธัญพืชเรียกว่า “เทพี”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ มีพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีสงฆ์ ร่วมประกอบพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร ที่จะนำไปไถหว่านในพิธีแรกนาขวัญ จึงรวมเป็น ๒ วัน วันแรก เรียกว่า พระราชพิธีพืชมงคล จัดพิธีที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วันที่สองเป็นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพิธีพราหมณ์ ซึ่งประกอบด้วยริ้วขบวนเครื่องสูง ออกจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มายังมณฑลพิธีท้องสนามหลวง มีตั้งเทวรูป การเสี่ยงทายการเลือกผ้าของพระยาแรกนา และการเสี่ยงทายพระโคกินเลี้ยง เพื่อทำนายถึงความสมบูรณ์ของพืชผลในรอบปี และได้ปฏิบัติต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้มีการเว้นว่างไปต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๓ รัฐบาลสั่งให้มีเฉพาะพระราชพิธีพืชมงคลเพียงอย่างเดียวที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นมาใหม่ตามแบบอย่างที่เคยจัด ๒ วัน คือ พระราชพิธีพืชมงคลวันหนึ่ง และวันรุ่งขึ้นเป็นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ในวันที่สอง โปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นพระยาแรกนา ส่วนเทพีคู่หอบเงินหาบทอง จะคัดเลือกจากข้าราชการสตรีโสด ในสังกัดของกระทรวงตั้งแต่วัย ๓ ขึ้นไป

วัน เดือน

ขึ้น ๑๒ - ๑๓ ค่ำ เดือน ๖

เวลา

พระราชพิธีพืชมงคลเริ่ม เวลา ๐๖.๓๐ น.

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เริ่มเวลา ๐๗.๓๐ น.

สถานที่

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และมณฑลพิธีท้องสนามหลวง

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พุทธศักราช ๒๕๕๕ ได้กำหนดดังรายการต่อไปนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ พฤษภาคม เจ้าพนักงานเตรียมการพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่พิธีมณฑลท้องสนามหลวงไว้พร้อม

เวลาบ่าย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักสุโขทัย ไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและพระพุทธรูปสำคัญ พระราชาคณะถวายศีลจบแล้ว ทรงพระสุหร่าย ถวายดอกไม้บูชาพระพุทธคันธารราษฎร์ ทรงอธิษฐานเพื่อความสมบูรณ์แห่งพืชผลของราชอาณาจักรไทยแล้ว พระราชครูอัมภาจารย์ ประธานคณะพราหมณ์ อ่านประกาศพระราชพิธีพืชมงคล พระสงฆ์ ๑๑ รูป เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว ทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานชำมรงค์ กับพระแสงปฏิภมสำหรับตำแหน่งพระยาแรกนาแก่ นายปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานเทพีผู้ที่จะเข้าในการพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ขณะนั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พนักงานประโคมฆ้องชัย เครื่องดุริยางค์แล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันศุกร์ที่ ๑๔ พฤษภาคม เวลา ๗ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขึ้นรถยนต์หลวงที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตูสวัสดิโสภณถนนสนามไชย ไปยังมณฑลพิธีท้องสนามหลวง แล้วเดินกระบวนอิสริยยศแห่ไปส่งที่โรงพิธีพราหมณ์ จุดธูปเทียนถวายสักการะเทวรูปสำคัญแล้ว จะได้ตั้งสัตยาธิษฐานหยิบผ้านุ่งแต่งกายไว้พร้อม

ครั้นเวลา ๘ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักสุโขทัย ไปยังพลับพลาท้องสนามหลวง ระหว่างเวลาพระฤกษ์ ๘ นาฬิกา ๒๙ นาที ถึง ๘ นาฬิกา ๕๙ นาที นายปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งทำหน้าที่พระยาแรกนา จะได้ยাত্রาพร้อมเทพีออกจากโรงพิธีพราหมณ์ มีราชบัณฑิตและพราหมณ์นำผ่านพลับพลาหน้าพระที่นั่ง พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมแล้ว ไปยังลานแรกนา เจ้าพนักงานจูงพระโคเทียมแอก พระยาแรกนา เจิมพระโคและไถแล้วจึงไถตะไกวโดยรี ๓ รอบ โดยขวาง ๓ รอบ หว่านธัญพืช ไห่ลั่นฆ้องชัย แล้วไถกลับอีก ๓ รอบ พนักงานปลดพระโคออกจากแอก พระยาแรกนาและเทพีกลับไปยังโรงพิธีพราหมณ์ พราหมณ์เสี่ยงของกิน ๗ สิ่ง ตั้งพระโค ไห่ทลวง จะได้ถวายคำพยากรณ์ เสร็จแล้วจะได้แห่พระยาแรกนาเป็นกระบวนอิสริยยศจากโรงพิธีพราหมณ์ พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายบังคมแล้ว เข้ากระบวนไปขึ้นรถยนต์หลวงกลับยังกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎ
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่ชวากลองชนะ ประโคมเพลงพญาเดิน

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงมหาฤกษ์ เพลงกราวรำ เพลงเชิดฉาน
เพลงโคมเวียน และเพลงปลุกต้นไม้

การแต่งกาย

พระราชพิธีพืชมงคล ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและปี่ชวากลองชนะ แต่งเครื่องแบบชุดในริ้วกระบวน

ชาวพนักงานวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ภาพที่ ๖ วงสังข์แตรและวงปี่ชวากลองชนะในริ้วกระบวนอิสริยยศ
แห่พระยาแรกนาขวัญไปที่โรงพิธีพราหมณ์ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

ภาพที่ ๗ ข้องชัยและกลองมโหระทึก ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ณ มณฑลท้องสนามหลวง

ภาพที่ ๘ วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องคู่) บรรเลง ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ขณะที่พระยาแรกนาขวัญกำลังเสีงทายผ้า
ณ มณฑลท้องสนามหลวง

ตารางที่ ๖ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑๒ ค่ำ เดือน ๖ เวลา ๐๖.๓๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินถึงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จฯ ผ่านกำแพงแก้วขึ้นสู่พระอุโบสถทรงจุดเทียนท้ายพระที่นั่งบูชาพระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร พระพุทธสัมปรารักษ์ พระพุทธรูปฉลองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการที่หน้าธรรมาสน์ศิลา ทรงกราบ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าฯ แล้วเสด็จมาประทับกับพระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระราชาคณะถวายศีล สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงศีล แล้วเสด็จไปพิธีธรรมาสน์ศิลา ทรงพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูปถวายด้วยวชิรมณีและพระพุทธรูปสำคัญแล้วทรงประพรมพืชต่างๆ ทรงโปรยดอกไม้มีดอกมะลิและกลีบกุหลาบถวายพวงมาลัยที่พระพุทธรูปทุกองค์ ทรงจุดเทียนบูชาพระคันธารราษฎร์ ๒ คู่ และทรงจุดเทียนที่พระคันธารราษฎร์ จันทน์อีก ๑ เล่ม ทรงกราบอธิษฐานขอความสมบูรณ์แห่งพืชผลของราชอาณาจักรเสร็จแล้วประทับที่พระราชอาสน์ - หัวหน้าพราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีพืชมงคล ขณะนั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์คาถาพืชมงคล	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตงประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากเสด็จประทับพระราชอาสน์เรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตงประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากเสด็จประทับพระราชอาสน์เรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ เวลา ๐๗.๐๐ น.	- ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาแรกนา เข้าไปเฝ้าฯ ถวายบังคม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหลั่งน้ำสังข์ พระราชทานนาคที่ศีระะ ทรงเจิมแบ่งกระแจะที่หน้าผาก พระราชทานใบมะตูมที่ตักที่ชอกหูขวา และพระราชทานธำมรงค์นพเก้าสำหรับสวมที่มือขวา ๑ วง แล้วพระราชทานพระแสงปฏิภันที่จะใช้ถือในวันจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระยาแรกลูกขึ้นถวายค่านับกลับไปนึ่งเฝ้าฯ ที่เดิม และทรงหลั่งน้ำสังข์ พระราชทานนาคที่ศีระะ ทรงเจิมแบ่งกระแจะที่หน้าผาก พระราชทานใบมะตูมที่ตักที่ชอกหูขวาให้กับเทพีคู่หาบเงิน หาบทอง (ขณะที่พระยาแรกนาและเทพีรับพระราชทานน้ำสังข์นั้น พระสงฆ์เจริญมงคลคาถาจนเสร็จการพระราชทานน้ำสังข์) - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประเคนถวายจุฬัจจุไทยธรรม ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก - เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ลงจากอาสนะออกจากพระอุโบสถ - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ - พระยาแรกนาขวัญพร้อมด้วยเทพีคู่หาบเงิน-หาบทองแต่งกายที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสร็จแล้วขึ้นรถยนต์หลวงออกจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไปยังพระอุโบสถวัดพระศรี-	- ลั่นฆ้องชัย	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ (หลังจากเจิมหน้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ยื่นพานพระขรรค์ให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบทกราวรา	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
เวลา ๐๗.๓๐ น. มณฑลพิธีท้องสนามหลวง	รัตนศาสดาราม เมื่อเข้าสู่พระอุโบสถแล้วพระยาแรกนาและเทพีจุดธูปเทียนถวายนมัสการบูชาพระพุทธรูปมหาธรรมราชาภิเศกแล้วไปปราสาทพระเทพบิดรถวายสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช แล้วไปขึ้นรถยนต์หลวงเป็นกระบวนออกจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปยังมณฑลพิธีท้องสนามหลวง - เจ้าพนักงานจัดตั้งรั้วกระบวนอิสริยยศตามแบบประเพณีโบราณรับพระยาแรกนาลงจากรถยนต์หลวงสวมลอมพอกเดินเข้าประจำที่ในกระบวนพร้อมด้วยคู่เคียง ๒ ข้างๆ ละ ๔ นาย ผู้เชิญเครื่องยศและเทพีจัดเป็นรูปกระบวนยานตราไปยังโรงพิธีพราหมณ์ - เมื่อพระยาแรกนาเข้าสู่โรงพิธีพราหมณ์ หัวหน้าพราหมณ์เชิญพระยาแรกนาไปที่แท่นเบญจามณฑลพิธี จุดธูปเทียนบูชาเทวรูปพระ ซึ่งเชิญมาประดิษฐานในการประกอบพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระยาแรกนาจุดธูปเทียนสักการบูชาแล้วไปนั่งที่เก้าอี้ หัวหน้าพราหมณ์เข้าไปหลั่งน้ำสังข์ที่มีมือและมอบใบมะตูมแก่พระยาแรกนาและเทพีคู่หาบเงิน-หาบทอง ทั้ง ๔ ต่อจากนั้นหัวหน้าพราหมณ์เชิญพานเงินใส่ผ้าถุง(มีผ้าคลุม)สำหรับเลี้ยงทายผ้า	- วงปี่ชวากลองชนะ ประโคมเพลงพญาเดิน (หลังจากถึงโรงพิธีพราหมณ์แล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
เวลา ๐๔.๓๐ น.	- พระยาแรกนาขวัญตั้งสัตยาธิษฐานสวดมนต์เลือกหยิบดิงผ้าออกมา เมื่อเลือกได้แล้วเข้าไปในห้องที่เตรียมไว้เพื่อผูกพันผ้าที่มุงอยู่เดิม เมื่อพระยาแรกนาผูกผ้าเสี่ยงทายทับอีกชั้นหนึ่งเสร็จแล้วออกมานั่งรอ ณ ที่นั่งเดิม	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพระยาแรกนาผูกผ้าที่เสี่ยงทายเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินถึงมณฑลท้องสนามหลวง เสด็จขึ้นประทับ ณ มุขกลางพลับพลา - เมื่อได้เวลาพระฤกษ์พระยาแรกนาขวัญถวายพร้อมเทปออกจากโรงพิธีพราหมณ์มีราชบัณฑิตและพราหมณ์เดินนำผ่านพลับพลาหน้าพระที่นั่ง พระยาแรกนาขวัญเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมแล้ว ถอยออกมารับพระแสงปฏิภจากหัวหน้าพราหมณ์เดินเข้าสู่ลานแรกนาตรงไปที่พระโค ๒ ตัวที่เทียมแอกพระยาแรกนาเจิมคันไถแล้วเจิมพระโคทั้งคู่เจ้าพนักงานจูงพระโคเทียมแอก ตั้งริ้วกระบวน	- วงดุริยางค์ทหารเรือบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี
	- ครั้นได้มงคลอุดมฤกษ์ โห่หลวงปู่ชาพระฤกษ์ - พระยาแรกนาจับหางคันไถมีชัย มีอชวาถือพระแสงปฏิภบัณฑิตถือพระเด้าเทวบุษผาดพรมน้ำพระพุทธรณ์ลงในพื้นดินเดินนำ และพราหมณ์เชิญเทวรูปพระโคคู่ศุภราชและพระพลเทพเดินนำพระโคพระยาแรกนาเดินไถโคะ ๓ รอบ	- โห่หลวงลั่นฆ้องชัย - เจ้าพนักงานพิธียามโห่ระทึก - วงแตรสังข์ ประโคมเพลงสำหรับบท (เมื่อไถครบแต่ละรอบโห่หลวงจะลั่นฆ้องชัย เจ้าพนักงาน วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
เวลา ๐๔.๓๐ น.	- พระยาแรกนาได้เข้าไปโดยรี ๓ รอบเพื่อพลัดดินให้เป็นก้อน - และไถกลบอีก ๓ รอบ เพื่อกลบเมล็ดธัญพืชลงในดิน ครั้นหว่านกลบเสร็จแล้ว พนักงานปลดพระโคออกจากแอก พระยาแรกนาพร้อมด้วยเทพีโดยกระบวนไม่ผ่านหน้าพลับพลาพิธี - พราหมณ์ถือธาดาวางกระทรงของเสี่ยงพระโคเป็นการเสี่ยงทายธาดาละ ๗ สิ่ง ตั้งเลี้ยงพระโค เมื่อพระโคกินของสิ่งใด ไทรหลงจะได้ถวายคำพยากรณ์เสร็จแล้วแท่นพระยาแรกนาขวัญเป็นกระบวนอิสริยยศออกจากโรงพิธีพราหมณ์ ผ่านพลับพลาหน้าพระที่นั่งพระยาแรกนาขวัญเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมแล้วกลับออกมาขึ้นรถยนต์ไปวังสวนจิตรลดา - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- - วงปี่ชวา กลองชนะ ประโคมเพลงพญาเดโช	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงโคมเวียน - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงปลุกต้นไม้ จบด้วยท้ายรัว - - วงดุริยางค์ทหารเรือ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

* วงสังข์ แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ทูกรอบจนครบ ๙ รอบ

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

ชื่องาน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชาตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้วยเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพานขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาในปัจจุบัน กระทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามมีงานต่อเนื่องกัน ๒ วัน วันแรกตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ เป็นวันตั้งพระภิกษุและสามเณรเปรียญตามราชประเพณี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ จึงทรงไฟพระราชหฤทัยในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร เมื่อพระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมสอบไล่ได้เปรียญธรรม มีการพระราชพิธีพระราชทานพัดยศตามชั้นเปรียญที่สอบได้ ในพระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย และหากสามเณรรูปใดสอบเปรียญธรรมได้ ๙ ประโยค เมื่ออายุครบอุปสมบทในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาถหลวงอุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีพระราชทานพัดยศ แต่พระภิกษุสามเณรที่สอบได้เปรียญธรรมเฉพาะ ๓-๖-๙ ประโยค ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนพระภิกษุสามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม ๔-๕-๗-๘ ประโยค โปรดให้สมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้ประทานพัดยศ ณ พระอุโบสถวัดที่สมเด็จพระสังฆราชประทับ

วันที่ ๒ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำคือพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา พระราชพิธีนี้มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ พระราชพิธีสิบสองเดือน ไว้ว่า

“...ครั้นถึงวันวิสาขบูชา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชบริรักษฝ่ายหน้า ฝ่ายในทั้งอาณาประชาราษฎร์ทั่วทุกนิคมตามชนบทก็ประดับพระนครและพระราชวังช้างหน้าช้างในจวนตำแหน่งท้าวพระยา พระ หลวง เศรษฐี ขีพราหมณ์ บ้านเรือน โรงร้านพวงแพ ชนประชาชายหญิงล้วนแต่แขวนโคมประทีปชวาลา สว่างไสวห้อยย้อยพวงบุปผชาติประพรมเครื่องสุคนธรสุธิคุบูชาพระรัตนตรัยสั่งสามทิวาราตรีมหาชนพากันรักษาอุโบสถศีล สดับฟังพระสัทธรรมเทศนาบูชาธรรม บ้างก็ถวายสลากภัตตอาหาร สังฆทานข้าวบิณฑ บ้างก็ยกขึ้นชิงธงผ้าบูชา พระสถูปเจดีย์ บ้างก็บริจาคทรัพย์จำแนกทานแก่ยากคนกำพร้าอนาถาหาพิการ บ้างก็ซื้อไถ่ชีวิตสัตว์จากตบทวิบาทชาติมัจฉาต่างๆ ปลดปล่อยให้มีความสุขสบาย อันว่าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชตระกูลก็ทรงศีลบำเพ็ญ การพระราชกุศล ในวันวิสาขบูชาพุทธศาสนาเป็นอันมาก เวลาตะวันตกแสงก็เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยราชสุริยวงศ์และนางในออกวัดหน้าพระธาตุราชอารามหลวงวันหนึ่ง ออกวัดราชบุรณะพระวิหารหลวงวันหนึ่ง ออกวัดโลกสุทธราชาวาสวันหนึ่ง ต่างนมัสการพระรัตนนัตตยาธิคุณ ไปรยปรายผกาเกสรสุคนธรสักการบูชา

ถวายประทีปรูปเทียนเวียนแวนรอบรัตนบัลลังก์ ประโคมดุริยางคดนตรีดีดสีตีเป่า
สมโภชพระชินศรี พระชินราช พระโลกนาถ พระสัฏฐารสโดยมีกมลโสมนัสศรัทธา
ทุกถ้วนคน...”

และมีคำสรรเสริญว่า

“...อันพระนครสุโขทัยราชธานี ถึงวันวิสาขนักขัตฤกษ์ครั้งใด ก็สว่างไปด้วย
แสงประทีปเทียนดอกไม้เพลิง แลสล้างสลอนด้วยธงชาธงประดับไสวไปด้วยพู่
พวงดวงดอกไม้กรองร้อยห้อยแขวน หอมตลบไปด้วยกลิ่นสุนทรสรวยรื่น
เสนาะสำเนียงพิณพาทย์ฆ้องกลองทั้งทิวาราตรี มหาชนชายหญิงพากันกระทำ
กองการกุศล เสมือนจะเผยซึ่งทวารพิมานฟ้าทุกซอชั้น...”

จนกระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้
ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจัดตกแต่ง
โต๊ะหมู่ โคมเทียนและเทียนต้นประดับดอกไม้สด และแขวนรายรอบศาลา ระเบียบ
และกำแพงแก้วพระอุโบสถทั้งข้างล่างข้างบนถวายในพระพุทธรูปฯ แล้วมีการเวียนเทียน
สวดมนต์สรรเสริญพระพุทธรูป

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างพระอุโบสถ
พระพุทธรรัตนสถานขึ้นในพระบรมมหาราชวังชั้นใน พระราชประเพณีนี้จึงย้ายไปที่
พระอุโบสถพระพุทธรรัตนสถาน จนถึงสิ้นรัชกาลที่ ๗

นอกจากนี้ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาที่พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนปีซึ่งใช้รัตนโกสินทร์ศก เป็น
ปีพระพุทธศักราชด้วยทรงถือว่าเป็นวันสำคัญของพระพุทธศาสนา แต่ให้เริ่มวันขึ้นปีใหม่
ในวันที่ ๖ เมษายน และโปรดเกล้าฯ ให้ทำบัตรอวยพรพระราชทานในวันวิสาขบูชา ทั้งนี้
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงฟื้นฟูขึ้นใหม่เพื่อดำเนิน
ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วัน เดือน

วันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

เวลา

๑๗.๓๐ น. ทั้ง ๒ วัน

สถานที่

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลวิสาขบูชา พุทธศักราช ๒๕๔๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังนี้
ตั้งเปรี๊ญ

วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติ
พระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง
เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียน
ถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วทรงประเคนพัดยศ ประกาศนียบัตร
ตั้งพระภิกษุและสามเณรเปรี๊ญ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจาก
พระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันวิสาขบูชา

วันพฤหัสบดีที่ ๑๕ พฤษภาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการ พระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร แล้วเสด็จฯ ออกหน้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ครั้นแล้วเสด็จประทับณพระอุโบสถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองพระบาทฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ถ้วนสามรอบแล้ว เสด็จฯ ขึ้นพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาถกณห์ ๑ จบแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก ออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

ตั้งเปรียญ ๙ วงปีพาทย์พิธี บรรเลงเพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

วันวิสาขบูชา วงปีพาทย์พิธี บรรเลงเพลงสาธุการ เพลงเรื่องทำขวัญ และเพลงกราวรำ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปีพาทย์พิธี แต่งเครื่องแบบปกติขาวทั้ง ๒ วัน

ตารางที่ ๗ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ เวลา ๐๗.๓๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	พิธีตั้งเบญจ ๙ - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินมายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จฯ ผ่านกำแพงแก้ว ขึ้นสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธรูปนามนิรัตนปฏิมากร พระพุทธรูปสัมพรรณี พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแล้วทรงยืนประเคนผ้าไตร ประกาศนียบัตรเบญจปัตตเบญจ ๓ - ๖ - ๙ ประโยคแด่พระภิกษุ และสามเณรตามลำดับ ขณะนั้นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทั้งธรรมยุตและมหานิกาย ๑๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญชัยมงคลคาถา - พระสงฆ์เฉพาะที่ได้รับเบญจ ๙ เดินออกจากพระอุโบสถไปครองผ้าที่ระเบียบพระอุโบสถ ครองผ้าเสร็จก็อพยพกลับเข้าไปนั่งยังอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์ที่เจริญชัยมงคลและพระภิกษุเบญจที่ทรงตั้งใหม่ยกพัดขึ้นพร้อมกันถวายอนุโมทนาจบ สมเด็จพระสังฆราชถวายอดิเรก จบแล้ว - เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถ - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	
		- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพระสงฆ์ที่ออกไปครองผ้ากลับมานั่งที่อาสนะแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักราชวังให้สัญญาณยุติบรรเลง)	
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	
		- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา	

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เวลา ๑๗.๓๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดารามผ่านกำแพงแก้ว เสด็จเข้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วเสด็จออกชานหน้าพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนและทรงถือโ้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน เข้าไปขอพระราชทานต่อไฟที่ทรงจุดถือโ้วสำหรับบูชาพระรัตนตรัย และเวียนเทียน ครั้นทรงต่อไฟพระราชทานหมดทุกคนแล้ว ทรงนำสวดบูชาสรรเสริญพระรัตนตรัยแล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับที่กษิณพระอุโบสถภายในกำแพงแก้วพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองพระบาท ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ครบถ้วนสามารถแล้ว เสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงไปปรียดกมะลิตที่ธรรมมาสน์เทศน์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ขณะนั้นเจ้าหน้าที่ส่งมการนิมนต์พระราชาคณะขึ้นนั่งที่ธรรมมาสน์เทศน์ - พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาถกกันที่ ๑ จบแล้ว พระสงฆ์อนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่ส่งมการนิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถ - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (เมื่อได้รับสัญญาณ จากเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง จึงยุติการบรรเลง) - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท* - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ (หลังจากพระราชคณะนั่งธรรมมาสน์เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา	

* วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท เมื่อครบแต่ละรอบ

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ชื่องาน

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตของทั้ง ๓ พระองค์นี้ แต่เดิมมิได้จัดขึ้นในวันเดียวกันกล่าวคือในวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกในวันที่ ๒๔ กันยายน ได้อัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิ มาบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย และถวายบังคมพระราชนุสรณ์สมเด็จพระบรมราชชนก ณ โรงพยาบาลศิริราช ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้งสองไปรวมกัน จัดเป็นพระราชพิธีเดียวในวันที่ ๙ มิถุนายน

ต่อมาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชกุศลเนื่องในวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระบรมราชชนนี รวมกับพระราชพิธีดังกล่าวด้วย เรียกว่า พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เริ่มพระราชพิธีนี้ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐

วัน เดือน

วันที่ ๙ มิถุนายน

เวลา

๑๖.๓๐ น.

สถานที่

วัดสุทัศน์เทพวรารามและพระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสขัตติสมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช และพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีรายการดังนี้

วันศุกร์ที่ ๙ มิถุนายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทาง
พระทวารเทเวศร์รักษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ
บูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระบรมอัฐิแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคม
พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์
พระสงฆ์ ๕๙ รูป เจริญพระพุทธมนต์ พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศาภิบาล ๑ จบ
แล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาทรงประเด็นจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก
ออกจากพระที่นั่ง เสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตร และวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ

ตารางที่ ๔ พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยอดยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
๙ มิถุนายน เวลา ๐๖.๓๐ น. วัดสุทัศน์เทพวราราม	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดสุทัศน์เทพวราราม เสด็จฯ เข้าสู่พระวิหารหลวง ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีศากยมุนีและทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมาภิไธยอานันทมหิดลแล้วเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระวิหารหลวงไปทรงวางพวงมาลา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมราชานุสรณ์ เสร็จแล้วเสด็จฯ ไปที่หน้าโต๊ะหมู่เครื่องผ้าป่า ทรงกล่าวนำถวายผ้าป่า ผู้โดยเสด็จพระราชกุศลว่าตาม จบแล้ว พระสงฆ์ชักผ้าป่าแล้วเสด็จพระราชดำเนินออกจากวัดสุทัศน์เทพวราราม ไปยังพระบรมมหาราชวัง	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพระสงฆ์ชักผ้าป่าแล้วเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากประทับพระราชอาสน์แล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
เวลา ๑๗.๐๐ น. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทางพระทวารเทวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปางประจำพระชนมวารคู่พระบรมอัฐิและทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยอดยเดชวิกรม พระบรมราชชนกสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เสร็จแล้วประทับที่พระราชอาสน์	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- พระสงฆ์ ๕๙ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบ - เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์องค์ถวายพระธรรมเทศนาขึ้นธรรมาสน์ ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากที่พระสงฆ์เทศนาถวายพระธรรมเรียบร้อยขึ้นนั่งธรรมาสน์เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
	- เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา อาราธนาธรรมพระราชอาคันตุกะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนา กัณฑ์ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทานจตุปัจจัยไทยธรรม และทรงทอดผ้า ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก พระสงฆ์สวดขับปกรณ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพร - เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์สงฆ์จากอาสนะออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ (หลังจากพระสงฆ์ออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยหมดแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ และเครื่องราชสักการะแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	-	-

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวง

ชื่องาน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวง

ตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ก่อนถึงวันเข้าพรรษา บุตรชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปีหรือมากกว่านี้นิยมอุปสมบท เพื่อรับการอบรม ศึกษา และปฏิบัติธรรมวินัย สำหรับพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวงมีหลักฐานปรากฏครั้งแรกในพ.ศ. ๒๓๓๑ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (รัชกาลที่ ๒) ทรงผนวชน พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นับเป็นนาคหลวงพระองค์แรก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนแล้วว่า "...การทรงผนวชเจ้านายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นพระองค์แรกทีเดียวนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพราะฉะนั้นบรรดาเจ้านาย ภายหลังที่เป็นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้าทั้งในวังหลวงวังหน้า ไม่มีพระองค์ใดแล้วผนวชที่อื่น..." จึงเป็นราชประเพณีที่พระราชวงศ์จะต้องผนวชในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ส่วนนาคหลวงที่เป็นข้าราชการได้แก่ มหาตเล็กและข้าราชการบริพารนั้น มีปรากฏหลักฐานในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า โปรดเกล้าฯ ให้จมีนสรภักย์สุทธภูธร (เจิม แสงชูโต ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็น จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) บุตรพระยาสุรศักดิ์มนตรี (แสง แสงชูโต) เป็นนาคหลวงคนแรกอุปสมบทต่อท้ายหม่อมเจ้า จึงถือเป็นหลักเกณฑ์ว่า ข้าราชการผู้มีบรรดาศักดิ์ที่เป็นบุตรข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือเป็นราชสกุล เมื่อจะอุปสมบทต้องกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวงนาคหลวงในสมัยนั้นมี ๔ ประเภทคือ

๑. พระราชวงศ์ ราชสกุล ราชินิกุล
๒. ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร
๓. ข้าราชการที่ต่ำกว่าสัญญาบัตร
๔. สามเณรที่สอบได้เปรียญ ๙ ประโยค ที่มีอายุครบอุปสมบท

การพระราชพิธีอุปสมบทนาคหลวง ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ - ๗ มีกำหนด ๓ วันคือ วันเฝ้าฯ กราบถวายบังคมลา วันสมโภช และวันทรงผนวชอุปสมบท

ปัจจุบันผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวง ได้แก่

๑. พระราชวงศ์ ราชสกุล ราชินิกุล
๒. ข้าราชการพลเรือนในพระองค์ชั้นสัญญาบัตรและต่ำกว่าสัญญาบัตร
๓. ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท
๔. เปรียญธรรม ๙ ประโยค

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทนาคหลวงในปัจจุบันมีเพียง ๒ วันคือ วันเฝ้าฯ กราบถวายบังคมลา และวันอุปสมบท

วัน เดือน

ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ สัปดาห์

เวลา

๐๓.๐๐ น.

สถานที่

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หมายเหตุการ

วันอาทิตย์ที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๓

เวลา ๐๙.๐๐ น. สามเณรอาทิเช่น นาขันดี สามเณรกีพัฒน์ สุขแจ่ม สามเณรณัฏฐกร ศรีคำม้วน สามเณรเกียรติศักดิ์ บังเพลิง สามเณรประภาส ไรจยะ สามเณรทิตติวัฒน์ สามเณรวิเชียร เตสะ สามเณรฟ้าหยาด มุละสืวะ สามเณรปิยะ จันดาตาล และสามเณรชาคริต บำเพ็ญ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นนาคหลวงเข้าสู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแล้ว เข้าขอพรพชาติต่อสมเด็จพระพุทธมหาราช เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่ามกลางสังฆสมาคม เมื่ออุปสมบทเสร็จแล้ว ไปพักที่ศาลาสหทัยสมาคม

เวลา ๑๓.๓๐ น. นายสุนทร วิไลลักษณ์ นายไพฑูรย์ นนทสุข นายกิตติพงษ์ บรรณสินธุ์ นายสมพร อัศวแก้วมงคล นายเสข วรรณเมธี นายกิตติพงษ์ สุพรรณวิบูล และนายชาลี ชัยประสาน ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นนาคหลวง ออกจากศาลาสหทัยสมาคม เข้าสู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแล้ว สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่ามกลางสังฆสมาคมตามลำดับ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวาย นมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทรงประเคนเครื่องอัฐบริขารแก่พระภิกษุ นาคหลวง ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร์ ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรา

ชาวพนักงานวงสังข์แตร์และวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ภาพที่ ๙ นาคหลวงกำลังเดินขึ้นพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ตารางที่ ๔ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุปสมบทมหาดหลวง

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
เวลา ๐๓.๐๐ น. ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- นาคหลวงเดินออกจากหน้าศาลาสหทัยสมาคมเข้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามทางประตูเกย ขึ้นสู่พระอุโบสถทางพระทวารกลาง นาคหลวงไปจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปหน้าพระประธานที่ฐานพุทธรูปหลังภัณฑาคาริกแล้วออกมาไว้กระหวาดอกไม้ ธูป เทียนแพ จากนั้นที่ว่างบนธรรมาสน์ศิลาเป็นการสักการบูชาพระพุทธรูปหน้าพระประธานแล้วออกไปคุกเข่าที่หน้าเครื่องนมัสการทองใหญ่ตามลำดับ พร้อมแล้วกราบพระพุทธรูปหน้าพระประธานด้วยเบญจางคประดิษฐ์ จากนั้นกลับไปนั่งเก้าอี้จัดเตรียมไว้ที่หลังโต๊ะวางพานผ้าไตรท้ายอาสนะสงฆ์ตามลำดับ - นาคหลวงเข้าขอพรพรพชาต่อสมเด็จพระพุฒาจารย์เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เป็นพระอุปัชฌาย์ท่ามกลางสังฆสมาคม - นาคหลวงออกไปครองผ้า เสร็จแล้วเดินกลับมาหาพระอุปัชฌาย์	- ลั่นฆ้องชัย	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากนาคหลวงทุกคนกลับไปนั่งที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
เวลา ๐๗.๐๐ น.	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินผ่านกำแพงแก้วเข้าสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธรูปหน้าพระประธานพระพุทธรูปพระพรณี พระพุทธรูปฉลองพระองค์ ฯ แล้วเสด็จฯ ไป	- ลั่นฆ้องชัย	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากครองผ้าเสร็จเรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่ ทรงกราบแล้วเสด็จประทับพระเก้าอี้ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา นำพระภิกษุขนาดใหญ่ที่ได้อุปสมบทใหม่เข้าไปรับพระราชทานเครื่องบริวาร แล้วกลับไปนั่งยังอาสนะสงฆ์ตามเดิม	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจกั พระราชทานของเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา
	- เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์จากอาสนะออกจากพระอุโบสถ - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถเสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลวันเข้าพรรษา

ชื่องาน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลวันเข้าพรรษา
วันอาสาฬหบูชาตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ และเทศกาลเข้าพรรษาตรงกับ
วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งเป็นพระราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ในสมัยอยุธยา
เรียกว่า เดือนแปดเข้าพรรษา

ก่อนจะถึงพระราชพิธีเข้าพรรษา ๔๕ วัน สำนักพระราชวังจะดำเนินการหล่อ
เทียนพรรษา โดยนำหุ่นเทียนไปตั้ง ณ พระราชฐานที่ประทับ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จออกทรงเทศน์หล่อเทียนพรรษาจำนวน ๓๓ เล่ม กระจับยอด
เทียนสลัก ๕๐ เล่ม และก่อนวันพระราชพิธี ๗ วัน เจ้าพนักงานจะได้นำเทียนที่ทรง
หล่อนั้นไปตั้งถวาย ณ พระราชฐานที่ประทับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมเทียนพรรษา กระจับยอดเทียน เทียนชนวน และไม้ขีดไฟที่จะ
พระราชทานไปจุดเป็นพุทธบูชาตามพระอารามหลวง

วัน เดือน

วันขึ้น ๑๔ ค่ำ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

เวลา

๐๖.๓๐ น.

สถานที่

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธีทรง
บำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๓
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๑๐ พานพุ่มรูปเทียนในงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กรกฎาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรม
มหาราชวัง

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษา
บูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มรูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธ
พรหม พระพุทธรูปยอผ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้ำนภาลัย แล้วทรงจุดรูปเทียน
เครื่องนมัสการ ทรงประเคนพุ่มรูปเทียนแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

ภาพที่ ๑๑ วงปี่พาทย์พืธี ตั้ง ณ บริเวณศาลาราย ด้านหน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระภิกษุภาคหลวงแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ
วันจันทร์ที่ ๑๗ กรกฎาคม เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน
นิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตของหลวงที่อยู่ใน
พระบรมมหาราชวังตามราชประเพณี เนื่องด้วยพระราชกุศลเข้าพรรษา

เวลา ๑๗ นาฬิกา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติ
พระราชกรณียกิจแทนพระองค์ โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดนิเวศวิหาร เสด็จพระราช
ดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษามหาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มธูปเทียนบูชา
พระพุทธชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระรูป
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌาจารย์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ
และเครื่องราชสักการะถวายพุ่มธูปเทียนแด่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
เสด็จพระดำเนินออกจากพระอุโบสถไปทรงจุดเทียนพรรษามหาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มธูป
เทียนบูชา ณ ปุชณียสถานในพระอารามนี้แล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

อนึ่ง ในวันเดียวกันนี้เวลา ๑๗ นาฬิกา ทรงพระโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์
เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงจุดเทียนพรรษามหาบูชา
พระรัตนตรัย ถวายพุ่มบูชาพระพุทธทวาทิปฏิมากร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ
และเครื่องราชสักการะ แล้วเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป ณ ปุชณียสถาน
ต่างๆ ถวายพุ่มบูชาพระอัฐิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสที่ตำหนัก
และถวายพุ่มดอกไม้ธูปเทียนแด่พระราชาคณะเจ้าอาวาส กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พระราชวงศ์เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ทรงจุดธูปเทียนพรรษา
บูชาพระรัตนตรัยถวายพุ่มบูชาพระพุทธชินราช แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการและ
เครื่องราชสักการะ และถวายพุ่มดอกไม้ธูปเทียนแด่พระราชาคณะเจ้าอาวาสวัดแล้ว
เสด็จไปทรงจุดเทียนพรรษาดวายพุ่ม ณ ปุชณียสถานในพระอารามนี้

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า และเพลงกราวรำ

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๑๐ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลวันเข้าพรรษา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๑๖.๓๐ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินมาถึงกำแพงแก้ว เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษานุชาพระรัตนตรัย - ถวายพุ่มธูปเทียนพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธ-พรมณี พระพุทธรูปปางอุสาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงประเคนธูปเทียนถวายแด่สมเด็จพะญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสมเด็จพระสังฆราช ประเคนพุ่มเสด็จ เสด็จฯ มาประทับที่พระราชอาสน์ พระสงฆ์ได้รับพระราชทานพุ่มเทียนเทียนแรกนี้ ถวายอดิเรกแล้ว - เจ้าหน้าที่ส่งขบวนนำพระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถและนำพระภิกษุชุดต่อไป ขึ้นนั่งยังอาสนะสงฆ์ ทรงถวายพุ่มเทียนจนหมดจำนวนพระสงฆ์ ประมาณ ๓๐๐ รูป*	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากเสด็จมาประทับที่พระราชอาสน์เจ้าหน้าที่ยังสำนักพระราชวัง ให้สัญญาณยุติการบรรเลง)
	- แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา (หลังจากเสด็จผ่านออกกำแพงแก้วไป จึงยุติการบรรเลง)

* ในพระราชพิธีนี้จะมีพระสงฆ์ขึ้นไปรับพุ่ม ประมาณ ๓๐๐ รูป ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งขบวนนำพระสงฆ์ที่รับพุ่มลงมาจากพระอุโบสถและนำพระสงฆ์ชุดใหม่ขึ้นไปยังพระอุโบสถทำเช่นนั้นจนกว่าจะหมดสำหรับการประกอบพิธีกรรมจะกระทำเมื่อเจ้าหน้าที่ส่งขบวนนำพระสงฆ์ชุดแรกลงมาและนำพระสงฆ์ชุดใหม่ขึ้นไปนั่งเรียบร้อยแล้วเท่านั้น

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญกุศลถวายผ้าพระกฐิน

ชื่องาน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญกุศลถวายผ้าพระกฐิน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน เริ่มตั้งแต่วันออกพรรษา ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นเวลา ๑ เดือน

งานทอดกฐินเป็นประเพณีสำคัญของพุทธศาสนิกชนแต่โบราณจัดเป็นงานกุศล ยิ่งใหญ่ทั้งพิธีของหลวงและพิธีของราษฎร ดังปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ว่า

“คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่วยบัว ท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ฟุ้งท่วย มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากธานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี๋ย มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอนบริวารกฐินโอยทานแลปีแล้วอุปถัมภ์ไปสวดอุทิศกฐินถึงอรัญญิกพื่น เมื่อจักเข้ามาเวียงเวียงกันแต่อรัญญิกพื่นเท้าหัวลาน ดับดังกลองด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ...”

ภาพที่ ๑๒ วงสังข์แตร งานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดสุทัศนเทพวราราม

ส่วนราชประเพณีของหลวงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเริ่มเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินตามพระอารามหลวงในวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันแรม ๙ ค่ำ เดือน ๑๑ เสด็จพระราชดำเนินทั้งทางบก ทางเรือ วันละ ๒ วัดบ้าง ๓ วัดบ้าง ในสมัยก่อน เสด็จฯโดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารค คือทรงพระราชยาน มีกระบวนแห่ราชอิสริยยศ เครื่องสูง สังข์ แตร กลองชนะ คู่เคียง อินทร์พรหม ถือหอก ถือทวน ถือดาบ เชิญพระแสงต่างๆ เป็นกระบวนราชอิสริยยศ แต่งกายอย่างทหารไทยโบราณ สมัยต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งกองทหารแบบยุโรปขึ้นแล้วจึงจัดให้มีกองทหารแบบใหม่เป็นกระบวนหน้าและกระบวนหลังตาม เช่น มีแถวรองประจักษ์กอง นำทหารม้า ทหารราบทุกเหล่า ทหารปืนใหญ่ ทั้งหมดแต่งเครื่องแบบเต็มยศ แห่นำและตามเสด็จฯ บางปีเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินทางเรือเป็นกระบวนพยุหยาตราสถลมารคมักจะกำหนดใน

ภาพที่ ๑๓ วงปี่พาทย์พืธี งานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน วัดบวรนิเวศวิหาร

วันแรม ๙ ค่ำ เพราะวันนี้ทางจันทรดินน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนพระนครขึ้นมากและ
นิ่ง ไม่ไหลขึ้นลงสะดวกในการที่จะจัดเป็นกระบวนพยุหยาตรา ผ้าไตรรงค์กฐินตั้งใน
บุษบกเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับในเรือพระที่นั่ง
สุพรรณหงส์ พลเรือแต่งกายด้วยเครื่องทหารแบบโบราณมีการแห่เรือตามบทประพันธ์
กาพย์เห่เรือ

พระอารามหลวงที่ทางราชการกำหนดเป็นวัดที่ต้องเสด็จพระราชดำเนิน
ถวายผ้าพระกฐินเป็นประจำปี ในปัจจุบัน มี ๑๖ วัด คือ

๑. วัดบวรนิเวศวิหาร
๒. วัดสุทัศนเทพวราราม
๓. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๔. วัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม
๕. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๖. วัดมกุฏกษัตริยาราม
๗. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม
๘. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๙. วัดราชาธิวาส
๑๐. วัดราชโอรสาราม
๑๑. วัดอรุณราชวราราม
๑๒. วัดเทพศิรินทราวาส
๑๓. วัดสุวรรณดาราราม
๑๔. วัดนิเวศธรรมประวัติ
๑๕. วัดพระปฐมเจดีย์
๑๖. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

วัน เดือน

เวลา

สถานที่

หมายกำหนดการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินวันละ ๒ วัด หรือ ๓ วัด ประมาณ ๓ วัน นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ องคมนตรี หรือบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดเสด็จไปหรือไปถวายแทนพระองค์ ส่วนพระอาราม หลวงอื่นๆ นอกจาก ๑๖ วัดนี้ ซึ่งมีทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กระทรวง ทบวง กรม สถาบัน คณะบุคคล นำเครื่องพระกฐินพระราชทานไปทอดยังพระอารามหลวงต่างๆ

ระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒

๑๖.๐๐ น.

พระอารามหลวงชั้นเอก

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังรายการต่อไปนี้

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันอังคารที่ ๒๔ ตุลาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดสุทัศนเทพวราราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหารหลวง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระศรีศากยมุนี เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดอรุณราชวราราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันพุธที่ ๒๕ ตุลาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ไปยังวัดมกุฏกษัตริยาราม เสด็จเข้าสู่พระวิหารหลวง ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑

วัดสุกรีที่ ๓ พุทธจักายน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดราชาธิวาสวิหาร เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐิน เป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันเสาร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ แล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรา

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ

ตารางที่ ๑๐ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลา ๑๖.๐๐ น. วัดบวรนิเวศวิหาร	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง - เสด็จพระราชดำเนินผ่านประตูวัด และเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระอุโบสถ ก่อนเสด็จขึ้นพระอุโบสถ เจ้าหน้าที่คู่กรวดทูลเกล้าฯ ถวายผ้าพระกฐินที่ประดิษฐานพระอุโบสถ ทรงรับพาดระหว่างพระกระอุ้มเชิญเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงวางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้าหน้าอาสนสงฆ์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาประธานในพระอุโบสถ ทรงกราบทรงหยิบผ้าสำหรับห่มพระประธานที่วางอยู่บนหลังผ้าไตรพระกฐิน พระราชทานให้เจ้าหน้าที่ภูษามาลา เสร็จแล้วประทับที่พระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กราบบังคมทูลรายงานจำนวนพระสงฆ์ที่จำพรรษา ณ วัดนี้ จบแล้ว ทรงหยิบผ้าไตรพระกฐินที่วางบนพานแว่นฟ้าพาดพระกระประนมพระหัตถ์ฉันพระพักตร์สู่พระประธาน ทรงกล่าวคำถวายผ้าไตรพระกฐินแล้วทรงวางผ้าไตรบนพานแว่นฟ้า ทรงประเคนเทียนปาติโมกข์ แต่พระสงฆ์ รูปที่ ๒ แล้วประทับพระราชอาสน์	- วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท	

- วงปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้า (เมื่อประทับที่พระราชอาสน์แล้วเจ้าหน้าที่กรมศาสนา ตีกังสดาลให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- พระสงฆ์ทำกุญชรกรรมตามพระวินัย พระสงฆ์ผู้ที่ได้เป็นผู้ครองผ้าพระกฐินออกไปครองผ้าไตรพระกฐินเรียบร้อยแล้วกลับมานั่งที่เดิม - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายเครื่องอัฐบริขารพระกฐินเสร็จแล้ว กลับมาประทับที่พระราชอาสน์ ทรงหลังพระทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายดิเรก แล้วเสด็จไปทรงกราบที่เครื่องนมัสการพระพุทธปฏิมากร แล้วเสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงสังข์แคทร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพระสงฆ์ทอดผ้าไตรแล้ว ผักกัณฐกมาตั้งที่เดิมแล้ว เจ้าหน้าที่กรมศาสนา ตีกังสดาลให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา (หลังจากเสด็จออกจากประตูวัด แล้ว จึงยุติการบรรเลง)

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช

ชื่องาน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ด้วยทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอเนกประการทั้งในการปกครองบ้านเมือง และพระราชทานความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชนทุกหมู่เหล่า ต่อมาราชการ ได้ประกาศให้วันที่ ๒๓ ตุลาคม ซึ่งเป็นวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวันที่ระลึกสำคัญของชาติ เรียกว่าวันปิยมหาราช และกำหนดให้หยุดราชการหนึ่งวัน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราชครั้งแรกคือถดจากปีที่ได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายแล้ว ได้เสด็จฯ ไปถวายพวงมาลา ณ พระบรมราชานุสรณ์ ณ ลานพระราชวังดุสิต ครั้นต่อมา เมื่อสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จสวรรคต และถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว เมื่อถึงอภิเษกสมรสสมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เชิญพระบรมอัฐิ ออกประดิษฐานข้างเคียงพระโกศพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร่วมในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานด้วย

วัน เดือน

๒๓ ตุลาคม ของทุกปี

เวลา

๐๗.๐๐ น.

สถานที่

พระบรมราชานุสรณ์ ลานพระราชวังดุสิต และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานในวัน “ปิยมหาราช” ซึ่งเป็นอภิเษกสมรสสมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังรายการต่อไปนี้

วันจันทร์ที่ ๒๓ ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิตไปยังพระบรมราชานุสรณ์ที่พระลานพระราชวังดุสิต

เวลา ๐๗ นาฬิกา ทรงวางพวงมาลาแล้ว ทรงจุดธูปเทียน เครื่องราชสักการะกราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะกราบถวายบังคม

พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถและสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระสงฆ์ ๕๗ รูป สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนาถกณฑ์ ๑ จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคน จตุปัจจัยไทยธรรม บูชากถกณฑ์เทศน์แล้วทรงทอดผ้าพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์ ๕๗ รูป และพระราชาคณะที่ถวายพระธรรมเทศนา สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระหังแตรมโหระทึก แต่งเครื่องแบบสด้าพปกติ

ชาวพนักงานวงสังข์แตร และวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบเครื่องยศ

ตารางที่ ๑๒ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๓ ตุลาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบรมราชานุสรณ์ พระลานพระราชวังดุสิต	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ไปยังพระบรมมหาราชวัง ที่ลานพระราชวังดุสิต เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปถึง - ทรงถวายพวงมาลา แล้วจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะทองทิศ และเครื่องทองน้อย ทรงกราบถวายราชสักการะ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปเฝ้าพระบรมมหาราชวัง - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทางพระทวารเวรราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปางประจำพระชนมวารพระบรมอัฐิ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมอัฐิ เสร็จแล้ว เสด็จฯ ประทับพระราชอาสน์ พระสงฆ์ ๕๗ รูป เทำจำนวนพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งฆานีนิมนต์พระสงฆ์องค์ถวายพระธรรม เทศนาขึ้นธรรมมาสน์ ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม เจ้าหน้าที่กองศาสนามุขมภิกรมการศาสนา อาราธนาธรรม พระราชาคณะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนา กัณฑ์ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทานจุฬัจจุไทยธรรม และทรงทอดผ้า ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก พระสงฆ์สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายตักสิลา	- วงกระทั้งแตรมโหรีทัก - วงประโคมเพลงสำหรับบทประโคมเพลงสำหรับบท	- วงดุริยางค์ไทยและดุริยางค์สากล บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี
เวลา ๑๗.๓๐ น. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย		- วงสังข์แตร - วงประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากประทับพระราชอาสน์แล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากที่พระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนา ขึ้นนั่งธรรมมาสน์เรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- เจ้าหน้าที่ส่งขการนิมนต์พระสงฆ์จากอาสนะออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลง เพลงกราวรำ (หลังจากพระสงฆ์ขออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยหมดแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ

ชื่องาน	พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ
วัน เดือน ปี	๑ ธันวาคม ๒๕๔๗
เวลา	๑๖.๓๙ น.
สถานที่	พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
หมายกำหนดการ	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดการพระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ สถาปนารองสมเด็จพระราชาคณะจำนวน ๒ รูป เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ในวันพุธที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๖.๓๙ น. การนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล เสด็จไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์
วงประโคม	วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงสาธุการและเพลงกราวรา
การแต่งกาย	ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๑๓ พระราชพิธีจาริกสุพรรณภูมิ

พระราชพิธี	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๐๖.๓๙ น. พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	- ผู้แทนพระองค์ (หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล) เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม - ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย - ทรงศีล - เจ้าพนักงานอาลักษณ์ สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ทำการจารึกสุพรรณภูมิ - ได้เวลาพระฤกษ์โห่ระฆังลงสิ้นฆ้องชัย เจ้าพนักงานอาลักษณ์ สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ทำการจารึกนามสมณศักดิ์ลงในสุพรรณภูมิ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๕ รูป เจริญชัยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ ภูษามาลาแกว่งบัณเฑาะว์ - เมื่อจารึกเสร็จแล้ว เชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนธรรมาสน์หน้าพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร หอหน้าพราหมณ์ เจริญสุพรรณภูมิ - ผู้แทนพระองค์ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม - พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายดิเรก เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถ - ผู้แทนพระองค์เสด็จกลับ	-	-
		- สิ้นฆ้องชัย วงสังข์ไตรประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากพราหมณ์เฒิสุพรรณภูมิเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวัง ให้สัญญาณยุติการบรรเลง - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ชื่องาน

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นพระราชพิธีคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๔๓ : ๑๒๕) ทรงพระราชทานพระบรมราชาธิบายในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนไว้ว่า

“...การทำบุญวันเกิดทุกๆ ปี ในเมื่อบรรจบรอบตามทางสุริยคติกาล เช่น ทำกันอยู่ทุกวันนี้ เกิดขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำเป็นต้นเดิมมาแต่ยังทรงผนวชใช้ว่าจะตามอย่างจีนหรืออย่างฝรั่งด้วย ทรงพระราชดำริเห็นว่าการซึ่งมีอายุมาถึงบรรจบครบรอบปีไม่ตายไปเสียก่อนเป็นลาภอันอุดมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ควรยินดี เมื่อผู้มาารู้สึกยินดีเช่นนั้น ก็ควรจะทำเพื่อกุศลซึ่งเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่น สมกับที่มีน้ำใจยินดี และควรที่จะทำใจให้เป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท ด้วยไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า จะอยู่ไปบรรจบรอบปีเช่นนี้อีกหรือไม่ ควรที่จะบำเพ็ญการกุศลและประพฤติดันหาสุจริตธรรม วันเกิดปีหนึ่งเป็นเครื่องเตือนใจครั้งหนึ่งให้รู้สึกว่าอายุล่วงไปใกล้ต่อความมรณะอีกก้าว อีกขั้นหนึ่ง เมื่อรู้สึกมีเครื่องเตือนเช่นนี้ ก็จะได้บรรเทาความเมาในชีวิต ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นตัวอกุศลธรรมนั้นเสีย...”

งานพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ตั้งแต่ทรงผนวช และเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติมีแต่สวดมนต์เลี้ยงพระ ๑๐ รูป เพิ่งจะทรงทำเป็นพิธีใหญ่เมื่อเจริญพระชนมายุ ครบ ๖๐ พรรษา มีพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปที่ท้องพระโรง ๖๐ รูป เทำพระชนมายุแล้วให้เจ้านายข้าราชการทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระทุกวัน ทุกบ้าน มีเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคมคล้ายออกแขกเมือง มีเจ้านายและขุนนางอ่านคำถวายชัยมงคล แล้วพระราชทานเหรียญทองคำตรามงกุฎหนักตำลึงทองแจกจ่ายทั่วไป มีเทศนา ๕ กัณฑ์ และมีสงฆ์มุขากิเชก งานเฉลิมพระชนมพรรษานั้น ๓ วัน

ในรัชกาลต่อๆ มา ได้ถือเป็นราชประเพณี แต่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามแต่กาลสมัย ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชสมภพวันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันแรกได้กำหนดให้มียานออกมหาสมาคม และพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย และพระราชทานสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะและรองสมเด็จพระราชาคณะ วันที่สองมีพิธีเลี้ยงพระสงฆ์ ๖๐ รูป ตอนบ่ายมีพิธีเวียนเทียนสมโภชดวงพระราชสมภพ

วัน เดือน

๕-๖ ธันวาคม

เวลา

วันที่ ๕ ธันวาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. และเวลา ๑๗.๐๐ น.

วันที่ ๖ ธันวาคม เวลา ๑๐.๓๐ น.

สถานที่

หมายกำหนดการ

พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัยและพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่าการพระราชพิธีศุภมงคล พิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนด ดังรายการต่อไปนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๕ ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจาก พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จออกพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ บนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลิลาเศวตฉัตร มหาดเล็กรับ ขวาม่านไข พระวิสูตร เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ ชาวพนักงานกระดังงาโหมระฆัง ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ขณะนั้น ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๑ นัด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ครั้นสุดเสียงระโคมแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา กราบบังคมทูล พระกรุณาถวายพระพรชัยมงคลตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ จบแล้ว มหาดเล็กรับ ขวาม่านปิดพระวิสูตร เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ ชาวพนักงานระโคม เช่น เวลาเสด็จออก ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชมเหศวร ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗ นาฬิกา รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินไปยังมุขหน้าพระอุโบสถ บรรพชิตจีนและญวนถวายพระพรชัยมงคล แล้วเสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว ทรงจุดเทียนบูชาเทพยดานพเคราะห์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์วัคคหายุสมธัมมโหรหลวงบูชาเทพยดานพเคราะห์ เสด็จลงสู่มุขหน้าพระอุโบสถเข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้สูงอายุฝ่ายหน้า ฝ่ายในที่ได้รับพระราชทานราชสังคหวัตถุ จำนวน ๗๖ คน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสำนักในพระมหากุณาธิคุณ

ภาพที่ ๑๔ วงปี่พาทย์พิธี บรรเลงในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินจากพระอุโบสถไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปเทียบที่หน้าพระทวารเทเวศร์รักษาเสด็จเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประเคนสัญญาบัตรพัดยศแด่พระสงฆ์ซึ่งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ใหม่ตามลำดับพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระราชาคณะถวายอดิเรก เจ้าพนักงานกองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา นิมนต์พระสงฆ์ ๗ รูป ซึ่งจะเจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เข้านั่งอาสนะในพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ และธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป เทวรูปพระเคราะห์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงศีล แล้วพระสงฆ์ ๗ รูปเจริญพระพุทธมนต์ การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ระหว่างพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว สมเด็จพระราชาคณะถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

อนึ่ง ในวันที่ ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกา ถึง ๑๗ นาฬิกาสำนักพระราชวังจะได้จัดที่สำหรับลงพระนามและลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง

วันศุกร์ที่ ๖ ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป เทวรูป พระเคราะห์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ถวายพระพร จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนภัตตาหารพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดชนะสงคราม ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเศษกัณฑ์ ๑ จบแล้ว พระสงฆ์ถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

ภาพที่ ๑๕ บายศรี แก้ว-ทอง-เงิน ในการเวียนเทียนดวงพระบรมราชสมภพ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภชดวงพระบรมราชสมภพ

วงประโคม

วงกระทั่งแดรมโหระทึก ประโคมเพลงออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จ

วงสังข์แดร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ และเพลงเรื่องทำขวัญ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระทั่งแดรมโหระทึก แต่งเครื่องแบบชุดสตีฟเต็มยศ

ชาวพนักงานวงสังข์แดรและวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบครี๊ยยศ

ภาพที่ ๑๖ ภาษามาลาไกวับันเกาะวัดลอดเวลา ขณะที่หัวหน้าพราหมณ์ออกแวนเทียน
สมโภชดวงพระบรมราชสมภพ

ภาพที่ ๑๗ วงสังข์แตร ประโคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

ตารางที่ ๑๔ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันที่ ๕ ธันวาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิตไปยังพระบรมมหาราชวังเข้าสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะ พระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จฯ ออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทางทวารวราชมเหศวร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจก-สิงหาสน์บนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลาเศวตฉัตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ เบื้องซ้ายพระราช-บัลลังก์ นายทหารรักษพระองค์ทุกเหล่าและราชองครักษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ในราชสำนักเฝ้าฯ เบื้องขวาพระราชวังบงกช - เจ้าพนักงานฐูปุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ มหาดเล็กมารับ ขวาม่านไชยพระวิสูตร ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ขณะนั้นทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๐ นัด พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ข้าราชการของมูลนิธิพระบาท-ถวายเป็นความเคารพ - สูดสิ้นเสียงประโคมแล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา-ชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร กราบบังคมทูลถวายพระพร	- - - วงกระหังแตรมโหรีระทิก ประโคมเพลงออกขุนนาง	

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	ชัยมงคล นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ฯ กราบบังคมทูล พระกรุณา ถวายพระพรชัยมงคลตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ จบแล้ว เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ มหาเศวตฉัตรกราบรับ ซาวมานับถวายเป็นสิริคุณ กองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ลงจากพระแท่นราชบัลลังก์ เสด็จฯ ขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชนคร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปประทับรถยนต์ พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิตไปยังพระบรมมหาราชวัง รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินผ่านกำแพงแก้วไปยังชานหน้าพระอุโบสถ บรรพทิศขึ้นและถวายพระพรชัยมงคล และถวายดอกไม้มงคล - ทอง เสร็จแล้วเสด็จ ฯ เข้าสู่พระอุโบสถ - ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมหาธรรมราชาปฏิมากรพระสัมพุทธ-พรรณี พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจุดเทียนพระมหามงคลเทียนเท่าพระองค์ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ	- วงกระทั้แตรมโหระทึก ประโคมเพลงสงส์เสด็จ - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากจุดธูปเทียนบูชา เทพยดาจนเพราะเสร็จ เจ้าหน้าทีสำนักพระราชวัง ให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	พระบรมราชินีนาถ จุฑาธุชเทียมนเครื่องนมัสการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนที่พระสงฆ์สวดมนต์ถวายสมัญณ์มาแล้ว จึงจุฑาธุชเทียมนบูชาเทพยดานพเคราะห์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถวายสมัญณ์ โหระหลวงสิ้นฆ้องชัยบูชาเทพยดานพเคราะห์ (พิธียังดำเนินการต่อเนื่องจนกว่าจะแล้วเสร็จ) ** - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ลงสู่ชานหน้าพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานสังคหวัดธุแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้สูงอายุ แล้วเสด็จ ฯ ออกจากพระอุโบสถ เสด็จ ฯ ไปพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย - หลังจากทีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และโหระหลวงบูชาเทพยดานพเคราะห์เสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปเทียบที่หน้าพระทวารเวตรักษา เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์ กองประกาศิต สำนักนายกรัฐมนตรี อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการสถาปนาสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะและรองสมเด็จพระราชาคณะ จบแล้ว พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญมงคลคาถา	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลง เพลงกราวรา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพัทยศ ผ้าไตร แต่พระสงฆ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมณศักดิ์ พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ออกไปครองผ้าเรียบร้อยแล้วกลับมานั่งยังอาสนะ ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระราชาคณะถวายติแรก ถวายพระพรลา - เจ้าหน้าที่สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์จากอาสนะออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย - เจ้าพนักงานกองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา นิมนต์พระสงฆ์ ซึ่งจะเจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เข้านั่งยังอาสนะในพระที่นั่งตามลำดับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนพระมหามงคลเทียน เท้าพระองค์ และธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปองค์เสวย พระพุทธรูปเทวรูปแล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ อาราธนาศีล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงศีลแล้ว - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ระหว่างพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จออก	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากทรงประเคนสัญญาบัตรและพัทยศเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาบัตรบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา (หลังจากที่พระสงฆ์ชุดใหม่ นั่งยังอาสนะเรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาบัตรบรรเลง) - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
วันที่ ๖ ธันวาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว สมเด็จพระราชาคณะ ถวายติเรก ถวายพระพรลา - เจ้าหน้าที่ส่งภการนิมนต์พระสงฆ์ลงจากอาสนะออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากรพระตำหนักจักรลดาโรฐาน พระราชวังดุสิตไปยังพระบรมมหาราชวังรถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนบูชา	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา (หลังจากที่พระสงฆ์ออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยหมดแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) -
		- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากเสด็จ

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
	พระพุทธรูปมาชยวัฒน์ ประจำรัชกาลปัจจุบัน ทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธรูปเทวรูปองค์เสวย พระพุทธรูปเทวรูปองค์แทรกแล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วเสด็จมาประทับที่พระราชอาสน์ - พระสงฆ์ ๖๐ รูปที่เจริญพระพุทธมนต์แต่ก่อนและพระสงฆ์ที่สวดนวัคคหายุสมธัมม์ ๕ รูปถวายพระพร จบแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ พระราชทานให้เจ้าหน้าที่นำปดิ่งที่จงกลธรรมาสน์เทศน์ ขณะนั้นเจ้าหน้าที่ส่งขการนิมนต์สมเด็จพระสังฆราชขึ้นธรรมาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสนาอุปถัมภ์ อารามนาธรรม สมเด็จพระสังฆราชถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเศษกัณฑ์ ๑ จบแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่สมเด็จพระสังฆราชและพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายดิเรก ถวายพระพรลา - เจ้าหน้าที่ส่งขการนิมนต์พระสงฆ์ ลงจากอาสนะออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	ประทับพระที่นั่ง แล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ (หลังจากที่พระสงฆ์องค์ถวายพระธรรมเทศนา ขึ้นนั่งธรรมาสน์เรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา (หลังจากพระสงฆ์ออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยหมดแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินกลับ - เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภชดวงพระบรมราชสมภพ - หัวหน้าพราหมณ์ออกแว่นเทียนสมโภชดวงพระราชสมภพ หลังจากออกแว่นเทียนสมโภชดวงพระราชสมภพเสร็จแล้ว - หัวหน้าพราหมณ์เจิมดวงพระราชสมภพพระพุทธรูปในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - ฆ้องชัยตีเป็นระยะๆ ตลอดพิธี - ภาษามาลาในพระที่นั่ง ไกวบัณฑิตตลอดเวลา - พราหมณ์ ในพระที่นั่ง จะเป่าสังข์ เมื่อเวียนครบแต่ละรอบ และเมื่อได้ยินเสียงสังข์ในพระที่นั่งฯ วงสังข์แตรจะประโคมทุกครั้ง รวม ๓ ครั้ง	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ (หลังจากหัวหน้าพราหมณ์เจิมพระพุทธรูปฯ เสร็จแล้วเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง)

รัฐพิธี

๑. รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (๒๕ มกราคม ๒๕๔๖)
๒. วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า (๓๐ มีนาคม ๒๕๔๖)
๓. วันที่ระลึกมหาจักรี (๖ เมษายน ๒๕๔๖)
๔. รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสกษัตริย์สมัยคล้ายวันสวรรคต (๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๖)
๕. รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๕)
๖. รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๕)
๗. รัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภา (๙ มีนาคม ๒๕๔๔)

รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ชื่องาน

รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นพระมหากษัตริย์ ลำดับที่ ๑๙ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงเป็นนักรบที่กล้าหาญ ในสมัยนั้นไทยมีสงครามกับพม่าเรื่อยๆ และเมื่อพม่ายกกองทัพเข้ามาตีเมืองสุพรรณบุรี สมเด็จพระนเรศวรได้ออกไปต่อสู้และได้ทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาและทรงใช้พระแสงของ้าวฟันต้องพระอังสาของพระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์ชีพอยู่บนคอช้าง เมื่อเสร็จสงครามยุทธหัตถีแล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โปรดให้สร้างสถูปไว้เป็นอนุสรณ์ที่ทุ่งหนองสาหร่าย ตำบลตระพังตรุ เรียกว่า เจดีย์ยุทธหัตถี

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดให้ค้นหาเจดีย์ยุทธหัตถี เมื่อค้นพบแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงถวายราชสักการะ เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๕๖

ในสมัยรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จไปบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๙๔ ในปีต่อมารัฐบาลได้ตระหนักถึงพระราชวีรกรรมและคุณูปการของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ทรงมีต่อประเทศ อันควรจะได้เทิดทูนพระเกียรติยศให้ปรากฏ โดยได้ดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสรณ์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยครอบองค์สถูปมูลดินนั้นไว้ และได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๓ และถือให้วันนี้เป็นวันงานรัฐพิธีถวายบังคมสมเด็จพระนเรศวร ณ พระบรมราชานุสรณ์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

วัน เดือน

๒๕ มกราคม ของทุกปี

เวลา

๐๐.๓๐ น.

สถานที่

ณ พระบรมราชานุสรณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวังรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า วันที่ ๒๕ มกราคม ซึ่งทางราชการได้กำหนดให้มิ่งงานรัฐพิธีถวายบังคมสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและได้จัดให้มีการถวายราชสักการะ ในพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

วันที่ ๒๕ มกราคม เจ้าพนักงานเตรียมการและแต่งพระบรมราชานุสรณ์ที่ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ไว้ให้พร้อม

เวลา ๐๐.๐๐ นาฬิกา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงวางพวงมาลาส่วพระองค์ แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะแล้วทรงวางพวงมาลาส่วพระองค์ แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะแล้วเสด็จกลับ

วงประโคม

วงกระหังแดนมโหระทิก ประโคมเพลง สำหรับบท ๓ จบ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระหังแดนมโหระทิกแต่งเครื่องแบบชุดสีดำพกติ

ตารางที่ ๑๕ รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๕ มกราคม เวลา ๑๐.๓๐ น. พระบรมราชานุสรณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง ไปยังพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี		- วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี
	- ทรงวางพวงมาลาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และวางพวงมาลาส่วนพระองค์ แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระทัมมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท -	- วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า

ชื่องาน

วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองในด้านต่างๆ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการค้า ทรงทำให้เศรษฐกิจของประเทศเป็นปึกแผ่น ด้านการศึกษา ทรงรวบรวมสรรพวิชาความรู้ต่างๆ จารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นอกจากนี้ยังทรงบูรณะพระอาราม และส่งเสริมบรรพพุทศาสนาให้รุ่งเรือง

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้วันที่ ๓๐ มีนาคมของทุกปีเป็นวันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประชาชนและคณะสงฆ์ได้กราบทูลพระกรุณา ขอพระราชทานถวายพระราชสมัญญาแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญาว่า “พระมหาเจษฎาราชเจ้า”

วัน เดือน

๓๐ มีนาคม ของทุกปี

เวลา

๐๗.๐๐ น.

สถานที่

พระบรมราชานุสาวรีย์ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชนัดดา

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า วันที่ ๓๐ มีนาคม ทางราชการได้กำหนดเป็นวันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า และได้จัดให้มีการถวายราชสักการะ ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ที่ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชนัดดาราม กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ที่ ๓๐ มีนาคม เจ้าพนักงานเตรียมการและแต่งพระบรมราชานุสาวรีย์ ที่ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชนัดดาราม กรุงเทพมหานคร ไว้พร้อม

เวลา ๐๗ นาฬิกา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ทรงวางพานพุ่มดอกไม้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงวางพานพุ่มดอกไม้ส่วนพระองค์ และทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะแล้วเสด็จกลับ

วงประโคม

วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระหังแตรมโหระทึกแต่งเครื่องแบบชุดสตีฟปกติ

ตารางที่ ๑๖ วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๓๐ มีนาคม เวลา ๐๗.๐๐ น. พระบรมราชานุสาวรีย์ ลานพลับพลามหาเจษฎา- บดินทร์ วัดราชชนนีดาราม	- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระวังดุสิต ไปยังพระบรมราชานุสาวรีย์ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชชนนีดดา - วางพานพุ่มดอกไม้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและทรงวางพานพุ่มดอกไม้ส่วนพระองค์ทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระหังแตรมโหรีระทึกประโคมเพลงสำหรับบท	- วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

วันที่ระลึกมหาจักรี

ชื่องาน

วันที่ระลึกมหาจักรี

วันที่ระลึกมหาจักรี ตรงกับวันที่ ๖ เมษายน เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้เสด็จกรีธาทัพถึงพระนครและได้รับการอัญเชิญขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ มีพระราชดำริว่า พระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท ซึ่งเป็นที่ตั้งพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ ในรัชกาลก่อนๆ และทำการถวายบังคมสักการะในวันงานพระราชพิธีฉัตรมงคล และพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานั้นไม่เหมาะสมที่จะมีงานถวายบังคมสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแปลงพระพุทธรูปปางปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชทั้ง ๕ รัชกาล พระราชทานนามใหม่ว่า ปราสาทพระเทพบิดร และประกาศพระบรมราชโองการให้มีการกราบถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเป็นประจำทุกปี ในวันที่ ๖ เมษายน เป็นประเพณีสืบมา ซึ่งตรงกับวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระราชปรารภว่าในปี พ.ศ.๒๔๗๕ อายุพระนครจะครบ ๑๕๐ ปี สมควรจะมีการสมโภชและสร้างสิ่งสำคัญขึ้นไว้เป็นอนุสรณ์ ซึ่งคณะรัฐบาลเห็นชอบด้วยพระราชดำริ ว่าควรสร้างปฐมบรมราชานุสรณ์ ๒ สิ่งประกอบกันคือพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์ปฐมกษัตริย์ และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมพระนครธนบุรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดปฐมบรมราชานุสรณ์ โดยกระบวนพยุหยาตรา เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันครบ ๑๕๐ ปี และมีการพระราชพิธีเฉลิมฉลองกรุงเทพมหานคร ในปีต่อมาทางราชการได้ประกาศให้เมื่อวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันที่ระลึกมหาจักรี และเป็นวันสำคัญของชาติวันหนึ่ง กำหนดให้เป็นวันหยุดราชการและให้ชักธงชาติ สำนักพระราชวังได้ออกหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไปถวายราชสักการะพระบรมรูปที่ปฐมบรมราชานุสรณ์และถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชที่ปราสาทพระเทพบิดร

วัน เดือน

๖ เมษายน ของทุกปี

เวลา

๐๖.๓๐ น.

สถานที่

ปฐมบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดเสด็จพระราชดำเนินไปถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ดังนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๖ เมษายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ไปยังปฐมบรมราชานุสรณ์ ณ สะพานพระพุทธรยอดฟ้า

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงวางพานพุ่มดอกไม้ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ ถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธรูปมณฑลรัตนปฐมากร แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังปราสาทพระเทพบิดร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงกระทั้งแดรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ

วงปี่พาทย์พืธีและวงมโหรีบรรเลง ณ หน้าพระอุโบสถและหลังพระอุโบสถ*

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระทั้งแดรมโหระทึกแต่งเครื่องแบบสตั๊ฟเต็มยศ

ชาวพนักงานวงปี่พาทย์พืธีและวงมโหรีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

* บรรเลงเวลา ๐๘.๐๐-๑๐.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐น.

ตารางที่ ๐๗ วันที่ระลึกมหากักริ

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๖ เมษายน เวลา ๐๖.๓๐ น. ณ ปฐมบรมราชานุสรณ์ สะพานพุทธยอดฟ้า พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และปราสาทพระเทพบิดร	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังปฐมบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปปฐมบรมราชานุสรณ์ ทรงถวายพานพุ่มดอกไม้ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ ถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียน ถวายนมัสการพระพุทธรูปมณฑลรัตนปัทม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่พระบรมราชวงศ์จักรี แล้วเสด็จไปยังปราสาทพระเทพบิดรทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชทั้ง ๔ รัชกาล แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระทั้งแตรมโหรีระทีก ประโคมเพลงสำหรับบท - วงกระทั้งแตรมโหรีระทีก ประโคมเพลงสำหรับบท	

รัฐพิธีถวายพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในโอกาสชิตสมัยคล้ายวันสวรรคต

ชื่องาน

รัฐพิธีถวายพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสชิตสมัยคล้ายวันสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นเอตทัคคะทางอักษรศาสตร์ วรรณคดีและนาฏศิลป์ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ประชาชนชาวไทยได้ถวายพระราชสมัญญานามว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” และได้จัดสร้างพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นประดิษฐานที่ลานหน้าสวนลุมพินี อันเป็นสวนสาธารณะที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและพระราชทานแก่ประชาชน และประกอบพระราชพิธีเปิดพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๘๕ และคณะรัฐมนตรีได้มีประชุมลงมติให้มีการถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์เป็นงานรัฐพิธีประจำปี ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันสวรรคต

วัน เดือน

๒๕ พฤศจิกายน ของทุกปี

เวลา

๑๗.๓๐ น.

สถานที่

พระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่าวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน เป็นโอกาสชิตสมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทางราชการได้กำหนดถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์ ณ สวนลุมพินี เพื่อระลึกในพระมหากรุณาธิคุณจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ พฤศจิกายน เจ้าพนักงานเตรียมการและแต่งพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สวนลุมพินี ไว้พร้อม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปทรงปฏิบัติ พระราชกรณียกิจแทนพระองค์ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และพวงมาลาสว่นพระองค์ ถวายราชสักการะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จกลับ

วงประโคม

วงกระทัมแตรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ

วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องใหญ่) และวงดุริยางค์สากลบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระทัมแตรมโหระทึก แต่งเครื่องแบบชุดสตัฟปกติ

ชาวพนักงานวงปี่พาทย์พืธีและวงดุริยางค์สากล แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ภาพที่ ๑๘ พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สวนลุมพินี

ภาพที่ ๑๙ วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องใหญ่) ของกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต

ตารางที่ ๑๔ รัฐพิธีถวายพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสจิตสมัญญคล้ายวันสวรรคต

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๕ พฤศจิกายน เวลา ๑๗.๓๐ น. พระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี	- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปถึงพระบรมราชานุสรณ์ - ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และพวงมาลาส่วนพระองค์ ถวายราชสักการะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว - แล้วเสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ	- วงกระทั้งแตรมโหรีะทีก - ประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์และวงดุริยางค์ - สากล บรรเลงเพลง - สรรเสริญพระบารมี
			- วงปี่พาทย์และวงดุริยางค์ - สากล บรรเลงเพลง - สรรเสริญพระบารมี

รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ชื่องาน	รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชทานเป็นกฎหมายสูงสุด เพื่อเป็นหลัก ในการปกครองประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ จึงได้ถือเป็นวันที่ระลึกสำคัญ ของชาติ มีพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลฉลอง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมทุกปี ต่อมารัฐบาลโดยรัฐสภาได้ขอพระบรมราชานุญาต หล่อพระบรมรูปพระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ที่หน้าตึก ประชุมสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรง เปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ตั้งนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จ พระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระที่นั่งอนันตสมาคมได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปวางพุ่มดอกไม้ และจุดธูปเทียนถวายราชสักการะพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อน จึงเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชอาณาจักรไทย ซึ่งแต่เดิมจะจัดทั้ง ๒ พระราชพิธี ในช่วงเช้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เปลี่ยนมาเป็นตอนเย็น ๑๐ ธันวาคม ๑๗.๐๐ น. พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (หน้าตึกรัฐสภา พระราชวัง ดุสิต) และพระที่นั่งอนันตสมาคม เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การถวายบังคม พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลอง วันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ กำหนดดังนี้ วันจันทร์ ๑๐ ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากตำหนักจิตรลดารโหฐาน ไปยังพระบรมราชานุสรณ์พระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าตึกรัฐสภา พระราชวังดุสิต เวลา ๑๗ นาฬิกา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระที่นั่งอนันต- สมาคม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๑๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว ทรงประเคนผ้าไตรและจุดปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวาย พระพรลา เสด็จพระราชดำเนินกลับ วงกระหังแตรมโหระทึก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงช้าและเพลงกราวรำ ชาวพนักงานวงกระหังแตรมโหระทึกแต่งเครื่องแบบสด้าฟปกติ ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว
วัน เดือน	
เวลา	
สถานที่	
หมายกำหนดการ	
วงประโคม	
การแต่งกาย	

ตารางที่ ๑๙ รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม
๑๐ ธันวาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว พระที่นั่งอนันตสมาคม	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว - ทรงวางพุ่มดอกไม้และทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระที่นั่งอนันตสมาคม ผ่านประตูทวยเทพสโมสร กองทหารเกียรติยศถวายความเคารพ เทียบรถยนต์พระที่นั่งที่โบสถ์พระโรงหลัง ณ ประธานรัฐสภา รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินขึ้นสู่ท้องพระโรงหลังซึ่งเป็นมณฑลพิธีทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ประทับพระราชอาสน์ - เจ้าหน้าที่กองศาสดาบุปผัมภ์ กรมการศาสนา อารามาศิล พระสงฆ์ ๑๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจตุปัจจัยแทนเครื่องไทยธรรมแด่สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะตามลำดับ ครบแล้ว ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลังทักษิณาทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา - เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ออกจากพระที่นั่ง - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับรถยนต์พระที่นั่งออกจากพระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อรถยนต์ผ่านประตูทวยเทพสโมสร กองเกียรติยศถวายความเคารพ เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระหังแตรมโหรีระบอบประโคมเพลงสำหรับบท - แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตรประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า (หลังจากประทับพระราชอาสน์แล้ว เจ้าหน้าที่ย่านักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลง) - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรา

รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ชื่องาน

รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นพระมหากษัตริย์องค์เดียวในสมัยกรุงธนบุรี ได้รับการยกย่องว่าเป็นมหาราชพระองค์หนึ่งของไทยด้วยพระปรีชาสามารถในการสงคราม ทรงเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราชของชาติไทยในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ตลอดจนรวบรวมอาณาจักรไทยที่อยู่ในสภาพแตกแยกรวมเป็นชาติไทยอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาได้ปราบดาภิเษก ในวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๑ ตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า “กรุงธนบุรี”

เนื่องจากทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่แก่ปวงชนชาวไทยทางราชการจึงกำหนดให้วันที่ ๒๔ ธันวาคม ของทุกปีเป็นวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและมีรัฐพิธีถวายสักการะ ณ พระบรมราชานุสาวรีย์วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ สืบมาทุกปี และวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ คณะรัฐมนตรีมีมติให้เทิดพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”

วัน เดือน

๒๔ ธันวาคม

เวลา

๑๖.๓๐ น.

สถานที่

พระบรมราชานุสรณ์ วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

หมายกำหนดการ

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า วันที่ ๒๔ ธันวาคม ทางราชการได้กำหนดให้เป็นวันที่ระลึกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และได้จัดให้มีการถวายราชสักการะ ณ ที่พระบรมราชานุสรณ์ วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๔ ธันวาคม เจ้าพนักงานเตรียมการและแต่งพระบรมราชานุสรณ์ ที่วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

เวลา ๑๖.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระบรมราชานุสรณ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงวางพวงมาลา แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะทองทิศ ทรงกราบ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงกระหังแตรมโหรีทีก ประโคมเพลงสำหรับบท ๓ จบ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระหังแตรมโหรีทีกแต่งเครื่องแบบสตีฟปกติ

ตารางที่ ๒๐ รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๔ ธันวาคม เวลา ๑๖.๓๐ น. พระบรมราชานุสรณ์ ณ เวียงใหญ่ กรุงเทพมหานคร	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชานุสรณ์ สมเด็จพระเจ้าตากสิน - เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปถึงพระบรมราชานุสรณ์ สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงวางพวงมาลาและทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะทองทิศ ทรงกราบ - แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระหังแตรมโหรีระทิก - วงระโคมเพลงสำหรับบท	- วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

พิธีเปิดประชุมรัฐสภา

ชื่องาน

พิธีเปิดประชุมรัฐสภา

พิธีเปิดประชุมรัฐสภา เป็นรัฐพิธีซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลังจากที่มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะมีการเปิดประชุมรัฐสภา ทางสำนักพระราชวังจะออกเป็นหมายกำหนดการตามที่จะมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดประชุมรัฐสภา

วัน เดือน ปี

๙ มีนาคม ๒๕๔๔

เวลา

๑๗.๓๐ น.

สถานที่

พระที่นั่งอนันตสมาคม

หมายกำหนดการ

นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า โดยที่ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๔ และตามความในมาตรา ๑๕๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมเป็นครั้งแรกภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕๙ มาตรา ๑๖๔ และมาตรา ๒๒๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกา เรียกประชุมรัฐสภาในวันศุกร์ ๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดประชุมรัฐสภา ดังต่อไปนี้

วันศุกร์ที่ ๔ มีนาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ไปยังพระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิตเสด็จฯ พระราชดำเนินขึ้นประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจจินสหาสน์ บนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลิลาเศวตฉัตร แวดล้อมด้วยเครื่องประกอบพระบรมชาติตราธิราชอิสริยาภรณ์ในพระวิสุตร

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที มหาดเล็กรับ ขวาม่านไชยพระวิสุตรชาวพนักงานประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีราชดำรัสเปิดประชุมสภา จบแล้ว มหาดเล็กรับ ขวาม่านปิดพระวิสุตรชาวพนักงานประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงจากพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงกระทั่งแตรมโหระทึก ประโคมเพลงออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงกระทั่งแตรมโหระทึกแต่งเครื่องแบบสด้าฟกดี

ตารางที่ ๒๐ พิธีเปิดประชุมรัฐสภา

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๙ มีนาคม ๒๕๔๔ เวลา ๐๗.๓๐ น. พระที่นั่งอนันตสมาคม	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งอนันตสมาคม ผ่านประตูทวยเทพสโมสร ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมด้วยตำรวจประจำ กองถวายความเคารพ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยมีตำรวจหลวงนำเสด็จ เลขานุการ รัฐสภา รับเสด็จพระราชดำเนิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งพุดตานกาญจจินสัณฑ์ บนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลมहाเศวตฉัตรในพระวิสุทธราชวังหลวงเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ และเลขานุการพระราชวังหลวง สมุหราชองครักษ์และองคมนตรีเฝ้าฯ ตามตำแหน่ง ภายนอกพระวิสุทธราชวังสมุหราชผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก เบื้องหน้าตรงกับพระราชบัลลังก์มีนายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา ยืนเฝ้าตามลำดับ - พร้อมแล้วมหาดเล็กกรับรับ ชาวผ่านไชยพระวิสุทธ ทหารกองเกียรติยศ ถวายความเคารพ เมื่อสุดเสียงประโคมและเพลงสรรเสริญพระบารมีแล้วผู้เฝ้าฯ ทั้งหมดถวายความเคารพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเปิดประชุมรัฐสภา จบแล้วผู้เฝ้าฯ ทั้งหมดถวายความเคารพ มหาดเล็กกรับรับ ชาวผ่านเปิดพระวิสุทธ ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงจากพระที่นั่งอนันตสมาคมประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- วงกระทั้งแตรมโหระทึก ประโคมเพลงออกขุนนาง - วงกระทั้งแตรมโหระทึก ประโคมเพลงส่งเสด็จ	
		- แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญ พระบารมี - แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี	

พิธีตามวาระพิเศษ

๑. พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม (๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๔)
๒. พิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย” (๔ ตุลาคม ๒๕๔๓)
๓. พิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม (๔ มิถุนายน ๒๕๔๕)
๔. พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๐)
๕. พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน (๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๓)
๖. พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (๑๖ มกราคม ๒๕๔๗)
๗. พิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ฉ. ปรีวดี (๑๕ กันยายน ๒๕๔๓)

พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม

ชื่องาน	พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม		
วัน เดือน ปี	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๔		
เวลา	๐๙.๓๐ น.		
สถานที่	อุโบสถวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม		
หมายกำหนดการ	เวลา ๐๙.๐๐ น.	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	
	เวลา ๐๙.๓๐ น.	- รถยนต์พระที่นั่งถึงวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม, ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร อธิบดีผู้พิพากษภาค ๗, ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑๐ ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗, นายยุวรัตน์ กมลเวชช ประธานมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ และคณะกรรมการ เฝ้ารับเสด็จฯ - เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล (ประธานสงฆ์ถวายศีล จบ) - นายยุวรัตน์ กมลเวชช ประธานมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ กราบบังคมทูลรายงาน - เสด็จฯ ไปยังมณฑลพิธีวางศิลาฤกษ์ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม แผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ แล้วทรงวางแผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ลงในหลุม (พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์แตร ดุริยางค์)	

๑๑

- ทรงประเคนจุบัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ ประทับพระราชอาสน์
ทรงหลังทักษิณาทก (พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา)
- ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลเบิกผู้มีจิตศรัทธา
บริจาคเงินในการก่อสร้างฯ เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก
- เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ พระธรรมวราจารย์
ถวายของที่ระลึก
- เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์เด็กเล็กเล็กวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ในพระราชูปถัมภ์ ทรงตัดแถบแพรเปิดอาคาร ๔๔ พรรษา สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- เวลา ๑๐.๔๕ น. - เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ
พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ มหาชัย

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ภาพที่ ๒๐ แผ่นอิฐทอง นาก เงิน ในพิธีวางศิลาฤกษ์

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๕ เวลา ๐๙.๐๐ น. อุโบสถวัด สิรินธรเทพรัตนาราม ตำบล อ้อมใหญ่ อำเภอ สามพราน จังหวัดนครปฐม	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม - รถยนต์พระที่นั่งถึงไปยังวัดสิรินธรเทพรัตนาราม ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม และประธานมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ และคณะกรรมการฝ่ายฯ รับเสด็จฯ - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบแล้ว เสด็จประทับพระราชาสน์ - นายยุวรัตน์ กมลเวชช ประธานมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์กราบบังคมทูลรายงาน - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จไปยังมณฑลพิธีวางศิลาฤกษ์ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ แล้วทรงวางแผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ลงในหลุม ขณะนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์แล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงหลั่งทักษิโณทกพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลเบิกผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงิน หลังจากพระราชทานของที่ระลึกเสร็จแล้ว เสด็จฯ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง มหาฤกษ์ - มหาชัย	

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	ทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ แล้วเสด็จฯ พระราชดำเนินไปยังศูนย์เด็กเล็กศึกษาเขตลีนธรราชวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์ ทรงตัดแถบแพรเปิดอาคาร ๔๔ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีและเสด็จฯ ทอดพระเนตรกิจกรรมต่างๆ หลังจากทอดพระเนตรเสร็จแล้ว เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต		

พิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย”

ชื่องาน	พิธีพุทธาภิเษก “พระนิรันตราย”	
วัน เดือน ปี	๔ ตุลาคม ๒๕๔๓	
เวลา	๐๗.๐๐ น.	
สถานที่	พระอุโบสถวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม	
หมายกำหนดการ	เวลา ๐๗.๐๐ น.	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักถนนทูลกระหม่อมไปยังวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
	เวลา ๐๗.๓๐ น.	- เสด็จฯ ถึงวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ประธานจัดงานสมโภชฉลองอายุครบ ๔ รอบ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และคณะกรรมการจัดงานเฝ้าฯ รับเสด็จ - เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมา ประธานพระอุโบสถและทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๔ ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ - ทรงศีล (ประธานสงฆ์ถวายศีล จบ) - พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ประธานจัดงานสมโภชฉลองอายุครบ ๔ รอบ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ กราบทูลรายงานวัตถุประสงค์ของการจัดสร้างพระนิรันตราย - เสด็จฯ ไปยังตู้เทียนชัย ทรงเจิมเทียนชัย ทรงรับเทียนชนวน ทรงจุดไฟจากโคมไฟฟ้า แล้วถวายสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ - สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ทรงรับเทียนชนวนแล้ว บริกรรมคาถาจุดเทียนชัยแล้วถวายคืน - ทรงรับเทียนชนวนแล้ว พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ (ขณะสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จุดเทียนชัย พระสงฆ์เจริญคาถาพนักงานล้านช้างชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์) - เสด็จฯ ไปยังฐานชุกชี ทรงเจิมเทียนพระมหามงคล เทียนวิปัสสี แล้วทรงจุดเทียนชนวน จากโคมไฟฟ้าจุดเทียนพระมหามงคล เทียนวิปัสสี และเทียนวาทศคุณ - เสด็จฯ ไปทรงพระสุหร่ายพระนิรันตราย

- ทรงโปรยดอกมะลิในมณฑลราชวัติ
- เสด็จฯ ไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์
- ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลังทักษิณทก
(พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก)
- เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ นิมนต์พระนั่งปรกและพระสวดภาณวาร
นั่งเรียบร้อยแล้ว
- เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ ทรงจุดเทียนทอง เทียน
เงิน และธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุก พระสวดภาณวาร แล้วจุด
เทียนพุทธาภิเษกที่ชั้นพระสาคร ช้างคู่เทียนชัย
- เสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถ ไปยังปราสาทประดิษฐานพระบรมรูป
รัชกาลที่ ๔ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรม
รูปรัชกาลที่ ๔ ทรงกราบ
- เสด็จฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนัก
นนทบุรี

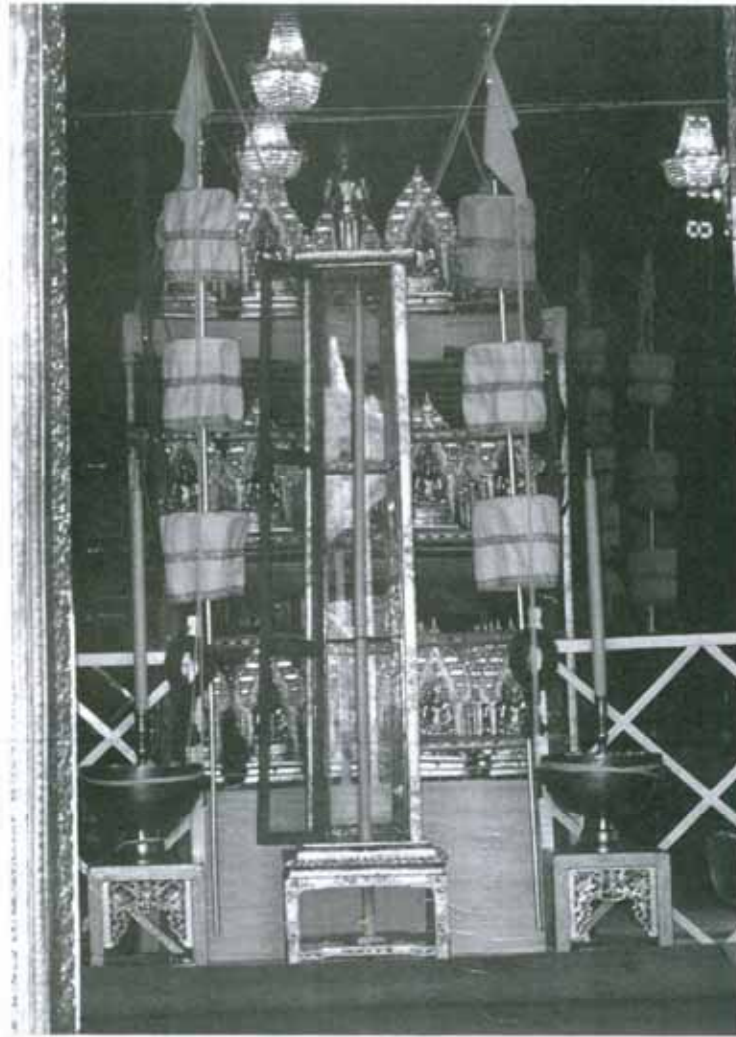
วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ภาพที่ ๒๐ เทียนชัยใช้ในพิธีพุทธภิเษก “พระนิรันตราย”

ภาพที่ ๒๒ เครื่องบวงสรวงในพิธีพุทธภิเษก “พระนิรันตราย”

ตารางที่ ๒๓ พิธีพืชมงคล “พระนรินทราย”

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๔ ตุลาคม ๒๕๔๓ เวลา ๑๗.๓๐ น. พระอุโบสถ วัดราชประดิษฐสถิต มหาสีมาราม	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักถนนบุรีไปยังวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม - เสด็จฯ ถึงวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ประธานจัดงานสมโภชฉลองอายุครบ ๔ รอบ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และคณะกรรมการจัดงานเฝ้าฯ รับเสด็จ เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาประธานพระอุโบสถและทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคาร รัชกาลที่ ๔ ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ประธานจัดงานสมโภชฉลองอายุครบ ๔ รอบ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ กราบบังคมทูลรายงานวัตถุประสงค์ของการจัดสร้างพระนรินทราย - เสด็จฯ ไปยังตู้เทียนชัย ทรงเจิมเทียนชัย ทรงรับเทียนชนวน ทรงจุดไฟจากโคมไฟฟ้า แล้วถวายสมเด็จพระพุฒาจารย์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ทรงรับเทียนชนวนแล้ว บริกรรมคาถา จุดเทียนชัยแล้วถวายดิน ทรงรับเทียนชนวนแล้ว พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ จุดเทียนชัย พระสงฆ์เจริญคาถา เสด็จฯ ไปยังฐานชุกชี ทรงเจิมเทียนพระมหามงคลเทียนวิปัสสี แล้วทรงจุดเทียนชนวนจากโคมไฟฟ้าจุด	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์	

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	เทียบพระมหามงคฺล เทียนวิปัสสิ และเทียนวหฺรคุณ ทรงคมเสด็จฯ ไปทรงพระสุหร่ายพระนรินทราย ทรงโปรยดอกมะลิในมณฑลราชวัติเสด็จฯ ไปทรงพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลั่งทักษิโณทก (พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก) - เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ นิมนต์พระนั่งปรกและพระสวดภาณวาร นั่งเรียบร้อยแล้ว - เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ ทรงจุดเทียนทอง เทียนเงิน และธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุก พระสวดภาณวาร แล้วจุดเทียนพุทธภิกษุที่ขึ้นพระสาคร ช้างคู่เทียบซ้าย ทรงคม - เสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถไปยังปราสาทประดิษฐานพระบรมรูป รัชกาลที่ ๔ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมรูปรัชกาลที่ ๔ ทรงกราบ เสด็จฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักนันทบุรี	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท	

พิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม

ชื่องาน	พิธีตัดลูกนิมิต อุโบสถวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม	
วัน เดือน ปี	๔ มิถุนายน ๒๕๔๕	
เวลา	๑๗.๐๐ น.	
สถานที่	อุโบสถวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม	
หมายกำหนดการ	เวลา ๑๖.๑๕ น.	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารประทับรถยนต์พระที่นั่ง จากวังศุโขทัย ไปยังวัดไผ่ล้อม ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
	เวลา ๑๗.๐๐ น.	- เสด็จฯ ถึงวัดไผ่ล้อมฯ - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม, อธิบดีผู้พิพากษภาค ๗, ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑๑, ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗, และข้าราชการเฝ้าฯ รับเสด็จ - เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธนวราชบิดา ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลรายงานและขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ทรงประกอบพิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถ - เสด็จฯ เข้าอุโบสถ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม ทรงปิดทองลูกนิมิตอุโบสถ ทรงตัดสาแหรกลูกนิมิตลงในหลุม (พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์) - ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาประธานอุโบสถ ทรงกราบ ทรงลงพระนามาภิไธยในแผ่นศิลา เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลั่งทักษิโณทก (พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา) - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลเบิกผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างศาสนสถานภายในวัดไผ่ล้อม รับพระราชทานของที่ระลึก (จำนวน ๑๐๐ ราย) - พระราชทานของที่ระลึก ตามลำดับ เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ถวายของที่ระลึก - ประทับรถยนต์พระที่นั่งกลับวังศุโขทัย
วงประโคม	วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์	
การแต่งกาย	ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว	

ตารางที่ ๒๔ พิธีตักลงนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๔ มิถุนายน ๒๕๔๓ เวลา ๐๖.๐๕ น. วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม เวลา ๐๗.๐๐ น.	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ประทับรถยนต์ที่นั่งจากวังสุโขทัย ไปยังวัดไผ่ล้อม ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม - เสด็จพระราชดำเนินถึงวัดไผ่ล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม อธิบดีผู้พิพากษภาค ๗ ฯ และข้าราชการ เฝ้าฯ รับเสด็จ - เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธนวราชบพิตรทรงกราบ แล้วเสด็จประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล ประธานสงฆ์ถวายศีลจบ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลรายงาน และขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ทรงประกอบพิธีตักลงนิมิตอุโบสถ - เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงสุหรัย ทรงเจิม ทรงปิดทองลูกนิมิตอุโบสถ ทรงตักสาแหรกลูกนิมิตลงในหลุม ขณะนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาประธานอุโบสถ ทรงกราบ ทรงลงพระนามาภิไธย ในแผ่นศิลา เสด็จเข้าสู่พลับพลาพิธี - ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ เสร็จแล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ ถวายอนุโมทนา - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กราบบังคมทูลเบิกผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างศาสนสถานภายในวัดไผ่ล้อม รับพระราชของที่ระลึก ทรงพระราชทานของที่ระลึก ตามลำดับจนแล้วเสร็จ - เสด็จฯ ไปทรงกราบที่เครื่องนมัสการ เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ถวายของที่ระลึก - เสด็จฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่งกลับวังสุโขทัย	วงประโคม - วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี - วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ - ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี	

พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ชื่องาน	พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
วัน เดือน ปี	๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๐
เวลา	๑๗.๓๐ น.
สถานที่	โรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร
หมายกำหนดการ	เวลา ๑๗.๐๐ น. - สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังโรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เวลา ๑๗.๓๐ น. - เสด็จฯ ถึงโรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม - ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม อธิบดีผู้พิพากษภาค ๗ ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗ พลเอกมณฑล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ประธานคณะกรรมการฝ่ายออกแบบและก่อสร้างฯ อธิบดีกรมศิลปากร และคณะกรรมการดำเนินงาน เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ภริยาผู้ว่าราชการ จังหวัดนครปฐม คุณหญิงทัศนีย์ อัมพรพิสิฏฐ์ ทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัย - เสด็จฯ เข้าสู่ภายในโรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธนาราชบพิตร ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล (ประธานสงฆ์ถวายศีล จบ) - พลเอกมณฑล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ประธานคณะกรรมการฝ่ายออกแบบและก่อสร้างฯ กราบบังคมทูลรายงาน - เสด็จฯ ไปยังมณฑลพิธีเททอง ทรงรับแผ่นทอง นาก เงิน จากพลเอกมณฑล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ประธานคณะกรรมการฝ่ายออกแบบและก่อสร้างฯ แล้วทรงหย่อนแผ่นทอง นาก เงิน ลงในช้อนที่เจ้าพนักงานพระราชพิธีถือถวายทรงรับช้อนจากพนักงานพระราชพิธีทรงเทแผ่นทอง นาก เงิน ลงในเบ้า แล้วทรงพระราชทานช้อนคืนให้เจ้าพนักงานพระราชพิธี ทรงถือสายสูตรเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์)

- พราหมณ์หลั่งน้ำเทพมนต์ เจิมหุ่นพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- เสด็จฯ ไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ ประทับพระราชอาสน์ หลังทักษิณาทก (พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก) เสด็จไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ ทรงลาพระสงฆ์
- เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๒๕ พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ เวลา ๐๗.๐๐ น. โรงหล่อ สถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร เวลา ๐๗.๓๐ น.	- สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังโรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม - เสด็จฯ ถึงโรงหล่อศิลปกรรม กรมศิลปากร อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เสด็จฯ เข้าสู่ภายในโรงหล่อสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ ทรงกราบแล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล ประธานสงฆ์ถวายศีลจบ ประธานคณะกรรมการฝ่ายออกแบบ และก่อสร้าง กราบบังคมทูลรายงาน - เสด็จไปยังมณฑลพิธีเททอง ทรงรับแผ่นทอง นาก เงิน จาก พลเอกมณฑล อัมพรพิสิฐ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด แล้วทรง หย่อนแผ่นทอง นาก เงิน ลงในช้อนที่เจ้าพนักงานพระราชพิธี ถือถวาย ทรงรับช้อนจากพนักงานพระราชพิธีทรงเทแผ่นทอง นาก เงิน ลงในเบ้า แล้วพระราชทานช้อนคืน ให้เจ้าพนักงาน พระราชพิธี ทรงถือสายสูตรเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะนั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พราหมณ์หลั่งน้ำเทพมนต์เจิมหุ่นพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช - สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทรงประเคน จตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ ประทับพระราชอาสน์ ทรงหลัง ทักสิโนทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก - เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ ทรงลาพระสงฆ์ เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท - วงปี่พาทย์ บรรเลง เพลงมหาฤกษ์	
		- วงดุริยางค์บรรเลงเพลง สรรเสริญพระบารมี - วงดุริยางค์บรรเลง เพลง สรรเสริญพระบารมี	

พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน

ชื่องาน	พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน		
วัน เดือน ปี	๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๓		
เวลา	๑๑.๐๐ น.		
สถานที่	โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ		
หมายกำหนดการ	เวลา ๑๑.๐๐ น.	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งถึงวัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ - รองผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการ เฝ้าฯ รับเสด็จฯ - เสด็จ ฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ ประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล (ประธานสงฆ์ถวายศีล จบ) - รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กราบบังคมทูลรายงานเสด็จฯ ไปยังแท่นทรงกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมป้าย “อาคารเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน” (พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์) - เสด็จ ฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ แล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงหลั่งทักษิโณทก (พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา) - เลขาธิการคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กราบบังคมทูลเบิกผู้มีอุปการะคุณเข้ารับพระราชทานของที่ระลึก (จำนวน ๑๐๙ ราย) - เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เจ้าอาวาสถวายของที่ระลึก เสด็จฯ ทรงปลูกต้นไม้ (ต้นประดู่แดง) เสด็จฯ ขึ้นอาคารเรียนทอดพระเนตรห้องสมุด ทรงลงนามาภิไธยในแผ่นศิลา เสด็จพระราชยาหารกลางวัน (เป็นการส่วนพระองค์)	
	เวลา ๑๒.๓๐ น.	- เสด็จฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่งกลับ	
วงประโคม	วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์		
การแต่งกาย	ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว		

ตารางที่ ๒๖ พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๓ เวลา ๑๑.๐๐ น. วัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์ พระที่นั่งถึงวัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ - รองผู้ว่าราชการ จังหวัดสมุทรปราการ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ คณะกรรมการผู้ว่าฯ รับเสด็จ - เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบแล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล ประธานสงฆ์ถวายศีล จบแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กราบบังคมทูลรายงาน - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังแท่นทรงกดปุ่มไฟฟ้า เปิดแพรคลุมป้ายอาคารโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน ขณะนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา แล้วเสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ แล้วประทับพระราชอาสน์ ทรงหลังทักษิณทกพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา - เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกราบทูลเบิกผู้มีอุปการะคุณ เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก เสร็จแล้ว - เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เจ้าอาวาสถวายของที่ระลึก - เสด็จฯ ทรงปลูกต้นไม้ (ต้นประดู่แดง) แล้วเสด็จฯ ขึ้นอาคารเรียนทอดพระเนตรห้องสมุด ทรงลงพระนามาภิไธยในแผ่นศิลา - เสด็จพระราชดำเนินประทับรถยนต์พระที่นั่งกลับ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร - ประโคมเพลงสำหรับบท	
		- วงปี่พาทย์ บรรเลงเพลงมหาฤกษ์	

พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ชื่องาน	พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
วัน เดือน ปี	๑๖ มกราคม ๒๕๔๗
เวลา	๑๕.๐๐ น.
สถานที่	กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
หมายกำหนดการ	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี วันศุกร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๗
เวลา ๑๕.๐๐ น.	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
เวลา ๑๕.๓๐ น.	- รถยนต์พระที่นั่งถึงกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี - ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอำเภอธัญบุรี แม่ทัพภาคที่ ๑ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๑ และผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เฝ้าฯ รับเสด็จฯ กริยาผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี ทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัย - เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ประทับพระราชอาสน์ - ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายสูจิบัตร ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กราบบังคมทูลถวายรายงาน - เสด็จฯ ไปยังแท่นกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมพระรูปสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (ทหารกองเกียรติยศบอกแถวถวายความเคารพ ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์แตร ดุริยางค์) - เสด็จฯ ขึ้นสู่ลานพระราชานุสาวรีย์ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นคำจารึก ทรงวางพานพุ่มดอกไม้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และของส่วนพระองค์

- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะ ทรงกราบ เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ประทับพระราชอาสน์
- ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กราบบังคม ทูลเบิกผู้ทำคุณประโยชน์ในการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก (จำนวน ๒๐ ราย)
- ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายของที่ระลึก
- เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

วงประโคม

วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๒๗ พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑๖ มกราคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๕.๐๐ น. กองบังคับการตำรวจ ตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี	- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี - รอยนต์พระที่นั่งถึงกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค ๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล อำเภอัญบุรี แม่ทัพภาคที่ ๑ และผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เฝ้าฯ รับเสด็จ - เสด็จฯ เข้าสู่พลพลาพิธี ประทับพระราชอาสน์ - ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายสูจิบัตร ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กราบบังคมทูลรายงาน - เสด็จฯ ไปยังแท่นทรงกดปุ่มไฟฟ้า เปิดแพรคลุมพระรูปสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี แล้วเสด็จฯ ขึ้นสู่ลานพระราชานุสาวรีย์ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นคำจารึก ทรงวางพานพุ่มดอกไม้ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และของส่วนพระองค์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะทรงกราบ แล้วเสด็จฯ เข้าสู่พลพลาพิธี ประทับพระราชอาสน์	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท -	
		- วงดุริยางค์บรรเลง เพลง สรรเสริญพระบารมี	

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
	- ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กราบบังคม ทูลเบิกผู้ทำคุณประโยชน์ ในการก่อสร้างพระราชนุสาวรีย์ฯ เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก - ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายของที่ระลึก - เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จฯ กลับพระตำหนัก จิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต		- วงดุริยางค์บรรเลง เพลง สรรเสริญพระบารมี

พิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน

ชื่องาน พิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน

วัน เดือน ปี ๑๕ กันยายน ๒๕๔๓

เวลา ๑๗.๐๐ น.

สถานที่ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

หมายกำหนดการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในการพระราชพิธีสมโภชพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน พระพุทธรูปสร้างขึ้นในโอกาสครบ ๖ รอบของพระมหาราชเจ้า ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะพระรูป สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยและเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศีล แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเบิกพระเนตรพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และถวายผ้าทรงสะพัก ขณะนี้ พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญชัยมงคลคาถา ไตรหลวงสันฆ้องชัย พราหมณ์เป่าสังข์ ภูษามาลาแกว่งบัณเฑาะว์ ชาวพนักงานประโคม สังข์ แตร ดุริยางค์ เจ้าพนักงานอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธรูป จบแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน พราหมณ์เบิกแว่นเทียนไตรหลวงและข้าราชการรับแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธมหาราช ณ ปรีวตัน วงสังข์แตร ประโคมเพลงสำหรับบท ๑ จบ

วงปี่พาทย์พืธี บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ และเพลงเรื่องทำขวัญ

วงประโคม

การแต่งกาย

ชาวพนักงานวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พืธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว

ตารางที่ ๒๔ พิธีสมโภชพระพุทธรูปมหามหาราช ๑ ประวัติน

วัน เดือน เวลา / สถานที่	ขั้นตอนการประกอบพระราชพิธี	วงประโคม	
๑๕ กันยายน ๒๕๔๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร	- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ จากนั้น เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย และเครื่องทองน้อย ถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วทรงศีล แล้วเสด็จฯ ไปทรงเบิกเนตรพระพุทธรูปมหามหาราช ๑ ประวัติน ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมและถวายผ้าทรงสะพัก (ขณะนั้น พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญชัยมงคลคาถา) ไห้หลวงสิ้นฆ้องชัย พราหมณ์เป่าสังข์ ภูษามาลาแกว่งบันไดเท้าว - เจ้าพนักงานอาราธนา พระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอติเรกแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ - เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน พราหมณ์ เบิกแวนเทียน ไห้รทลงและข้าราชการรับแวนเวียนเทียนสมโภชพระพุทธรูปมหามหาราช ๑ ประวัติน	- ลั่นฆ้องชัย วงสังข์แด่รประโคมเพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหากุญ

* เมื่อเวียนเทียนจบแต่ละรอบวงสังข์แด่ร จะประโคมทุกครั้ง รวม ๓ รอบ

ตารางที่ ๒๙ ตารางสรุปวงประโคมและเพลงในพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๙
 ๑. พระราชพิธีประจำปี

ลำดับที่	ชื่อพระราชพิธี	วงประโคม/เพลงในพระราชพิธี				
		วงกระหังแดนมโหรีทัก	วงสังข์ไตร	วงปี่ชวากลองชนะ	วงปี่โหมกลองชนะ	วงปี่พาทย์พิธี
๑.	พระราชกุศลมาฆบูชา		เพลงสำหรับบท			เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรา เพลงสาธุการ เพลงลงสร เพลงเรื่องทำวัณ เพลงสาธุการ เพลงประกอบ การแสดง เพลงช้า เพลงกราวรา เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรา เพลงเรื่องทำวัณ
๒.	พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร		เพลงสำหรับบท			
๓.	พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช		เพลงสำหรับบท			
๔.	พระราชพิธีสงกรานต์		เพลงสำหรับบท		เพลงพญาโศก (ทางเฉพาะ)	
๕.	พระราชพิธีฉัตรมงคล	เพลงออกขุนนาง เพลงส่งเสด็จ เพลงสำหรับบท	เพลงสำหรับบท			

ลำดับที่	ชื่อพระราชพิธี	วงประโคม/เพลงในพระราชพิธี				
		วงกระพริ่งแดนมโหรี	วงสังข์แดนมโหรี	วงปี่ชวา	วงปี่มโหรี	วงปี่พาทย์
๖.	พระราชพิธีพืชมงคล		เพลงสำหรับบท			เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงมหาฤกษ์ เพลงกราวรา
	พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ			เพลงพญาเดิน		เพลงสาธุการ เพลงเชิดฉาน เพลงโคมเวียน เพลงปลุกต้นไม้
๗.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล วิสาขบูชา		เพลงสำหรับบท			เพลงสาธุการ เพลงเรื่องทำขวัญ เพลงกราวรา
๘.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้าย วันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุประทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์ อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี					เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรา
๙.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อุปสมบทนาครหลวง		เพลงสำหรับบท			เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรา

ลำดับที่	ชื่อพระราชพิธี	วงประโคม/เพลงในพระราชพิธี				
		วงกระหังแดนมโหรี	วงสังข์ไตร	วงปี่ชวา	วงปี่มโหรี	วงปี่พาทย์
๑๐.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา		เพลงสำหรับบท			เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ
๑๑.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน		เพลงสำหรับบท			เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ
๑๒.	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปืยมหาราช	เพลงสำหรับบท	เพลงสำหรับบท			เพลงสรรเสริญ พระบารมี เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ
๑๓.	พระราชพิธีจารึกสุพรรณบัฏ		เพลงสำหรับบท			เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ
๑๔.	พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	เพลงออกขุนนาง เพลงส่งเสด็จ	เพลงสำหรับบท			เพลงช้า เพลงสาธุการ เพลงกราวรำ เพลงเรื่องทำขวัญ

๒. รัฐพิธี

ลำดับที่	ชื่อพระราชพิธี	วงประโคม/เพลงในพระราชพิธี				
		วงกระหังแดนมโหรี	วงสังข์แดนม	วงปี่ชวา	วงปี่มโหรี	วงปี่พาทย์
๑.	รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	เพลงสำหรับรับบท				
๒.	วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า	เพลงสำหรับรับบท				
๓.	วันที่ระลึกมหาจักรี	เพลงสำหรับรับบท				
๔.	รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสกษัตริย์สมัยคล้ายวันสวรรคต	เพลงสำหรับรับบท				เพลงสรรเสริญพระบารมี
๕.	รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	เพลงสำหรับรับบท				
๖.	รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	เพลงสำหรับรับบท				
๗.	รัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภา	เพลงสำหรับรับบท				

* วันที่ระลึกมหาจักรี มีวงปี่พาทย์และวงมโหรี บรรเลง ณ หน้าพระอุโบสถและหลังพระอุโบสถ ในเวลา ๐๔.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น. และ ๐๔.๐๐ - ๐๗.๐๐ น.

๓. พิธีตามวาระพิเศษ

ลำดับที่	ชื่อพระราชพิธี	วงประโคม/เพลงในพระราชพิธี				
		วงกระหังแดนมโหระทึก	วงสังข์แดร	วงปี่ชวากลองชนะ	วงปี่ไฉนกลองชนะ	วงปี่พาทย์พิธี
๑.	พิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดลiriaรเทพรัตนาราม		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์
๒.	พิธีพุทธภิเษก “พระนิรันตราย”		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์
๓.	พิธีตั้งลูกนิมิตอุโบสถวัดไผ่ล้อม		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์
๔.	พิธีเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์
๕.	พิธีเปิดอาคารเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์
๖.	พิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี		เพลงสำหรับบท			
๗.	พิธีสมโภชพระพุทธรูปมหาราช จ. ปรีวตัน		เพลงสำหรับบท			เพลงมหาฤกษ์ เพลงเรื่องทำขวัญ

บทที่ ๔

ดนตรีในพระราชพิธี

การประกอบพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ นอกจากเครื่องราชูปโภคแล้ว ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระราชพิธีมีความสมบูรณ์ การใช้ดนตรีนั้นพบว่ามีการประกอบพระราชพิธีเกี่ยวกับศาสนา หรือในการเสด็จออกว่าราชการ หรือพระราชพิธีเนื่องในวาระต่างๆ จะมีดนตรีเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี โดยใช้คำว่า ประโคม ซึ่งมีความหมายในนัยเดียวกัน หลักฐานต่างๆ พบตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นหลักฐานจากเอกสาร หลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานจากหลักฐานจารึก สามารถแยกกล่าวในแต่ละสมัยได้ ดังนี้

สมัยก่อนสุโขทัย

หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อาณาจักรฉัตตูปันธิ หรือจตุ

“พิธีต้อนรับคณะทูตจีนมีขบวนช้างทรง เครื่องดนตรีระดับขนนก และขบวนชายหญิงอีกประมาณ ๑๐๐ คน เป่าสังข์และตีกลอง นำคณะทูตเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์น”

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๕ : ๓๒)

หลักฐานข้างต้นได้กล่าวถึงดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการประโคมนำหน้าขบวนคณะทูตจีนถวายพระราชสาส์น มีเครื่องดนตรี ได้แก่ สังข์และกลอง

พิริยะ ไกรฤกษ์ (๒๕๓๕ : ๓๔) : ได้เขียนถึงเครื่องดนตรีที่ปรากฏในทับหลังปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา โดยสันนิษฐานว่าเป็นภาพพระพุทธรูปประวัติตอนเทศนาโปรดพระยามารตามพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งอนุญาตให้มีดนตรีประกอบการเทศนาได้ โดยแบ่งภาพเป็นแนวนบนและแนวล่าง

ภาพที่ ๒๓ ภาพทับหลังทิศตะวันตก ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๗

ที่มา : จากหนังสือดุริยางค์ผสมผสานศิลป์ หน้า ๔๕

แนวนบน “เป็นภาพพระพุทธรูปทรงเครื่องยืนระหว่างต้นไม้คู่หนึ่ง มีพระยามารเฝ้าอยู่ข้างๆ พร้อมบริวาร และมีขบวนราชยานคานหามกับเครื่องสูงอยู่ริมซ้าย...”

แนวล่าง “เป็นภาพพนักงานชาวประโคน ประกอบด้วย ผู้เป่าสังข์ ตีกลองหน้าเดียวโดยแขวนสะพาย แล่งบ่า ๑ เป่าแตร ๑ (น่าจะทำได้ด้วยเขาสัตว์) ตีกลองสองหน้าโดยแขวนสะพายแล่งบนบ่า ๑ ผู้หามม็องขนาดใหญ่ ๒ พร้อมคนตี ๑ ตามลำดับ แต่ละคนเล่นดนตรีไปด้วยเดินไปด้วย...”

หลักฐานดนตรีเกี่ยวกับวงประโคนในทับหลังปราสาทหินพิมาย ได้สันนิษฐานถึงวงดนตรีที่ประโคนนำหน้าขบวนของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูงของชาวเขมรในสมัยนั้น ประกอบด้วย สังข์ กลองหน้าเดียว แตร (เขาสัตว์) กลองสองหน้า และม็องขนาดใหญ่

สมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัยพบหลักฐานเกี่ยวกับการประโคนในพระราชพิธีจากหลักศิลาจารึกต่างๆ ดังนี้

ศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ ๒) มีคำว่า “ **ดิ่งคักกลองด้วยเสียงพาทย์เสียงพินเลื้อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนยอมคนเสียดกันเข้ามาดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจักแตก** ”

คำว่า “ดิ่งคักกลอง” นี้ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๖ : ๖๔๔๔) ได้อธิบายไว้ว่า

ดิ่ง หรือ ดม ภาษาเขมร แปลว่า ตี

บงค์ หรือบงคม แต่ในที่นี้น่าจะหมายถึง ประโคน

หลักฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๒ กล่าวถึงการประโคนในการเผาเทียนเล่นไฟ มีเสียงจากปี่พาทย์ เสียงพิน และเสียงขับร้อง

ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน ซึ่งจารึกในพุทธศักราช ๑๙๑๓ คำจารึกหลักนี้ มีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการรับพระมหาสุมนเถระซึ่งอาราธนาไปจากสุโขทัยว่า

“ **ให้ถือกระทงข้าวตอกดอกไม้ได้เทียน ตีพาทย์ดังพินฆ้องกลอง ปี่สรโนพิสนัญชัย ทะเทียดกาหลแตรสังข์ฆ้องกังสดาล มรทงคังเคียด เสียงเล็คเสียงก้องอีกทั้งคนร้องให้อื้อดาสรท้านทั่วทั้งนครสุโขทัย แล** ”

การประโคนดนตรีในกระบวนแห่รับพระมหาสุมนเถระ ประกอบด้วย การตีพาทย์ ตีดพิน ฆ้อง กลอง ปี่สรโน พินสนัญชัย (เขาสัตว์) ทะเทียด กาหล แตร สังข์ กังสดาล มรทงคัง (ตะโพน) ดงเคียด (กลองทัด)

ศิลาจารึกวัดช้างล้อม พ.ศ. ๑๙๒๗ พบที่เมืองเก่าสุโขทัย ด้านที่ ๒ กล่าวถึงภายหลังการประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมา การสร้างหอพระปฏิมากรรม และการปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ ยังมีการบำเพ็ญกุศล การสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ ให้พระพุทธรูปศาสนา ปรากฏว่ามีเครื่องดนตรีจัดเป็นสังข์ของประเภทหนึ่งในถาวรวัตถุด้วย ดังปรากฏในบรรทัดที่ ๒๕ - ๓๐ ดังนี้

“... กระดิ่ง โหดิน โสคอกไม้ ไว้คนเรือนหนึ่ง แต่งหุงจันทน์พระเจ้า พาทย์คู่หนึ่ง ให้ข้าสองเรือน ตีบำเรอแก่พระเจ้า ฆ้องสองอัน กลองสามอัน แตร สังข์ เขาควาย แต่งให้ไว้ถวายแก่พระเจ้า...”

วงประโคมในพิธีการเฉลิมฉลองพระพุทธรูป สร้างหอพระปฏิภมรและปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ มี พาทย์คู่หนึ่ง และ ช้อง ๒ ลูก กลอง ๓ ใบ แตร สังข์ และเขาควาย

จากหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึง พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเมื่อครั้งกรุงสุโขทัยมีข้อความเกี่ยวกับดนตรี ดังนี้

“ ในเดือนหก พระราชพิธีไผ่สาขจรดพระนังคัล ... พระเจ้าแผ่นดินทรงเครื่องต้นอย่างเทศ ทรงม้าพระที่นั่งพยุหยาตราเป็นกระบวนเพชรพวง พระอัครชายาและพระราชวงศานุวงศ์ ขึ้น รถประเทียบตามเสด็จไปในกระบวนหลังประทับที่พระตำหนักห่าง จึงโปรดให้ออกญาพลเทพธิดี แต่งตัวอย่างลูกหลวง มีกระบวนแห่ประดับกรซิงบังสุรย์ **พราหมณ์เป่าสังข์โปรยข้าวตอกนำหน้า** ครั้นเมื่อถึงมณฑลท้องลมหานก็นำพระโคสุภราชมาเทียมทอง ... เทียมด้วยโคกระวินทั้งไม้ประดัก **พระโหราลั่นฆ้องชัยประโคมดุริยางคดนตรี** ออกเดินไกลเวียนซ้ายไปขวา ชีพราหมณ์โปรยข้าวตอก ดอกไม้ **บันลือเสียงสังข์ไม้บัณเฑาะว์นำหน้า**...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๐ : ๕๓)

วงประโคมประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประกอบด้วยพราหมณ์เป่าสังข์ พระโหรธิดีลั่นฆ้องชัย มีวงประโคมดุริยางคดนตรีแต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดชื่อเครื่องดนตรีระบุว่าการเป่าสังข์และ ไกวบัณเฑาะว์

งานวันวิสาขบูชา

“ครั้นถึงวันวิสาขบูชาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชบริรักษฝ่ายหน้าและฝ่ายในทั้งอาณาประชาราษฎร์ทั้งทุกนิคมชนบทระดับพระนครและพระราชวัง...แชวนโคมประทีปขวาลาสว่างไสวห้อย ย้อยพวงบุปผชาติ... บูชาพระรัตนตรัยสิ้นสามทิวาราตรี ...อันว่าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชตระกูล ก็ทรงศีลบำเพ็ญการพระราชกุศลต่าง ๆ ในวันวิสาขบูชา... ออกวัดหน้าพระธาตุราชอารามหลวงวันหนึ่ง ออกวัดราษฎร์บูรณพระวิหารหลวงวันหนึ่ง ออกวัดโลกสุทธราชาวาสวันหนึ่ง...ถวายประทีปรูป เทียนเวียนแวนรอบรัตนบัลลังก์ **ประโคมดุริยางคดนตรีติดสีตีเป่า** สมโภชพระชินศรี พระชินราช...” แล้วมีคำสรรเสริญว่า “ อันพระนครสุโขทัยราชธานีถึงวันวิสาขนักขัตฤกษ์ครั้งใด ก็สว่างไปด้วย แสงประทีปเทียนดอกไม้เพลิง...**เสนาะสำเนียงพิณพาทย์ฆ้องกลองทั้งทิวาราตรี...**”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๐ : ๗๔ - ๗๕)

งานวันวิสาขบูชา ในพิธีเวียนเทียนมีวงประโคมดุริยางคดนตรี ติด สี ตี เป่า ครบทุกประเภท และ มีกล่าวสรุปว่าสมัยสุโขทัยในวันวิสาขบูชานั้น จะต้องมียี่สิบพิณพาทย์ ช้อง กลอง ตลอดทั้งคืน

พระราชพิธีเข้าพรรษาซึ่งนางนพมาศได้กล่าวถึงกระบวนแห่เชิญเทียนจำนำพรรษาว่า

“...ตั้งบนคานหาม และลงเรือเอกชัยใส่บุษบกบังลังก์ทองประโคม**กลองอินทเกริแตรสังข์**ชิงทิว ไสว แห่ไปตามท้องสกลมารคและชลมารค ประชาราษฎร์ก็ช้องสาธุการอนุโมทนาพระราชกุศล..”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๐ : ๑๓๐ - ๑๓๑)

ในกระบวนแห่เชิญเทียนในพระราชพิธีเข้าพรรษา มีการประโคมกลองอินทเกริ แตร สังข์

สมัยอยุธยา

จากพงศาวดารคำให้การของชาวกรุงเก่า บันทึกว่า

“ครั้นถึงเวลากำหนดพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแต่งพระองค์ทรงเครื่องราชาภรณ์ ทรงพระมหามงกุฏ และพระแสงสำหรับพระองค์เสด็จออกประทับมหาราชบัลลังก์ เจ้าพนักงานไขพระวิสูตรทั้ง ๒ ข้าง และบรรเลงเครื่องประโคม มีสังข์ แตร และกลอง เป็นต้น”

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๕ : ๗๙)

คำให้การของชาวกรุงเก่า กล่าวถึง เครื่องประโคมในการเสด็จออกมหาราชการ ประกอบด้วย สังข์ แตร และกลอง

จากกฎหมายเก่ากรุงศรีอยุธยาในกฎหมายแพ่ง

“...งานสมโภชสมุทหะประธานทูลเพชฌัญญ์ประภาสถวายโคลง อิศรรักษาถวายพร อินทโรติอินทเกรี ศรีเกดติฆ้องไชย ขุนดนตรีดีหริทิก...”

(กฎหมายตราสามดวง, ๒๕๒๐ : ๑๕๓)

วงประโคมงานสมโภชได้ระบุชื่อและตำแหน่งขุนนางที่ทำหน้าที่ประโคมดนตรีได้แก่ขุนอินทโรติอินทเกรี ขุนศรีเกดติฆ้องไชย ขุนดนตรีดีหริทิก

ในกฎหมายแพ่ง ตอน ๑๖๐ ว่าด้วยพระราชพิธีตุลาการ เดือนเก้ามีข้อความว่า

“...ตั้งในมณฑลพิเศก ตั้งตราชุกกลางพระโรง เบื้องซ้ายใส่สรทรรพ์ เบื้องขวาพระองค์แลสมเด็จพระอัครมเหสี เสด็จขึ้น ข้างล่างชาววังนั่งนอกม่าน ในม่านพระครูทั้ง ๔ ... พระศรีอัครราชเทวีพระวรคพลเทพดิพน วังถิดดอกหมาก พระยมราชเทวีแพนไชย ขุนศรีสังกรเป่าสังข์ พระอินทโรติอินทเกรี พระนนทิเกศติฆ้องไชย ขุนดนตรีดีหริทิก ...”

(กฎหมายตราสามดวง, ๒๕๒๐ : ๑๖๐)

วงประโคมในพระราชพิธีตุลาการมีกล่าวถึง ขุนพลเทพดิพน ขุนศรีสังกรเป่าสังข์ พระอินทโรติกลอง อินทเกรี พระนนทิเกศติฆ้องไชย ขุนดนตรีดีกลองมโหระทึก

พระราชพิธีจองเปรียง

“...ลดชุดลอยโคมลงน้ำ ตั้งระทาดอกไม้ในพระเมรุ ๔ ระทาด หนึ่ง ๒ โรง เสด็จลงเรือเบญจา ๕ ชั้น พระที่นั่งชั้น ๔ นั้น สมเด็จพระอัครมเหสี แม่ยั่วเจ้าเมืองชั้น ๓ ลูกเธอชั้น ๒ หลานเธอชั้นหนึ่ง พระสนมหม่อมขมพูใส่สุกหระประทับทั้ง ๕ ชั้น เรือปลาลูกขุนเฝ้าหน้าเรือเบญจา เรือตะเข้แถมทั้งสองข้าง ข้ายดนตรี ขวามโหรี ตั้งเรือเอนเป็นตั้งระแพนโคมทุกลำ ถ้าเสด็จลงเป่าแตร ให้ ๓ ลา เล่นหนังระบำ”

(กฎหมายตราสามดวง, ๒๕๒๐ : ๑๖๔)

วงประโคมในพระราชพิธีจองเปรียง มีวงดนตรีชื่อว่า “ดนตรี” อยู่ข้างซ้ายและข้างขวาเรียกว่า “วงมโหรี” เวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มีการเป่าแตรรับ ๓ ครั้ง

พระราชพิธีอินทราภิเษก อันเป็นพระราชพิธีที่สำคัญสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังนี้

“... **เสด็จมาพระที่นั่งแล้วเนืองอยู่บาทหนึ่งจึงตีกรับกระทั่งแดรสังข์** ชักม่านไขล่อง พระญาร
ประกาศถวายโคล่ก พระอิศวรรักษาถวายพระพร.. ชาวดนตรีคอยฟังสุรเสียง ครั้นตรัสให้จัดสำหรับขลุ่ย
นำเพลง นายโรงยกสำหรับหลวงตั้ง...”

(ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๓๕ : ๑๙)

พระราชพิธีอินทราภิเษก เวลาที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกงานพระราชพิธีนั้น มีการประโคมดนตรี ด้วย
การตีกรับกระทั่งและเป่าแดรสังข์ ชาวนักดนตรีคอยจัดดนตรีที่เป็นชุดหรือสำหรับหนึ่ง โดยมีขลุ่ยเป่านาวาง

ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ (๒๕๐๕ : ๒๙๔-๓๐๓) บันทึกไว้ว่า

“เครื่องดนตรีมี **ขอสสามสาย ปี่ พ้อง ๒ ใบ กลอง (ตะลุงปุงปึง) ตะโพนใช้คล้องไหล์ พาทย**
พ้อง ใช้ประโคมเดินเมื่อคณะทูตานุทูตเข้าไปเยี่ยมในพระบรมมหาราชวัง เป็นเสียงนันทนของเครื่อง
ดนตรีดังกล่าวข้างต้นนั้นบรรเลงพร้อมๆ กัน เสียงประโคมอย่างเดียวกันนี้ใช้ในขบวนเสด็จ
พระราชดำเนินด้วยเหมือนกัน เสียงประโคมนี้แม้จะแปลกหูอยู่มาก แต่ก็น่าฟังเฉพาะอย่างยิ่ง เสียงที่
ก้องสะท้อนไปในลำแม่น้ำ...”

ลาลูแบร์ กล่าวถึงเครื่องดนตรีในสมัยอยุธยาที่ปรากฏอยู่ในวงประโคมหน้าหน้าขบวนคณะราชทูตชาว
ฝรั่งเศสเวลาเข้าเยี่ยมพระบรมมหาราชวัง มีขอสสามสาย ปี่ พ้อง ๒ ใบ กลอง (ตะลุงปุงปึง) คือบันฑะจารย์
ตะโพน ปี่พาทย พ้องวง

จากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน กล่าวถึงงานพระเมรุมาศ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชไว้ ดังนี้

“...ครั้นถึงวันเพ็ญ เดือนหก ปีกุน เบญจศก ...อันเชิญพระบรมโกศลงจากพระมหาปราสาท
ที่นั่งสุริยยามรินทร์ ประดิษฐานเหนือบุษบกพระมหาพิชัยราชรถ อันอสังการด้วยสุวรรณรัตนวิจิตร
ต่างๆ ...พลแดรงอน แดรฝรั่ง อุโฆษสังข์ นี่สนับบันลือด้วยศัพท์สำเนียงเสียงดุริยางคดนตรี
ปี่กลองชนะประโคมครั้นครั้นก็ก้องกาทลนถนาค...”

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๔ : ๖๗)

จากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงวงประโคมในงานพระศพ ได้แก่ แดรงอน แดรฝรั่ง สังข์
ดุริยางคดนตรี ปี่กลองชนะ

จากพงศาวดารคำให้การของชาวกรุงเก่า กล่าวถึงพระราชพิธีราชาภิเษก สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย
ไว้ว่า

“ พระองค์ย่อมประทับเหนือพระที่นั่งตั้งไม้มะเดื่อ สรงพระกระยาसनาก่อนแล้ว มุขอำมาตย์
ถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ คือ พระมหามงกุฏ ๑ พระแสง ๑ พัดวาลวิณี ๑ ธารพระกร ๑
ฉลองพระบาทคู่ ๑ ขณะนั้นพราหมณ์ บูโรหิตก็ถวายพระพรและ**เป่าสังข์**ทักษิณาวฏ์ เจ้าพนักงานตี
กลองอินทเกรี และชาวประโคมก็ประโคมเครื่องเบญจดุริยางค์ขึ้นพร้อมกัน”

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๕ : ๔๒)

พิธีราชาภิเษกสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวถึงวงประโคม โดยมีพราหมณ์เป่าสังข์ เจ้าพนักงาน
ตีกลองอินทเกรี และประโคมเครื่องเบญจดุริยางค์

สมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยรัตนโกสินทร์มีกล่าวถึงเรื่องวงดนตรีที่ประกอบพระราชพิธีไว้อย่างชัดเจนขึ้น ดังนี้
จากจดหมายเหตุเรื่องการสร้างวัดสุทัศน์เทพวราราม ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ตอนที่อัญเชิญพระศรีศากย-
มุนีขึ้นประดิษฐานบนฐานชุกชี เป็นพระประธานในวิหารหลวงว่า

“ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑ แรม ๒ ค่ำ ชักพระพุทธรูปทรงเลื่อนชักแท่นประโคมฆ้องกลองชัยชนะ
ครั้นครั้นเสียงมโหรีจีน ไทย แหก มอญ มีโรงแสน ...”

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๕: ๔๓)

วงประโคมงานอัญเชิญพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศน์เทพวราราม ตอนที่เคลื่อนพระศรีศากยมุนี นั้นมี
วงประโคม ฆ้อง กลองชัยชนะ และวงมโหรีของชาติต่าง ๆ มาบรรเลง เช่น จีน ไทย แหก มอญ

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้กล่าวถึงกระบวนการแห่งพระพุทธรูป
ในพระราชพิธีนี้ ไว้ว่า

“...ในเวลาบ่ายวันที่จะสวดมนต์มีกระบวนการแห่งพระพุทธรูปออกไปจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม...
ถึงมังกร ๑๐๐ ถึง ตะขาบ ๑๐๐ กลองชนะ ๒๐ จำปี จำลอง แตรทอง ๑๐ แตรฝรั่ง ๔ สังข์ ๒
เครื่องสูงสำหรับหนึ่ง คู่แท่น ๑๐๐ พิณพาทย์ ๒ สำหรับ กลองแขก ๒ สำหรับ ราชยานกง ๑...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๑ : ๖๖)

วงประโคมในกระบวนการแห่งพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กล่าวถึง วงปี่กลองชนะ
วงสังข์แตร (มีสังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง) พิณพาทย์ กลองแขก

ในพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เข้าสู่พระราชวัง
ในริ้วกระบวนการมีกล่าวถึงวงประโคม ดังนี้

“... ภูษามาลานุ่งสมปักกลาย ใส่เสื้อครุยขาว ใส่ลำพอกขาว เชิญพระกลด ๑ ประคองพระโกศ
๒ เครื่องสูง ๗ ชั้น ๑๔ ชั้น ห้าชั้น ...กลองชนะ ๔๐ จำปี ๑ จำลอง ๑ แตรทอง ๒๐ แตรฝรั่ง
๑๖ สังข์ ๒ ขาววังคุมเครื่อง ๔ พิณพาทย์ไทย ๖ สำหรับ ปี ๖ ดี ๑๔ หาม ๒๔ กลองแขก ๔
สำหรับ ปี ๔ ดี ๔ หาม ๑๖ พระราชนรินทร์ พิณพาทย์จีน ๕ สำหรับ เครื่อง ๔ แตร ๔ กลอง ๑๐
สาวัตรคู่แท่น ๔๐ ...”

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๔:๑๔๓)

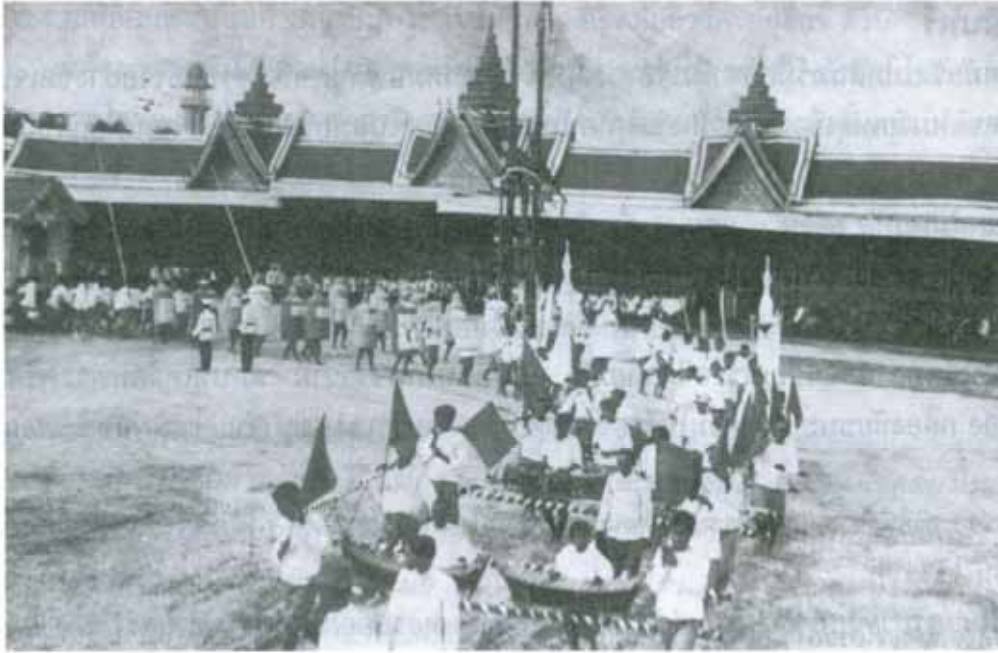
วงประโคมในพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมอัฐิ กล่าวถึง วงปี่กลองชนะ วงสังข์แตร (ประกอบด้วย สังข์
แตรทอง แตรฝรั่ง) พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์จีน และวงกลองแขก

พระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย

“...พระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย หรือ พิธีไล่ชิงช้า อันเป็นพิธีของพราหมณ์ ได้กล่าวถึงขบวน
แห่เทวรูปพระอิศวร พระอุมา พระพิฆเนศ จากเทวสถานไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเจิมแล้วแห่กลับ ในขบวนนี้มี...ปีพาทย์วางบนคานหามคือ ระนาด ฆ้องวง และกลอง ผู้บรรเลง
เดินตีกับปีเดินเป่าด้วยเพลงกลม การแห่เริ่มแห่เมื่อพระจันทร์เริ่มขึ้น ...”

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๑๐๔)

วงประโคมในพระราชพิธีตรียัมพวายตรีปวาย ประกอบด้วย วงปีพาทย์ มีระนาด ฆ้องวง และกลอง
ผู้บรรเลงเดินตี คนปีเดินเป่าเพลงกลม

ภาพที่ ๒๔ วงปี่พาทย์ที่เดินบรรเลงในกระบวนแห่ในอดีต

จากหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนกล่าวถึงพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรไว้ว่า

“...ในขณะที่เมื่อเสด็จพระราชดำเนินลงมาจากเกยนั้นแล้ว เจ้าพนักงานคลังทองขึ้นประดับเครื่องแต่งพระองค์พระมหามณีรัตนปฏิมากร เบื้องล่างเมื่อเสร็จแล้วพราหมณ์จุดแว่นเวียนเทียน**สมโภช ประโคม แตร สังข์ ข้องชัย พิณพาทย์มโหระทึก** เป็นเสร็จการเปลื้องเครื่องคราวหนึ่ง อย่างนี้เสมอทุกปีมิได้ขาด...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๐ : ๑๖๔)

วงประโคมในพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง กล่าวถึง วงแตรสังข์ ข้องชัย พิณพาทย์ มโหระทึก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอธิบายถึงวงประโคมในพิธีสงฆ์ธรรมาภิเษกในงานพระราชกุศลก่อพระทรายและตีข้าวบิณฑิ ไว้วว่า

“ ... ในขณะที่เมื่อสร่งนั้นประโคมสังข์ทักษิณาวรรต สังข์ขุดราวัญ **บันฑะวักข์ข้องชัยสังข์แตร พิณพาทย์ มิมโหรีกรมภูษามาลา** ซึ่งเป็นของมีมาแต่เดิม สูญไปเสียในรัชกาลที่ ๔ มาจัดขึ้นใหม่ปัจจุบันนี้อีกสำหรับหนึ่ง...”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๐ : ๒๙)

วงประโคมในพิธีสงฆ์ธรรมาภิเษกในงานพระราชกุศลก่อพระทรายและตีข้าวบิณฑิ กล่าวถึง บันฑะวักข์ข้องชัย วงสังข์แตร พิณพาทย์มโหรี

จากหมายกำหนดการเฉลิมพระสุพรรณบัฏ ตั้งกรมฝ่ายใน และขึ้นตำหนักพระนางเจ้าสุซุมลย์มารศรีพระราชเทวี ในรัชกาลที่ ๕ นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธี ตามกำหนดการดังนี้

“... รุ่งขึ้นวันที่ ๓ สิงหาคม เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้เสด็จลงสู่พระตำหนักใหม่นั้น พระนางเจ้าพระราชเทวีแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและทรงศีล ครั้นถึงเวลาพระฤกษ์เวลาเช้า ๒ โมงกับ ๔๕ นาที พระนางเจ้าพระราชเทวีแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ จะได้เสด็จสู่พระแท่นที่ทรงประทับเหนือตั่งผ้นพระพักตร์สู่มณฑลทิศแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทานน้ำพระพุทธรูปมนต์ แลน้ำพระมหาสังข์ พระสงฆ์ ๑๕ รูปจะได้สวดไชยมงคลคาถา เจ้าพนักงานจะได้ประโคม**ไตรสังข์ฆ้องไชยบันฑะวาทินพาทย์**พร้อมกัน...ครั้นเวลาเที่ยง ๕๐ นาทีกับ ๒๔ วินาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมวงษานุวงศ์ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน เจ้าพนักงานอาลักษณ์ จะได้อ่านประกาศพระบรมราชโองการ ในการเฉลิมพระนามกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ นั้น ครั้นอ่านประกาศจบแล้วพระสงฆ์จะได้สวดไชยมงคลคาถา ชาวประโคมจะได้**ประโคมสังข์ฆ้องไชยบันฑะวาทินพาทย์**พร้อมกัน ...”

(สำเนากำหนดการเฉลิมพระสุพรรณบัฏตั้งกรมฝ่ายใน
และการขึ้นตำหนัก พระนางเจ้าพระราชเทวี ร.ศ.๑๒๒)

วงประโคมในงานเฉลิมพระสุพรรณบัฏและขึ้นพระตำหนักใหม่ กล่าวถึง วง**ไตรสังข์ ฆ้องชัย บันฑะวาทินพาทย์**

พระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

“... สาวพรหมจรรย์จับพายลงมือกวน**ประโคมไตรสังข์ฆ้องชัยพินพาทย์มโหรี** พระมหาราชครูรตนน้ำสังข์ทุกกระทะแล้วเสด็จขึ้น ...**ประโคมพินพาทย์จนสุกเสร็จ...**”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๓ : ๙๙)

วงประโคมในพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ กล่าวถึง วง**ไตรสังข์ ฆ้องชัย พินพาทย์มโหรี**

มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ เป็นข้าราชการกรมมหรสพตั้งสมัยรัชกาลที่ ๖ มีองค์ความรู้ มีประสบการณ์งานพระราชพิธีและได้รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงรัชกาลปัจจุบันได้เขียนเรื่อง การบรรเลงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธี ตามที่ท่านได้รับประสบการณ์จากการเข้าร่วมงานพระราชพิธีต่างๆ ทำให้เห็นวงประโคมและการใช้เพลงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน ในช่วงก่อนที่จะมีการงด หรือยกเลิกพระราชพิธีต่างๆ ซึ่ง มंत्री ตราโมทได้กล่าวถึงวงประโคมและการใช้เพลงในพระราชพิธีต่าง ๆ ดังนี้

งานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

“... กระทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามมี ๒ วัน วันแรกโดยปรกติดตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ (หรือเดือน ๗ ในบางปี) เป็นวันตั้งพระภิกษุและสามเณรเปรียญ วิธีบรรเลงเพลงในวันนี้ กระทำเช่นเดียวกับงานพระกฐินคือ **พอเสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณพระอุโบสถไตรสังข์ก็เริ่มบรรเลงแล้ว ปี่พาทย์ก็บรรเลงเพลงช้า พร้อมกับวงกลองแขกบรรเลงเพลงสระหม่า จนทรงกราบพระพุทธรูปเสร็จจึงหยุด...**”

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๘๐)

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ได้อธิบายถึง วิธีบรรเลงและการใช้เพลง ดังนี้ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาถึงพระอุโบสถ วงสังข์เริ่มประโคม วงปี่พาทย์และวงกลองแขกบรรเลงขึ้นพร้อมกัน โดยวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า วงกลองแขกบรรเลงเพลงสระหม่า จนกระทั่งกราบพระพุทธรูปเสร็จ วงปี่พาทย์และวงกลองแขกจึงยุติการบรรเลง

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

“... พระราชาคณะผู้ใหญ่ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ๓๕ รูป พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕๐ รูป เสด็จพระราชดำเนินประทับ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เวลา ๔ โมง ๔๒ นาที ทรงถวายเทียนชนวนแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นบวรรั้งสิสุริยพันธุ์ ทรงรับไปจุดเทียนชัย **ประโคมฆ้องชัย แตรสังข์พิณพาทย์ กลองแขก**เป็นพระฤกษ์ เสด็จแล้วพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงถวายไตรแพรบาตรพัดยามแล้วสวดภาณวารสำหรับพระราชพิธีต่อไปครั้นเวลาบ่ายสามโมง พระราชาคณะสวดพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานทำรูปเสด็จพระราชดำเนินทรงฟังสวดทั้งสามวันเวลาเช้า พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ๘๕ รูป เพล ๕ รูป สวดภาณวาร ทั้งกลางวันกลางคืน ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบสอง แรม ๑๒ ค่ำ เวลารุ่งเช้า ๑๔ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ที่ทรงมุขธาภิเษก พระมณฑปกระยาसनาน **ประโคมฆ้องชัยแตรสังข์ พิณพาทย์กลองแขก**ครั้งเสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ...ครั้นเวลา ๔ โมง กับ ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับเหนือพระบรมราชอาสน์ซึ่งมีมหาเศวตฉัตร ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเข้าเฝ้าพร้อมกันกราบถวายบังคม เจ้าพนักงาน **ประโคมมโหระทึกแตรสังข์กลองชนะ**ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงประทับ ณ พระแท่น...”

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๙๑ - ๙๒)

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยรัชกาลที่ ๕ แสดงให้เห็นการประโคมตามขั้นตอนต่างๆ ของพระราชพิธี ได้แก่ ขณะที่จุดเทียนเทียนและการเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ที่ทรงมุขธาภิเษก มีการประโคมฆ้องชัยวงแตรสังข์ พิณพาทย์กลองแขก และในการเสด็จออกที่เป็นพิธีการ ประโคมมโหระทึกแตรสังข์ กลองชนะ โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเข้าเฝ้าฯ

งานพระราชพิธีฉัตรมงคล

“...ในสมัยก่อนยังมี **วงขับไม้บรรเลงไปพร้อมกันด้วย วงขับไม้**มีคนอ่านฉันทสวดดีคน **โกวบัณฑิตะว** และคน **สือขอสามสาย** เรียกว่า “**กล่อมเศวตฉัตร**” ... แต่ในสมัยต่อมา **วงขับไม้**นี้ **ได้คงไปคงเหลือแต่บัณฑิตะว**อย่างเดียว...เวลาบ่ายเป็นการเสด็จออกพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นการเสด็จออกมหาสมาคม มี **ประโคมแตรสังข์มโหระทึก** ...”

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๙๗)

วงประโคมในพระราชพิธีฉัตรมงคล กล่าวถึงวงขับไม้ และงานเสด็จออกมหาสมาคม มีวงแตรสังข์บัณฑิตะว และมโหระทึก

ตามที่กล่าวมาตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พบหลักฐานการใช้เครื่องดนตรีและวงประโคมในพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ งานพระราชพิธีต่างๆ มีเครื่องดนตรีและวงประโคมสรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ ๓๐ แสดงชื่อวงประโคมและเครื่องดนตรีในงานพระราชพิธีต่าง ๆ

หลักฐานที่ปรากฏพระราชพิธี	วงประโคม/เครื่องดนตรีในพระราชพิธี					
	วงประโคม	เครื่องดีด	เครื่องสี	เครื่องตี	เครื่องเป่า	อื่น
สมัยก่อนสุโขทัย จดหมายเหตุพิธีต้อนรับ คณะทูตจีน ทับหลังปราสาทหินพิมาย				กลอง	สังข์	
				กลองหน้าเดียว กลองสองหน้า ฆ้องขนาดใหญ่	สังข์ แตร (เขาสัตว์)	
สมัยสุโขทัย ศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดพระยืน	เสียงพาทย์	เสียงพิน				การขับร้อง
	ตีพาทย์	พิน		ฆ้อง, กลอง ตะเพียด กังสดาล มรทงศ์ (ตะโพน) ดงเดือด (กลองทัด)	สวโน พิสนัญชัย (เขาควาย) กาหล (แตรงอน) แตร สังข์	
ศิลาจารึกวัดช้างล้อม พินิจเฉลิม ฉลองพระพุทธรูปงามและสร้าง ถาวรวัตถุถวาย	พาทย์			ฆ้อง กลอง	แตร สังข์ เขาควาย	

หลักฐานที่ปรากฏพระราชพิธี	วงประโคม/เครื่องดนตรีในพระราชพิธี					
	วงประโคม	เครื่องดีด	เครื่องสี	เครื่องตี	เครื่องเป่า	อื่น
พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ งานวันวิสาขบูชา	ดุริยางคดนตรี			ฆ้องชัย บันเพาะว	สังข์	
	ดุริยางคดนตรี ตีด สี ตี เป่า พิณพาทย์			ฆ้อง กลอง		
พระราชพิธีเข้าพรรษา				กลองอินทเกรี	แตร สังข์	
				กลอง	สังข์ แตร	
สมัยอยุธยา พงศาวดารคำให้การของ ชาวกรุงเก่า เรื่องพิธีเสด็จออก ว่าราชการ กฎหมายเก่าในกฎหมายตราสามดวง				อินทเกรี ฆ้องชัย มโหระทึก		
				อินทเกรี ฆ้องชัย มโหระทึก	สังข์	
พระราชพิธีตูลาการ		พิณ				
พระราชพิธีจองเปรียง	ดนตรี มโหรี				แตร	
	วงกระหังแตรสังข์			กำรับ	ขลุ่ย	
พระราชพิธีอินทราภิเษก						

หลักฐานที่ปรากฏพระราชพิธี	วงประโคม/เครื่องดนตรีในพระราชพิธี					
	วงประโคม	เครื่องดีด	เครื่องสี	เครื่องตี	เครื่องเป่า	อื่น
จดหมายเหตุลาลูแบร์	ปี่พาทย์		ขอสามสาย	ฆ้อง ๒ ใบ กลอง (บันเพาะวี่) ฆ้องวง ตะโพน	ปี่	
งานพระบรมศพสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	ดุริยางคดนตรี ปี่กลองชนะ				แตรวง แตรฝรั่ง สังข์	
พระราชพิธีราชาภิเษก สมัยรัตนโกสินทร์	เบญจดุริยางค์			กลองอินทเกร์	สังข์	
จดหมายเหตุการสร้างวัด สุทัศน์เทพวราราม ตอนอัญเชิญ พระศรีศากยมุณี ขึ้นประดิษฐาน บนฐานชุกชี	มโหรีจีน ไทย, แหก, มอญ			ฆ้อง กลองชัยชนะ		ไวโอลิน
พระราชพิธีพิธีมงคลจรดพระ นังคัลแรกนาขวัญ (รัชกาลที่ ๔)	วงปี่ชวา วงสังข์ วงสังข์แตร์ พิณพาทย์ ๒ สำหรับ กลองแขก ๒ สำหรับ					
พระราชพิธีอัญเชิญพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	วงปี่ (โขน) วงสังข์ พิณพาทย์ไทย วงกลองแขก พิณพาทย์จีน					

หลักฐานที่ปรากฏพระราชพิธี	วงประโคม/เครื่องดนตรีในพระราชพิธี					
	วงประโคม	เครื่องดีด	เครื่องสี	เครื่องตี	เครื่องเป่า	อื่น
พระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย	วงปี่พาทย์			(ระนาด, มโหรีวง, กลอง)		ใช้เพลง กลม
พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง	วงสังข์แตง			ฆ้องชัย		
พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร	พินพาทย์			มโหรีติก		
พิธีสรงมูรธาภิเษก (รัชกาลที่ ๕)	วงสังข์แตง			บันเพาะว		
	พินพาทย์			ฆ้องชัย		
	มโหรี					
พิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ และขึ้นตำแหน่งใหม่	วงสังข์แตง			ฆ้องชัย		
พิธีกว่นข้าวทิพย์	พินพาทย์			บันเพาะว		
	วงสังข์แตง			ฆ้องชัย		
	พินพาทย์					
	มโหรี					
งานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลวิสาขบูชา	วงสังข์แตง					
	วงปี่พาทย์					
	วงกลองแขก					
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมัยรัชกาลที่ ๕	วงสังข์แตง			ฆ้องชัย		
	พินพาทย์			มโหรีติก		
	วงกลองแขก			กลองชนะ		
	วงขับไม้			บันเพาะว		
พระราชพิธีฉัตรมงคล	วงสังข์แตง			มโหรีติก		

จากตารางพบว่าวงประโคมและเครื่องดนตรีในสมัยต่างๆ สรุปได้ดังนี้

สมัยก่อนสุโขทัย มีการใช้เฉพาะเครื่องดนตรี ได้แก่ สังข์ แตร และกลองในขบวนแห่

สมัยสุโขทัย เริ่มมีวงประโคมในพระราชพิธี ได้แก่ คำว่าเสียงพาทย์ ดุริยางคดนตรี พิณพาทย์ ลักษณะงานที่บรรเลงประกอบพระราชพิธี ได้แก่ กระบวนแห่รับพระมหาสุมนเถระ พิธีเฉลิมฉลองพระพุทธรูป พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ งานวันวิสาขบูชา งานพระราชพิธีเข้าพรรษา

สมัยอยุธยา ปรากฏให้เห็นชัดว่ามีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติเมื่อเสด็จออกว่าราชการมีวงประโคม ได้แก่ สังข์ แตร กลอง ในพระราชพิธีจองเปรียงเมื่อเสด็จลงเรือ มีคำว่า “ถ้าเสด็จลงเป่าแตร ๓ ลา” พระราชพิธีอินทราภิเษก “เสด็จมาพระที่นั่งอยู่บาทจึงดี กรับกระทั้งแตรสังข์” หรือในพระราชพิธีราชาภิเษก มีคำว่า “เจ้าพนักงานตีกลองอินทเทรี และชาวประโคมก็ประโคมเครื่องเบญจดุริยางค์”

สมัยรัตนโกสินทร์ มีระเบียบปฏิบัติตามขั้นตอนของวงประโคมในงานพระราชพิธีมีชัดเจนขึ้น มีทั้งวงประโคมสังข์แตร พิณพาทย์ มโหระทึก วงกลองแขก และปรากฏชื่อเพลงที่ใช้ในพระราชพิธี

วงประโคมและเพลงที่ใช้ในพระราชพิธี

วงประโคมในงานพระราชพิธีมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ๒ หน่วยงาน ได้แก่ งานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง กับกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร โดยแต่ละหน่วยงานมีวงประโคมและวงดนตรีในความรับผิดชอบ ดังนี้

งานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องเครื่องราชอิสริยยศของสถาบันพระมหากษัตริย์ วงประโคมเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในการควบคุมของงานเครื่องสูง ได้แก่ วงสังข์แตร วงกระทั้งแตรมโหระทึก วงปี่ชวากลองชนะ และวงปี่ฉิ่งกลองชนะ

กลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร มีหน้าที่รับผิดชอบนำวงดนตรีไปบรรเลงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวงประโคม ได้แก่ วงปี่พาทย์พิธี วงปี่ชวากลองแขก และวงขับไม้

ในที่นี้จะกล่าวถึงวงประโคมของงานเครื่องสูง กองพระราชพิธี จำนวน ๔ วง หลังจากนั้นจะกล่าวถึงวงดนตรีไทยของกลุ่มดุริยางค์ไทย จำนวน ๓ วง ดังนี้

วงสังข์แตร

วงสังข์แตร ประกอบด้วย สังข์ ๑ แตรรอง ๑ แตรฝรั่ง ๔

“สังข์” เป็นเครื่องดนตรีที่ถือว่าเป็นของสูงใช้ในงานมงคลเท่านั้น ไทยได้แบบอย่างการใช้สังข์ในงานพระราชพิธีมาแต่ประเทศอินเดีย ทั้งถือว่าเป็นของขลังและศักดิ์สิทธิ์ ใช้แต่ในงานที่มีเกียรติศักดิ์สูงร่วมกับแตรซึ่งมีอยู่ ๒ ชนิด คือ แตรรองและแตรฝรั่ง

ภาพที่ ๒๕ การประโคมวงสังข์แตร (แบบมีฆ้องชัย)

“แตรทอง” ไทยรับแบบอย่างมาจากประเทศอินเดีย เดิมแตรนี้ใช้สำหรับเป่าเป็นสัญญาณในงานพระราชพิธี และกระบวนแห่ เดิมทำด้วยเขาสัตว์ แต่แตรทองที่ใช้อยู่ในพระราชพิธี ทำด้วยโลหะชุบเงิน ในหนังสือสมุทรโฆษคำฉันท์ เรียก แตรทอง ว่า “กาหล” และใช้ประโคมในกระบวนรบ เช่นกล่าวว่

“กีก้องด้วย กาหล และสัง-

ขประนั่งทั้งเกรี

ภูลั่นละลวงภพคือตรี-

ภพพวงประลัยลาญ”

และในหนังสือปฐมนิเวศคำฉันท์ ก็เรียกว่า “กาฬ” ใช้บรรเลงในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค

“เสด็จฉลองนพพระอรณพ

ขนานนำวาสุกรี

แตรสังข์ประโคมดุริยดนตรี

มหรธีกและกาฬ”

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๔ : ๔๐๐๖ - ๔๐๐๗)

“แตรฝรั่ง” เป็นแตรที่ฝรั่งฮอลันดานำเข้ามาเป็นชาติแรกปรากฏในหมายรับสั่งครั้งรัชกาลที่ ๑ เรียกว่า “แตรวิลันดา”

วงสังข์แตรใช้ประโคมงานพระราชพิธีทั่วไปโดยปกติวงสังข์แตร มีฆ้องชัยตีขึ้นนำก่อน มีชื่อเรียกปรากฏในหมายกำหนดการว่า “เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย ขาวพนักงานประโคมสังข์แตรดุริยางค์” ฆ้องชัยจะไม่ใช้ในพระราชพิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระราชพิธีสงกรานต์

๒. พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ และพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๓. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

๔. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช

หรืองานที่มีพระบรมอัฐิ พระอัฐิ ตั้งอยู่ในมณฑลพิธี นั้นๆ

วิธีการประโคม วงสังข์แตรมีวิธีการประโคม ๒ ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑ วงประโคมสังข์แตร (แบบมีฆ้องชัย) จะเริ่มต้นด้วย ลั่นฆ้องชัย ๑ ครั้ง (จากจำนวนการลั่น ๓ ครั้ง) สังข์เป่ายาวสุดลมหายใจ ๑ เที้ยว แตรงอนเป่า (ตามวิธีการเป่าของแตรงอน) จนสุดลมหายใจของผู้เป่า ต่อด้วยแตรฝรั่งเป่าขึ้นพร้อมๆ กันทั้ง ๔ คัน จนจบตามทำนองเพลง ๑ จบ ซึ่งจะจบพร้อมกับการลั่นฆ้องชัย ครั้งที่ ๓ พอดี วิธีการประโคมนั้นเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ แสดงวิธีการประโคมวงสังข์แตร (แบบมีฆ้องชัย)

ลักษณะที่ ๒ วงสังข์แตร (แบบไม่มีฆ้องชัย) จะเริ่มต้นด้วย สังข์เป่ายาวสุดลมหายใจ ๑ เที้ยว แตรงอนเป่า (ตามวิธีการเป่าของแตรงอน) จนสุดลมหายใจของผู้เป่า ต่อด้วยแตรฝรั่งเป่าขึ้นพร้อมๆ กันทั้ง ๔ คัน จนจบตามทำนองเพลง ๑ จบ วิธีการประโคมนั้นเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒ แสดงวิธีการประโคมวงสังข์แตร (แบบไม่มีฆ้องชัย)

หมายเหตุ แทนความยาวของเสียง

ภาพที่ ๒๖ วงประโคมวงสังข์แตร (แบบไม่มีฆ้องชัย)

ปัจจุบัน วงสังข์แตร มีเครื่องดนตรีเฉพาะ สังข์ ๑ แตรฝรั่ง ๔ คัน เท่านั้น วิธีการประโคมเหมือนเดิม เพียงแต่แตรฝรั่งเลื่อนการเป่าแทนที่จุดเริ่มต้นของแตรวง วงสังข์แตรนี้จะมีวงปี่พาทย์พิธีบรรเลงร่วมในงานพระราชพิธีทุกครั้ง

วงกระທังแตรมโหระทึก ประกอบด้วย มโหระทึก ๒ แตรฝรั่ง ๔

ภาพที่ ๒๗ วงกระທังแตรมโหระทึก

“มโหระทึก” ตัวกลองทำด้วยทองสัมฤทธิ์หรือทองเหลือง และหน้ากลองทำด้วยโลหะชนิดเดียวกันกับตัวกลอง ติดด้วยไม้ ๒ อัน ด้วยวิธีการรั้วให้เป็นเสียงกังวาน ใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์ ในสมัยโบราณใช้ตีอย่างประจำทุก ๆ ยามใช้ในการเสด็จออกอย่างเป็นทางการ หรือพระราชพิธีสมโภชมุรธาภิเษก นอกจากนี้ ยังใช้ในกระบวนการพยุหยาตราอีกด้วย ซึ่งมีจำนวนมโหระทึกแตกต่างกันตามการจัดกระบวน เช่น กระบวนพยุหยาตราใหญ่ มีรั้ว ๔ สาย มีมโหระทึก ๔ ลูก ถ้าพยุหยาตราน้อยมี ๒ สาย มีมโหระทึก ๒ ลูก ประจำอยู่สายละลูก ในกฎมนเฑียรบาลมีกล่าวถึงว่า

“เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ออกสนามใหญ่...พระอาลักษณ์ยืนเตียงสูง ๑๐ ศอก วงผ้ารัดบัตสอง พระโขนงนั่งถัดอาลักษณ์ ขุนราชนั่งฉานหว่างเปล้า หัวพันทั้ง ๔ นั่งหว่างหัวทิมดาบต่อกัน นายรองนั่งด้วยอินทเทรี **มโหระทึก**ยืนฉาน ระบายซ้ายขวาไหม่งครุ่ม เมื่อแรกเสด็จไหม่งครุ่ม ฯลฯ”

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๖ : ๕๑๔ - ๕๑๙)

ปัจจุบัน วงกระทั้งแตรมโหระทึกใช้ในงานพระราชพิธีและรัฐพิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระราชพิธีฉัตรมงคล
๒. พระราชพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
๔. รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
๕. วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า
๖. วันที่ระลึกมหาจักรี
๗. รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๘. รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
๙. รัฐพิธีวันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
๑๐. รัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภา
๑๑. พิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์

วิธีการประโคม วงกระทั้งแตรมโหระทึกมีวิธีการประโคม ๒ ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑ ประโคมในงานพระราชพิธีที่มีการ “เสด็จออกมหาสมาคม” ซึ่งจะมียาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย (พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา) พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (พระราชพิธีฉัตรมงคล) และพระที่นั่งอนันตสมาคม (พิธีเปิดประชุมรัฐสภา) มีขั้นตอน ดังนี้

ตัวอย่าง งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา (วันที่ ๕ ธันวาคม ตอนเช้า)

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจจินสหาสน์บนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญามหาเศวตฉัตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ เบื้องซ้ายพระราชบัลลังก์ นายทหารรักษาพระองค์ทูลเกล้าและราชองครักษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ในราชสำนักเฝ้าฯ เบื้องขวาพระราชบัลลังก์เจ้าพนักงานชูปุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ **มหาดเล็ก**รับรับ **ขาม่านไชยพระวิสูตร วงกระทั้งแตรมโหระทึกประโคม** ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ...” และเมื่อเสร็จพระราชพิธีแล้ว “เจ้าพนักงานชูปุ่มดอกไม้ทองให้สัญญาณ **มหาดเล็ก**รับรับ **ขาม่านไชยพระวิสูตร วงกระทั้งแตรมโหระทึกประโคม** ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ...”

(พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา, ๒๕๔๕ : ๕ ธันวาคม)

ลักษณะที่ ๒ ประโคมในงานรัฐพิธีทั่วไป มีขั้นตอน ดังนี้

ตัวอย่าง งานรัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา

“เมื่อองค์ประธานเสด็จพระราชดำเนินไปถึงพระบรมราชานุสรณ์ ทรงวางพวงมาลาและทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ (วงกระหังแตรมโหรีทักประโคม) แล้วถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วเสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ”

วิธีการประโคมของวงกระหังแตรมโหรีทักทั้ง ๒ ลักษณะมีวิธีประโคมเหมือนกันคือทั้งมโหรีทักและแตรฝรั่งประโคมขึ้นพร้อมกัน แต่การได้รับสัญญาณต่างกัน ดังนี้

๑. งาน “เสด็จออกมหาสมาคม” เมื่อได้ยินเสียงกรับพวงราว มโหรีทักและแตรฝรั่ง ๔ คัน ประโคมขึ้นพร้อมกันและลงจบพร้อมกันด้วยเพลงออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จตามลำดับ

๒. งานรัฐพิธี เมื่อองค์ประธานจุดธูปเทียน ชาวพนักงานประโคมที่ยืนอยู่ข้างหน้าจะบอกทำความเคารพ พร้อมทั้งยกมือขึ้นทำความเคารพ (ตามภาพ) มโหรีทักและแตรฝรั่ง ๔ คัน ประโคมขึ้นพร้อมกันและลงจบพร้อมกันด้วยเพลงสำหรับบท ๓ จบ

ภาพที่ ๒๔ วงกระหังแตรมโหรีทักในท่าปฏิบัติ

เพลงที่แตรฝรั่งเป่า ทั้งในวงสังข์แตรและวงกระหังมโหรีทัก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (๒๕๐๕ : ๑๔๑) ได้ทรงอธิบายว่า

“...แตรฝรั่งของเราเคยเห็นเป่าอยู่ ๔ เพลง คือ ๑ เป่าในฝูงกลองชนะและนำปี่พาทย์ประโคม ไม่ทราบว่าเป็นเพลงอะไร ๒ เป่าประโคมเสด็จออก นั้นฟังออกว่าเป็นเพลงจีนลั่นถันท่อน ๒ อย่างหนึ่ง ๓ เป่าประโคมเสด็จขึ้น ฟังไม่ออกว่าเป็นเพลงอะไรแต่เข้าใจเป็นเพลงจีนอย่างลั่นถันเหมือนกัน อย่างหนึ่ง กับ ๔ เป่า ประโคมเวลาลงทรง นั้นฟังออกว่าเป็นเพลงลงทรงท่อน ๑ อีกอย่างหนึ่ง ๓ อย่าง ข้างหลังเห็นจะเติมใหม่ คือว่ามีในสมัยรัชกาลที่ ๔...”

ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงวิเคราะห์เพลงที่แต่ครั้งเป่าว่ามี ๔ เพลง

๑. เป่านาวงปีพาทย์ ไม่ทราบว่าเป็นเพลงอะไร
๒. เป่าประโคมเสด็จออก หรือเพลงออกขุนนาง วิเคราะห์ว่าเป็นเพลงจีนลั่นถัน ท่อน ๒
๓. เป่าประโคมเสด็จขึ้น หรือเพลงส่งเสด็จ วิเคราะห์ว่าเป็นเพลงจีนลั่นถัน
๔. เป่าประโคมเวลาลงทรง วิเคราะห์ว่าเป็นเพลงลงทรง ในพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติ

วงปี่ชวา กลองชนะ ประกอบด้วย ปี่ชวา ๑ เปิงมาง ๑ กลองชนะ (ตามฐานันดรศักดิ์)

ภาพที่ ๒๙ วงปี่ชวา กลองชนะ

“ปี่ชวา” เป็นเครื่องเป่าปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้น เข้ามาพร้อมกับกลองแขกในการเล่นละครเรื่องอิเหนา และพบว่าได้นำปี่ชวาเป่าร่วมกับกลองชนะในกระบวนพยุหยาตราเสด็จพระราชดำเนินแล้ว เรียกว่า “จำปี” มีกล่าวถึงในลิลิตยวนพ่ายว่า

“สรวนศรัทพทศุโฆษฆ้อง
ทุมพาทแด่สังข์ชวา

กลองไชย
ปี่ห่อ

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๓ : ๖๐๔๐ - ๖๐๔๑)

“เปิงมาง” เป็นชื่อเครื่องหนังชนิดหนึ่ง เดิมเป็นเครื่องดนตรีของมอญ รูปร่างยาวเหมือนกระบอก มีห่วงหนังผูกโยงสำหรับคล้องคอ สำหรับเดินได้ เปิงมางใช้ตีนำกลองชนะในขบวนเสด็จพยุหยาตรา หรือตีประโคมประจำพระบรมศพ พระศพ และศพเจ้านาย คนตีเปิงมางนำกลองชนะนี้เรียกว่า “จำกลอง”

“กลองชนะ” มีรูปร่างลักษณะเหมือนอย่างกลองมลายูแต่สั้นและลั่นกว่า ตีด้วยไม้สองข้าง เหมือนกลองมลายู หน้าหนังกลองเขียนลายทองหรือเงิน ตัวกลองปิดทองหรือเงิน หรือทาสี และเขียนลาย กลองชนะใช้ทั้งงานมงคลและอวมงคล มี ๖ ชนิดคือ

ภาพที่ ๓๐ กลองชนะทอง-เงิน-แดง-เขียว

๑. กลองทอง ตัวกลองปิดทองทึบหมดทั้งลูก หน้าหนังเขียนลายทอง
๒. กลองเงิน ตัวกลองปิดเงินทึบหมดทั้งลูก หน้าหนังเขียนด้วยลายเงิน
๓. กลองแดงลายทอง ตัวกลองทาสีแดง เขียนลายทองเป็นดอกลายประจายาม หรือดอกไม้ร่วง หน้าหนังเขียนด้วยลายทอง
๔. กลองเขียวลายเงิน ตัวกลองทาสีเขียว เขียนลายเงินเป็นดอกลายประจายาม หรือ ดอกไม้ร่วง หน้าหนังเขียนด้วยลายเงิน
๕. กลองแดง ตัวกลองทาสีแดงล้วน
๖. กลองเขียว ตัวกลองทาสีเขียวล้วน

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๖ : ๕๑๑)

แต่เดิมวงปี่ชวากลองชนะใช้ในกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคเท่านั้น แต่ในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคพบในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ มีกลองชนะบรรเลงอยู่ในเรือกระบวนสลักับเรือตั้งทั้ง ๒ สาย ตอนระหว่างเรือกลองนอก (กลองแขกปี่ชวา) กับ เรือกลองใน แต่ไม่ทราบจำนวนกลองและเป็นกลองชนิดใด นอกจากนี้ยังใช้ในกระบวนแห่ เช่น แห่ในพิธีโล้ชิงช้า พิธีแรกนาขวัญ เป็นต้น จำนวนกลองชนะเปลี่ยนแปลงตามฐานันดรศักดิ์

มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (๒๕๑๖ : ๕๑๒) ได้อธิบายถึงการใช้กลองชนะในงานถือน้ำพิพัฒน์สัตยา การเสด็จถวายบังคมพระบรมรูปงานพระราชพิธีฉัตรมงคล และงานพระกฐินหลวง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ดังนี้

“...หากเป็นพยุหยาตราน้อย เช่น เสด็จในงานถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือเสด็จถวายบังคมพระบรมรูปในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ก็มีริ้วกระบวนกลองชนะ ๒ สาย สายหนึ่งมีกลองทอง ๒๐ กลองแดงลายทอง ๑๐ อีกสายหนึ่งมีกลองเงิน ๒๐ กลองเขียวลายเงิน ๑๐ แต่ถ้าเป็นพยุหยาตราใหญ่ เช่น ในงานพระกฐินหลวง ซึ่งมีริ้วกลองชนะเป็น ๔ สาย สายที่ ๑ และ ๒ มีกลองทองสายละ ๒๐ สายที่ ๓ และ ๔ มีกลองเงินสายละ ๒๐ รวมกลองชนะ ๘๐”

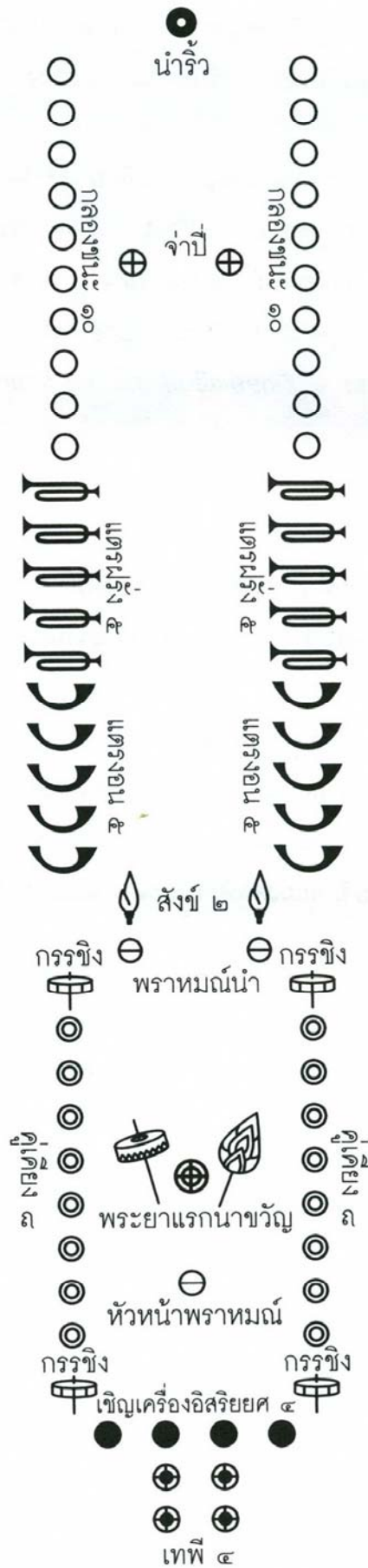
หากจัดเป็นงานพยุหยาตราใหญ่ เช่น ในการเสด็จเปิดปฐมบรมราชานุสรณ์ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ.๒๔๗๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระบวนพยุหยาตราประกอบด้วย

“...กลองชนะ ๔ สาย สายที่ ๑ และ ๒ มีกลองทองสายละ ๒๐ กลองแดงลายทองสายละ ๒๐ สายที่ ๓ และ ๔ มีกลองเงิน ๒๐ กลองเขียวลายเงินสายละ ๒๐ รวมกลองชนะ ๑๖๐...”

และได้กล่าวถึงเพลงที่ปี่ชวาเป่าในวงปี่ชวากลองชนะไว้ ดังนี้

“...พร้อมด้วยนางเทพีก็จะมายังบริเวณมณฑลพิธี โดยจัดเป็นขบวนมีเครื่องอิสริยยศพร้อมมูล และมีวงกลองชนะ คือ ปี่ชวา เปิงมาง และกลองชนะ บรรเลงมาตลอดทาง ปี่ชวาที่บรรเลงในเวลาที่พระยาแรกนาเดินทางมายังบริเวณมณฑลพิธีนี้โดยมากมักจะเป่าเพลงพระยาเดิน...”

ปัจจุบัน การจัดริ้วกระบวนในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ วงประโคม ได้แก่ วงปี่ชวากลองชนะ เครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ชวา เปิงมาง และกลองชนะ ขณะเดินในริ้วกระบวนปี่ชวาเป่าเพลงพญาเดิน และมีวงสังข์แตรร่วมเดินในกระบวนด้วย ริ้วกระบวนแห่อิสริยยศพระยาแรกนาขวัญ พ.ศ.๒๕๔๕ ประกอบด้วย

ภาพที่ ๓๑ แสดงการจัดริ้วกระบวนแห่อิสริยยศพระยาแรกนาขวัญ

จากภาพรั้วกระบวนแห่อิสริยยศพระยาแรกนาขวัญประกอบด้วย

นำริ้ว	๑ คน
จำปี	๒ คน
กลองชนะ	๒๐ คน
แตงฝรั่ง	๑๐ คน
แตงฮอน	๑๐ คน
สังข์	๒ คน
พราหมณ์นำ	๒ คน
กรรชิง	๔ คน
บังสุรย์	๒ คน
คู่เคียง	๑๖ คน
เครื่องอิสริยยศ	๔ คน
พระยาแรกนาขวัญ	๑ คน
เทพี	๔ คน
หัวหน้าพราหมณ์	๑ คน
รวม	๗๙ คน

(ที่มา : สูจิบัตรงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประจำปี ๒๕๔๕)

วงปี่โฉนกลองชนะ ประกอบด้วยปี่โฉน ๑ เปิงมาง ๑ กลองชนะ (ตามฐานันดรศักดิ์)

ภาพที่ ๓๒ วงปี่โฉนกลองชนะและวงสังข์แตง

“ปี่โฉน” มีปรากฏอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ดังนี้

หนังสือไตรภูมิพระร่วงว่า “เป่าปี่โฉนแก้วเล่าหนึ่งชื่อนันทโฉน” คำว่า “เป่าปี่โฉนแก้ว” หมายถึง
น้ำเสียงอันไพเราะของปี่นั้นเอง

ในกฎหมายศักดินาปรากฏนามบรรดาศักดิ์หัวหน้าวงปี่พาทย์ของราชการว่า “ขุนโฉนย์ไพเราะห์”

ในโคลงนิราศทริภุณชัย เรียกเครื่องเป่าชนิดนี้ว่า “ปี่สละไนย” และในลิลิตยวนพ่าย เรียกว่า “ทรโน”

ปีฉลูใช้เป่าในวงปีฉลูกลองชนะ ใช้เฉพาะงานอวมงคลในขบวนพยุหยาตราที่เป็นงานพระบรมศพ พระศพ หรือประโคมประจำพระบรมศพ มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเหมือนวงปี่ชวากลองชนะทุกอย่าง เพียงแต่เปลี่ยนจากปี่ชวาเป็นปีฉลู

กลองชนะที่ใช้ในวงปีฉลูมีหลายชนิดตามอิสริยยศ เช่น ในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย งานพระบรมศพสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า มีการใช้กลองชนะ ดังนี้

“...ริ้วกระบวนพยุหยาตราใหญ่ ๔ สาย ทั้งตอน**อัญเชิญพระบรมศพ**จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปประดิษฐานบนราชรถและแห่ไปสู่พระเมรุ **มีกลองชนะ ๔ สาย สายละ ๓๕** รวมเป็น ๑๔๐ สาย และเวลา**เชิญพระบรมอัฐิ** จัดเป็นพยุหยาตราน้อย **ริ้วกลองชนะ ๒ สาย** สายละ ๗๐ รวม ๑๔๐ เหมือนกัน แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นกลองทองกลองเงินหรือกลองชนิดใด...แต่มาเมื่อ**งานพระบรมศพสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี** พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งเป็นพยุหยาตรา ๔ สาย เหมือนกัน **มีกลองทอง ๒๐ กลองเงิน ๒๐ กับกลองแดงลายทอง ๑๖๐** รวมเป็น ๒๐๐ (ไม่มีกลองเขียวลายเงิน)...”

มนตรี ตราโมท (๒๕๑๖ : ๕๑๓) ได้อธิบายถึง การใช้กลองชนะในงานพระบรมศพ พระศพ และประโคมศพข้าราชการไว้ ดังนี้

กลองแดงลายทอง ใช้ในการประโคมพระบรมศพซึ่งประดิษฐานประจำที่ โดยใช้จำนวนกลอง ๖๐ ถึง ๘๐ และเวลา**อัญเชิญพระบรมอัฐิ**ภายในพระราชฐานอีกด้วย นอกจากนี้ยังใช้ประโคมพระศพเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า พระศพเจ้าฟ้า เวลาทรงใช้กลอง ๔๐ ประโคมปรกติ ๔๐ พระศพพระองค์เจ้าเวลาทรงใช้กลอง ๔๐ ประโคมปรกติ ๒๐

กลองแดง ใช้เฉพาะประโคมศพหม่อมเจ้าและข้าราชการซึ่งเป็นราชินิกุล การประโคมนี้ไม่มีเปิงมาง นอกจากจะโปรดเกล้าพระราชทานเป็นพิเศษจึงจะมีเปิงมาง และในงานที่มีกลองชนะนี้ โดยปรกติย่อมมีแตرسังข์ประโคมอยู่ด้วย แต่ถ้าเป็นศพข้าราชการก็ไม่ใช้แตرسังข์ใช้ตรงอนเป่าขึ้นแทน ส่วนจำนวนกลองในสมัยโบราณมีจำนวน ๒๐

กลองเขียว สำหรับประโคมศพข้าราชการที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือกขึ้นไป แต่ถ้าเป็นข้าราชการที่ได้พานทองหรือเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ ก็โปรดเกล้าฯ ให้มีประโคมได้ แต่ไม่มีเปิงมางมีจำนวนกลอง ๒๐ หรือ ๑๐

เพลงที่ปีฉลูเป่าในวงปีฉลูกลองชนะในพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องด้วยงานพระบรมศพ พระศพหรืองานทำบุญพระอัฐิ จะเป่าเพลงพญาโศก (ทางเฉพาะ) (สังเกตการณ์, งานพระราชพิธีสงกรานต์ พ.ศ.๒๕๔๕)

วงปีพาทย์พิธี

คำว่า “ปีพาทย์” หมายถึง วงดนตรีที่มีเครื่องเป่าและเครื่องตีเป็นหลักในการบรรเลง

คำว่า “พิธี” หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคล (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๔๔) ดังนั้นวงปีพาทย์ที่จัดบรรเลงประกอบพระราชพิธีจึงมีความพิเศษแตกต่างจากการบรรเลงทั่วไป

วงปีพาทย์พบในสมัยสุโขทัยตามหลักฐานที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ “...ดั่งคมกลอง ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน...” ซึ่งมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ สันนิษฐานไว้ว่า เครื่องดนตรีในวงปีพาทย์สมัยสุโขทัยประกอบด้วย ปี่ใน ข้องวง

ตะโพน กลองทัดลูกเดียว และฉิ่ง ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้เพิ่มระนาดเข้ามาในวงปี่พาทย์ แต่ก็ยังคงเรียกว่า ปี่พาทย์เครื่องห้าเช่นเดิม ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ วงปี่พาทย์มีความสมบูรณ์ในเรื่องขนาดของวง สรุปได้ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ ๑ เพิ่มกลองทัดขึ้นอีก ๑ ลูก รวมเป็น ๒ ลูก

สมัยรัชกาลที่ ๓ มีผู้คิดระนาดขึ้นอีกรางหนึ่ง มีขนาดใหญ่กว่าระนาดของเดิม มีเสียงต่ำกว่าและตีด้วยไม้ฉนวนเรียกว่า “ระนาดทุ้ม” และมีผู้คิดสร้างฆ้องวงขนาดเล็กให้มีเสียงสูง เรียกว่า “ฆ้องวงเล็ก” ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ระนาดของเดิมจึงเรียกว่า “ระนาดเอก” คู่กับระนาดทุ้มที่สร้างขึ้นใหม่ และฆ้องวงของเดิมเรียกว่า “ฆ้องวงใหญ่” คู่กับ “ฆ้องวงเล็ก” ที่สร้างขึ้นใหม่ เรียกว่า “ปี่พาทย์เครื่องคู่”

สมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวรฯ ทรงสร้างลูกระนาดเหล็กขึ้น ชุดหนึ่งมีเสียงต่ำ วางบนรางเรียกว่า “ระนาดทุ้มเหล็ก” แล้วจึงทรงคิดสร้างขึ้นอีกรางหนึ่งมีขนาดเล็กกว่าและมีเสียงสูงกว่า เรียกว่า “ระนาดเอกเหล็ก” เพิ่มเข้าในวงปี่พาทย์ เรียกปี่พาทย์วงนี้ว่า “วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่”

วงปี่พาทย์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวงประโคมตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว แต่มิได้เรียกชื่อว่าวงปี่พาทย์ เมื่อเริ่มแรกใช้คำว่า “พาทย์” ตามที่ปรากฏในหลักศิลาจารึก ต่อมาใช้คำว่า “**ประโคมดุริยางคดนตรี**” พบในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และงานวันวิสาขบูชาใช้คำว่า “...สำเนียง**พิณพาทย์**ฆ้องกลอง...” คำว่า **พิณพาทย์** นี้ปรากฏจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันในหมายกำหนดการของพระราชพิธี ใช้คำว่า “ประโคมสังข์แตรดุริยางค์”

มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (๒๕๒๙ : ๙๐) ได้กล่าวถึง การจัดวงปี่พาทย์การบรรเลงในพระราชพิธี ไว้ว่า

“... สำหรับวงปี่พาทย์นั้น ถ้าประกอบพระราชพิธี...**ตั้งที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยก็ดี พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทก็ดี พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทก็ดี ใช้วงเครื่องใหญ่ทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มักจะใช้เพียงเครื่องคู่** ให้เหมาะแก่สถานที่ ซึ่งโดยมากตั้งวงบรรเลงที่ศาลารายด้านหน้าพระอุโบสถ...”

แต่เดิมงานพระราชพิธีทั่วไปใช้วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ปัจจุบันได้ลดฆ้องวงเล็ก มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “วงปี่พาทย์พิธี”

ภาพที่ ๓๓ วงปี่พาทย์พิธี

ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ปี่ใน ๑ เล้า

ระนาดเอก ๑ ราง

ระนาดทุ้ม ๑ ราง

ฆ้องวงใหญ่ ๑ วง

ตะโพน ๑ ลูก

ฉิ่ง ๑ คู่

ปัจจุบัน วงปี่พาทย์พืธีที่ประกอบด้วย ปี่ใน ๑ เล้า ระนาดเอก ๑ รวง ระนาดทุ้ม ๑ รวง ม้องวงใหญ่ ๑ วง ตะโพน ๑ ลูก ฉิ่ง ๑ คู่ จะใช้ในพระราชพิธีทั่วไป แต่ในบางพระราชพิธีได้แก่ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ใช้วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องคู่)

ภาพที่ ๓๔ วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องคู่)

ประกอบด้วยเครื่องดนตรี	ปี่ใน ๑ เล้า	ระนาดเอก ๑ รวง	ระนาดทุ้ม ๑ รวง
	ม้องวงใหญ่ ๑ วง	ม้องวงเล็ก ๑ วง	ตะโพน ๑ ลูก
	กลองทัด ๑ คู่	ฉิ่ง ๑ คู่	โหม่ง ๑ ลูก

และวงปี่พาทย์พืธี (เครื่องใหญ่) ใช้ในงานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช พิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ ๓๕ วงปี่พาทย์พืธี (เครื่องใหญ่)

ประกอบด้วยเครื่องดนตรี	ปี่ใน ๑ เล้า	ระนาดเอก ๑ รวง	ระนาดทุ้ม ๑ รวง
	ม้องวงใหญ่ ๑ วง	ม้องวงเล็ก ๑ วง	ระนาดเอกเหล็ก ๑ รวง
	ระนาดทุ้มเหล็ก ๑ รวง	ตะโพน ๑ ลูก	กลองทัด ๑ คู่
	ฉิ่ง ๑ คู่	โหม่ง ๑ ลูก	

สำหรับเพลงที่บรรเลงประกอบตามขั้นตอนของพระราชพิธีนั้น มন্ত্রী ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการใช้เพลงประกอบพระราชพิธีไว้ในบทความเรื่อง “การบรรเลงปี่พาทย์ในพระราชพิธี” ซึ่งจะยกตัวอย่างงานพระราชพิธีในโอกาสต่างๆ เพื่อจะได้เห็นความแตกต่างของการใช้เพลงประกอบพระราชพิธี ดังนี้

พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ

“...ในสมัยก่อน งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกจัดเป็นมโหฬารมีพิธีมากมายหลายตอนแล้วแต่ในรัชกาลใดจะโปรดเกล้าฯ ให้จัดเพียงใดในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖ มีผู้แทนประมุขต่างประเทศมาในงานมากมาย จึงทรงจัดให้มีทั้งจารึกพระสุพรรณบัฏ เฉลิมพระราชมนเทียร และบรมราชาภิเษกสมโภช

วันแรกเป็นวันนำแผ่นพระสุพรรณบัฏ และแผ่นทองคำดวงพระชนมพรรษาที่จะจารึกในวันรุ่งขึ้นมาเข้าพิธีเวลาค่ำมีพระสงฆ์สวดสัตตปริต ไหริบูชาเทวดา **ปี่พาทย์ประโคมเวลาพระสงฆ์ขึ้นเพลงสาธุการ และเวลาพระสงฆ์ลงด้วยเพลงกราวรำ**

วันรุ่งขึ้นเริ่มจารึกพระสุพรรณบัฏ จารึกดวงพระชนมพรรษา และพระราชลัญจกร...ประโคมตอนได้ฤกษ์จารึก พระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ ประโคมตอนนี้ใช้**เพลงสาธุการ ติดต่อด้วยเพลงมหาชัย** กว่าที่จะจารึกและแกะเสร็จประมาณชั่วโมงหนึ่ง ครั้นไหรพราหมณ์เจิมจุดและถวายน้ำสังข์และนำพระสุพรรณบัฏดวงพระชนมพรรษาเข้าบรรจุแล้วจึงเวียนเทียนสมโภช ตอนนี้เป็น**ปี่พาทย์บรรเลงด้วยเพลงเรื่องทำขวัญ** จนกว่าจะเวียนเทียนเสร็จ ทั้ง ๒ วันนี้ ทำ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม...”

(มন্ত্রী ตราโมท, ๒๕๒๙, ๘๐-๙๐)

พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ มีการใช้เพลง สรุปได้ดังนี้

วันแรก	ขณะพระสงฆ์ขึ้นอาสนะ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการและนิมนต์พระสงฆ์ลงจากอาสนะ บรรเลงเพลงกราวรำ
วันที่สอง	พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา วงปี่พาทย์บรรเลงสาธุการและต่อด้วยเพลงมหาฤกษ์ ขณะเวียนเทียนสมโภช บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ

งานพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

“...ในสมัยก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงปีละ ๕ วัด หรือ ๙ วัด ถ้าเสด็จ ๙ วัด ก็แบ่งเป็น ๓ วัน วันละ ๓ วัด ในวันแรกมักจัดเสด็จด้วยขบวนรถม้า หรือรถยนต์ วันที่ ๒ เสด็จโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค และวันที่ ๓ เสด็จโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค

การบรรเลงปี่พาทย์และกลองแขกคงเหมือนกันทั้ง ๓ วัน แต่จะต้องแบ่งวงปี่พาทย์ไปตั้งประโคมรับ ณ ที่ใกล้พระอุโบสถของวัดนั้นๆ ให้ครบทุกวัดคอยรอเวลาเสด็จถึงจึงจะประโคม

การประโคมครั้งแรกเริ่มเมื่อเสด็จพระราชดำเนินใกล้เข้าสู่พระอุโบสถซึ่ง**แตรสังข์จะเริ่มบรรเลงขึ้นก่อน** ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น **ปี่พาทย์เริ่มบรรเลงเพลงช้าพร้อมไปกับกลองแขกเพลงสระหม่า** และจะบรรเลงไปจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระเสร็จเจ้าพนักงานสังฆการีซึ่งอยู่ตรงประตู

พระอุโบสถก็จะตีกังสดาล (ระฆังใบบัว) ขึ้นที่หนึ่งเป็นสัญญาณ ปี่พาทย์และกลองแขกต้องหยุดเจียบลงในทันที

พอพระครองผ้า เจ้าพนักงานสังฆการีก็ตีกังสดาลขึ้นที่หนึ่ง **แตรสังข์บรรเลงนำแล้วปี่พาทย์ก็เริ่มบรรเลงเพลงสาธุการ**ไปจนได้ยินเสียงกังสดาลของเจ้าพนักงานสังฆการีขึ้นจึงหยุดในกรณีโดยเฉพาะ กลองหลวงไม่บรรเลงกลองแขกปี่ชวา

การประโคมครั้งที่ ๓ เมื่อเสร็จพิธี พอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระพุทธรูปสังฆการีก็ตีกังสดาลเป็นสัญญาณ **แตรสังข์เริ่มบรรเลง ปี่พาทย์ก็บรรเลงกราวรำพร้อมกับกลองแขก เพลงสระหม่า** ไปจนกว่าจะเสด็จพระราชดำเนินออกไปพ้นบริเวณในการหยุดบรรเลงตอนหลังนี้ ต้องพิจารณาเอาเอง เพราะเจ้าพนักงานสังฆการีจะไม่ตีกังสดาลให้สัญญาณอีกแล้ว

ในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน เสด็จด้วยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค จะต้องจัดวงกลองแขกปี่ชวาที่มีฝีมือสำหรับบรรเลงในเรืออีก ๒ วง ใน “เรือกลองนอก” และ “เรือกลองใน” ...การนั่งบรรเลงวงกลองแขกทั้ง ๒ ลำนั้น คนกลองแขกและคนฉิ่งนั่งในกันยา แต่คนเป่าปี่นั่งนอกกันยาทางท้ายเรือ หันหน้าไปทางเรือพระที่นั่ง (คือทางท้ายเรือ) โดยปรกติในวันนี้นักจะเสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่ง ทรงถวายผ้าพระกฐินวัดที่มีทำนน้ำเป็นวัดที่ ๑ เช่น วัดราชาธิวาส เป็นต้น แล้วก็เสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งหน้าวัดนั้น พอหัวหมื่นมหาดเล็กแหวกวิสูตรออกมาบอก “ออกเรือพระที่นั่ง” ...ขณะนั้นวงกลองแขกปี่ชวาทั้ง ๒ วง (เรือกลองในและเรือกลองนอก) ก็เริ่ม**บรรเลงสระหม่า**คนเป่าปี่จะต้องคอยสังเกต ถ้าหากฝีพายเรือพระที่นั่งเปลี่ยนวิธีพายที่หนึ่ง หรือขบวนเรือถึงหัวเลี้ยวก็ต้องเปลี่ยนเป็น**เพลงแปลง**ทุกครั้ง พันระย่นั้นแล้วจึงบรรเลงเพลงสระหม่าต่อไป จนขบวนเรือพระที่นั่งจะเทียบท่าหน้าพระอาราม จึงเปลี่ยนบรรเลงเพลงแปลงอีกครั้งหนึ่ง พอเรือพระที่นั่งเทียบท่าสนธิก็หยุดบรรเลง ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของวงปี่พาทย์และวงกลองแขกที่ตั้งบรรเลงอยู่ ณ บริเวณพระอุโบสถ...”

(มนตรี ตราโมท. ๒๕๒๙ : ๗๕-๗๗)

งานพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน วงประโคมมีบทบาทดังนี้

- ครั้งที่ ๑ เมื่อองค์ประธานมาถึง วงสังข์แตรเริ่มประโคม ปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า วงกลองแขก บรรเลงเพลงสระหม่า
- ครั้งที่ ๒ ขณะที่พระสงฆ์ออกไปครองผ้า วงสังข์แตรเริ่มประโคมวงปี่พาทย์ บรรเลงเพลงสาธุการ วงกลองแขก บรรเลงเพลงสระหม่า
- ครั้งที่ ๓ ขณะเสด็จพระราชดำเนินกลับ วงสังข์แตรเริ่มประโคมวงปี่พาทย์ บรรเลงเพลงกราวรำ วงกลองแขก บรรเลงเพลงสระหม่า

ในการเสด็จโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค วงปี่ชวากลองแขกบรรเลงเพลงสระหม่าและเพลงแปลง

งานพระราชพิธีฉัตรมงคล

“...งานนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ตอน ๑ เป็นงานพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ก่อนถึงพระราชพิธีฉัตรมงคลวันหนึ่ง ทำที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย การประโคมในวันนี้ มีประโคมเวลาเสด็จทรงจุดธูปเทียนด้วยเพลงช้าครั้งหนึ่ง เวลาพระสงฆ์ราชาคณะขึ้นถวายพระธรรมเทศนา ด้วยเพลงสาธุการครั้งหนึ่ง แล้วบรรเลงเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับด้วยเพลงกราวรำอีกครั้งหนึ่ง

ตอนที่ ๒ เป็นงานพระราชพิธีฉัตรมงคล สมัยรัชกาลที่ ๖ ทำที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา ทำที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วันแรกประโคมเมื่อเสด็จทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการด้วยเพลงช้าครั้งหนึ่งแล้วประโคมตอนพระสงฆ์กลับด้วยเพลงกราวรำอีกครั้งหนึ่ง...

วันที่ ๒ ตอนเช้าประโคมเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการด้วยเพลงสาธุการถึงเวลาพระสงฆ์พระราชทานฉัน ปี่พาทย์ไม่บรรเลงประโคมเอาตอนพระสงฆ์ถวายพระพรลากลับออกจากพระที่นั่งด้วยเพลงกราวรำ และประโคมอีกครั้งหนึ่งก็เมื่อพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชนพญาลมहाเศวตฉัตรและสิริราชกกุธภัณฑ์ ด้วยเพลงเรื่องทำขวัญในระหว่างนี้ นอกจากวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญแล้ว ในสมัยก่อนยังมีวงขับไม้บรรเลงไปพร้อมกันด้วย วงขับไม้มีคนอ่านฉันทสฤติ คนโกวบันเตาะว้และคนสีซอสามสาย เรียกว่า กล่อมเศวตฉัตร ซอสามสายนั้นสืบลอกไปกับเสียงอ่านฉันทสฤติพอจบลาหนึ่ง ก็บรรเลงเพลงแทรกเสียครั้งหนึ่ง แล้วก็ว่าฉันทต่อไป สลับกันดังนี้จนกว่าจะหมดพิธี เพลงที่ซอสามสายบรรเลงแทรกได้แก่ เพลงสาธุการ, เพลงเหาะ, เพลงขับไม้บันเตาะว้ และเพลงสรรเสริญพระจันทร์ แต่ในสมัยต่อมาวงขับไม้ไม่ได้ดังไป คงเหลือแต่บันเตาะว้อย่างเดียว

เวลาบ่ายเป็นการเสด็จออกพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นการเสด็จออกมหาสมาคม มีการประโคมแต่แต่ตรสังข์มโหระทึกและแตรวง ปี่พาทย์และกลองแขกไม่มีประโคม..."

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙, ๙๖-๙๗)

พระราชพิธีฉัตรมงคล วงประโคมมีบทบาทดังนี้

วันแรก งานพระราชกุศลทักษิณานุปทาน

ตอนที่ ๑ ครั้งแรก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาถึง วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า จนกระทั่งทรงจุดธูปเทียนเสร็จ

ครั้งที่ ๒ พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสันถวาถวายพระธรรมเทศนา วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ

ครั้งที่ ๓ เสด็จพระราชดำเนินกลับ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ

ตอนที่ ๒ งานพระราชพิธีฉัตรมงคล วันแรก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาถึง วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า จนกระทั่งจุดธูปเทียนเสร็จ และเมื่อพระสงฆ์กลับ บรรเลงเพลงกราวรำ

วันที่ ๒ พิธีเวียนเทียนสมโภชนพญาลมहाเศวตฉัตรและสิริราชกกุธภัณฑ์

ครั้งที่ ๑ ขณะจุดธูปเทียนวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการขณะพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร ไม่มีบรรเลง

ครั้งที่ ๒ เมื่อพระสงฆ์กลับวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ

ครั้งที่ ๓ ขณะพราหมณ์เบิกแว่นเทียน วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ

พระราชพิธีรับพระทักษา

"...พระราชพิธีนี้ทำเฉพาะที่พระชนมพรรษาคำรบที่เทวดาประจักษ์พเคราะห์ท้องคี่ใดเข้าและออกตามโหราศาสตร์ และมีเพลงบรรเลงส่งรับให้ถูกต้องตามพเคราะห์นั้นๆ เช่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นพิธีบูชาส่งพระอังคาร มีแบบไว้ดังนี้

เวลาเสด็จประทับทรงจุดธูปเทียนบูชา ประโคมด้วยเพลงสาธุการเวลาโหรบูชาพระเกศ ประโคมเพลงไลน์อก ออกเพลงร่ำ เวลาโหรบูชาส่งพระอังคาร ประโคมเพลงคูกพาทย์ เวลาโหรบูชารับพระพุท ประโคมเพลงเชิดฉานแล้วลงลา เวลาโหรบูชาถวายพระพร ประโคมเพลงมหาชัย

เมื่อบูชาส่งพระสุริย์และรับพระอาทิตย์ ซึ่งจะมากับบาลประจำพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็บรรเลงดังนี้ เวลาทรงจุดธูปเทียนบูชา ประโคมด้วยเพลงสาธุการ เวลาโหรบูชาพระเกศ ประโคมด้วยเพลงไลน์อก ออกเพลงร่ำ เวลาโหรบูชาส่งพระสุริย์ ประโคมด้วยเพลง

เชิด เวลาไธรวายพระพร ประโคมเพลงมหาชัย... เพลงที่ประโคมเหล่านี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ประทานไว้

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๘๗)

พระราชพิธีรับพระทักษา เป็นพระราชพิธีที่สร้างขึ้นเฉพาะที่พระชนมพรรษาคำรบ เพลงที่ใช้จึงแตกต่างจากพระราชพิธีทั่วไป เช่น บูชาส่งพระอังคาร ทรงจุดเทียนบูชา บรรเลงเพลงสาธุการ ไธบูชาพระเกตุ บรรเลงเพลงไลน์อก ออกเพลงร่ำ ไธส่งพระอังคาร บรรเลงเพลงศุภพาทย์ ไธรับพระพุทธรูป บรรเลงเพลงเชิดฉาน แล้วลงลา ไธถวายพระพร บรรเลงเพลงมหาชัย

พิธีบูชาส่งพระศุภและรับพระอาทิตย์ ทรงจุดเทียน ใช้เพลงสาธุการ ไธบูชาพระเกตุ ใช้เพลงไลน์อกและออกเพลงร่ำ ส่งพระศุภ บรรเลงเพลงเชิด ไธถวายพระพร บรรเลงเพลงมหาชัย

งานพิธีทอดเชือกตามเชือก

“...พิธีนี้เป็นพิธีของพราหมณ์พฤตมิมาส และหมอล้วนเริ่มต้น เวลาเช้า ตั้งเชือกบาศ (ซึ่งทำด้วยหนังดีเกลียวขนาดผ่าศูนย์กลาง ๗ เซนติเมตร สำหรับคล้องช้าง) เป็นขดๆ เรียงกัน มีนายศรีเครื่องสังเวกระยาบวชนานาชนิด พราหมณ์และหมอล้วนก็ทำพิธีอ่านโองการบูชาปีพาทย์ ทำเพลงสาธุการครึ่งหนึ่ง เพลงตระเชิดครึ่งหนึ่ง เวลาไปย Chavez ดอกดอกไม้ก็บรรเลงเพลงไปย Chavez เป็นอันเสร็จพิธีตอนเช้า

ตกเวลาค่ำ พราหมณ์พฤตมิมาสอ่านฉันทและสาธยายมนต์จบลาหนึ่งปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการขึ้นเดี่ยวตอนต้นครึ่งหนึ่ง แล้วก็สาธยายมนต์ต่อไป พอจบลาปีพาทย์ก็บรรเลงเพลงสาธุการขึ้นเดี่ยวตอนต้น สลับกันไปดังนี้ราว ๗-๘ ครั้ง จึงถึงพิธีร่ำ หมอล้วนร่ำอาวโสก็เข้ามากราบลงตรงเชือกบาศ และร่ำต่อไป ทำร่ำของหมอล้วนมีหลายทำ เช่น ทำพุทรา ทำคล้ายบาศ และทำม้วนบาศ เป็นต้น (เมื่อสังเกตดูทำร่ำจะเห็นว่ามีความมุ่งหมายตรวจเชือกบาศ ว่าจะยังเหนียวแน่นดีหรือมีตรงไหนชำรุดควรซ่อมตามอย่างไรบ้าง) ปีพาทย์จะต้องเปลี่ยนเพลงตามทำร่ำทุกครั้งไป เพลงที่บรรเลงประกอบทำร่ำ เช่น เพลงศุภพาทย์ รุกัน เชิดฉาน เป็นต้น...”

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๙ : ๑๐๕-๑๐๖)

พิธีทอดเชือกตามเชือก เป็นพิธีของพราหมณ์ การบรรเลงเริ่มด้วยพิธีอ่านโองการบูชา ปีพาทย์ บรรเลงเพลงสาธุการและเพลงตระเชิด ขณะที่พราหมณ์อ่านฉันทและสาธยายมนต์จบในแต่ละลา วงปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการขึ้นเดี่ยว ขณะที่หมอล้วนร่ำในทำต่างๆ เช่น ทำพุทรา ทำคล้ายบาศ และทำม้วนบาศ ปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงประกอบทำร่ำ ได้แก่ เพลงศุภพาทย์ รุกัน เชิดฉาน

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีนี้มีพัฒนาการเรื่องวงประโคมและการใช้เพลงบรรเลงประกอบตามขั้นตอนของพระราชพิธี ดังนี้

“...ในสมัยก่อนงานจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพระราชพิธีที่ทรงแต่งตั้งพระยาผู้หนึ่งเป็นประธานในการแรกนา เช่นเดียวกับพิธีโล้ชิงช้า และเรียกกันว่า “พระยาแรกนา” จัดเป็นงาน ๒ วัน วันแรกตอนเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนมัสการพระพุทธรูปทรงอิทธิฐานเพื่อความสมบูรณ์แห่งพืชผลแห่งอาณาจักรไทย พราหมณ์อ่านประกาศพิธี พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ปีพาทย์ กลองแขกบรรเลงเวลาเสด็จทรงนมัสการพระด้วยเพลงสาธุการ และเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ ส่งเสด็จด้วยเพลงกราวรำ รุ่งขึ้นเวลาเช้า พระยาผู้เป็นพระยาแรกนาเข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสังข์แก่พระยาแรกนา ตอนนั้นบรรเลงแต่ไตรสังข์ แล้วพระยาแรกนาก็ไปยังศาลาพิธี ครั้งแรกทำที่ทุ่งสัมปอญ ภายหลังไปทำที่ทุ่งหญ้า ภูญาไท...”

...ขณะแห่ตามพระยาแรกนาปีพาทย์ซึ่งมีเพียงปีเดินเป่า ระนาด ข้องวง และกลองทัดลูกเดียว วางบนคานหาม มีคนหามหิ้วท้าย ผู้บรรเลงเดินตีด้วยเพลงกลม แล้วพระยาแรกนาก็เจิมคันไถและวัว เสร็จแล้วก็จับคันไถ ไถนาในบริเวณใกล้ศาลาพิธีนั้น โดยไถรี ๓ รอบ ไถขวาง ๓ รอบ แล้วหว่านธัญญาหาร และไถกลบอีก ๓ รอบ..."

มนตรี ตราโมท ได้อธิบายอีกว่า

"...ในสมัยโบราณนั้นขณะที่พระยาแรกนาประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตลอดเวลาไถ เวลาหว่าน หรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ดนตรีพาทย์มีได้บรรเลงแต่อย่างใดเลย ต่อมาในรัชกาลปัจจุบันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้มีพระราชปรารภขึ้นกับพระราชครูวามเทพมุนีว่า ในพระราชพิธีนี้ไม่มีดนตรีบรรเลงรู้สึกเจียบเหงาเกินไป จึงได้มีพระราชกระแสรับสั่งแก่พระราชครูฯ ให้มาแจ้งแก่ผู้เขียนว่าให้หาทางบรรเลงดนตรีในเวลาที่พระยาแรกนาปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น เมื่อราชครูฯ ได้มาแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่ามีพระประสงค์อย่างนั้น ผู้เขียนจึงได้คิดบรรจเพลงสำหรับปีพาทย์บรรเลงประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ..."

ซึ่งครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้บรรจเพลงไว้ ดังนี้

"...เมื่อเวลาที่พระยาแรกนาอธิษฐานเลือกผ้านุ่ง ซึ่งมีอยู่ ๓ ขนาดว่าจะได้ผ้านุ่งขนาดกว้างหรือขนาดกลางหรือขนาดแคบนั้น ให้บรรเลงเพลงสาธุการ ครั้นเมื่อพระยาแรกนาเริ่มประกอบพิธีไถในการไถรี ๓ รอบแรกนั้นให้บรรเลงเพลงเชิดฉาน ครั้นไถตะโดยขวางอีก ๓ รอบ ให้บรรเลงเพลงโคมเวียน ครั้นเมื่อพระยาแรกนาได้ไถตะหรือไถกลบครั้งสุดท้าย ๓ รอบ โดยหว่านธัญญาหารไปด้วยพร้อมๆ กันก็ให้บรรเลงเพลงปลุกต้นไม้ จนกว่าจะเสร็จพิธี

ในเวลาที่ยกเพลงต่างๆ ประกอบการไถของพระยาแรกนานั้นแต่สังข์จะบรรเลงเป็นระยะๆ เมื่อไถไปจนรอบหนึ่งๆ ส่วนพิธีกรรมต่อไป เช่น นำพระโคไปเลี้ยงกินอาหาร หรือพิธีกรรมอื่นๆ ปีพาทย์ไม่ต้องบรรเลงเลย จนกว่าจะถึงเวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ จึงบรรเลงเพลงกราวรำ ส่งท้ายอีกครั้งหนึ่ง เป็นเสร็จพิธี..."

***หมายเหตุ** ในปัจจุบันได้งดการบรรเลงเพลงกราวรำ แต่บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเพื่อส่งเสด็จโดยวงดุริยางค์กองทหารเกียรติยศ

(มนตรี ตราโมท . ๒๕๒๙ : ๑๐๒ - ๑๐๓)

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ตามที่ครูมนตรี ตราโมท ได้อธิบายไว้จะเห็นได้ว่าการบรรเลงเพลงประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญแต่เดิมในขบวนแห่พระยาแรกนาวงปีพาทย์บรรเลงเพลงกลม ต่อมาได้มีการบรรจเพลงตามขั้นตอนของพระราชพิธี ซึ่งสรุปได้ดังนี้ เมื่อพระยาแรกนาขวัญอธิษฐานเลือกผ้านุ่งวงปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ ขณะเริ่มการไถรีบรรเลงเพลงเชิดฉาน ไถตะบรรเลงเพลงโคมเวียน และไถกลบบรรเลงเพลงปลุกต้นไม้

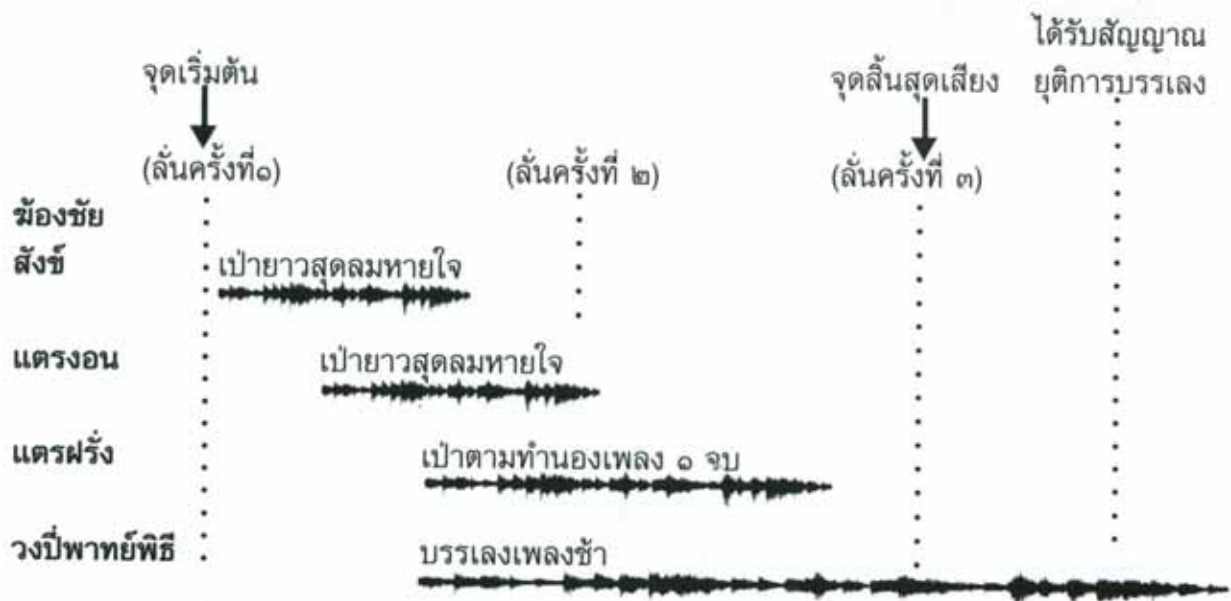
วิธีการบรรเลงของวงปีพาทย์พิธี

วงปีพาทย์พิธีจะบรรเลงร่วมกับวงสังข์แต่ทุกครั้ง แต่วงสังข์แต่เมื่อประโคมจบเพลงแล้วจะยุติการบรรเลง แต่วงปีพาทย์พิธีต้องบรรเลงจนกระทั่งได้รับสัญญาณให้ยุติการบรรเลง เช่น พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปางประจำพระชนมวารพระบรมอัฐิ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมอัฐิ เสร็จแล้วเสด็จประทับ

พระราชอาสน์...

ขั้นตอนการบรรเลง วงสังข์แตรเริ่มก่อนและวงปี่พาทย์พิธีประโคมตาม (ตามลำดับการประโคม) ตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร จนกระทั่งเสด็จประทับพระราชอาสน์ โดยวงสังข์แตรเมื่อประโคมจบเพลงก็ยุติการเป่า แด่งปี่พาทย์พิธีต้องบรรเลงยาวต่อเนื่องจนได้รับสัญญาณจากเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังให้สัญญาณยุติการบรรเลงจึงจะยุติการบรรเลง ด้วยวิธีที่เรียกว่า “ทอดลงจบ” ซึ่งวงปี่พาทย์พิธีจะใช้วิธีการลักษณะนี้ทุกเพลง ยกเว้นพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน เมื่อได้ยินเสียงกังสดาล ต้องหยุดพร้อมกันทั้งวงทันที ลักษณะการประโคมของวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พิธี เขียนเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๓ แสดงวิธีการประโคมของวงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พิธี

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพระราชพิธี ตามที่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในบทที่ ๓ และจากที่ได้ยกตัวอย่างงานพระราชพิธีต่างๆ สามารถสรุปการใช้เพลงตามขั้นตอนของพระราชพิธี ได้ดังนี้

๑. การบรรเลงประกอบ “การเสด็จพระราชดำเนินมาถึงบริเวณพระราชพิธี” บรรเลงเพลงเรื่องประเภทเพลงช้า นิยมเรียกทั่วๆ ไปว่า “เพลงช้า”

๒. การบรรเลงประกอบ “พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระสงฆ์” เช่น พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา การรับพัดยศของพระราชาคณะ องค์ประธานจุดธูปเทียนในขณะที่พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์ บรรเลงเพลงสาธุการ

๓. บรรเลงประกอบการส่งเสด็จ การนิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระอุโบสถ บรรเลงเพลงกราวรำ

๔. บรรเลงประกอบพิธีสมโภช การเดินประทักษิณรอบพระอุโบสถ บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ

๕. บรรเลงประกอบการสงฆ์พระพุทธรูปมหารัตนปฏิมากรในพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหารัตนปฏิมากร บรรเลงเพลงลงสรง

๖. บรรเลงประกอบการไถของพระยาแรกนาในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ บรรเลงเพลงเชิดฉาน เพลงโคมเวียน และเพลงปลุกต้นไม้

วงปี่ชวากลองแขก ประกอบด้วย ปี่ชวา ๑ เล้า กลองแขก ๒ ลูก ฉิ่ง ๑ คู่

ภาพที่ ๓๖ วงปี่ชวากลองแขก

เดิมวงปี่ชวากลองแขกใช้ประกอบการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอนรำกริชหรือรำอาวุธ ประกอบด้วย ปี่ชวา ๑ เล้า กลองแขก ๑ คู่ และโหม่ง ๑ ใบ ต่อมาใช้ฉิ่งแทนโหม่ง เมื่อนำออกมาเล่นเป็นเอกเทศ จึงนำไปใช้ประกอบการรำกระบี่กระบอง และการชกมวยมาจนถึงทุกวันนี้ กลองแขกที่ดีประกอบปี่ชวานี้ แต่เดิมอาจเรียกว่ากลองชวาก็ได้ เพราะราชทินนามข้าราชการในกองพระราชพิธี กระทรวงวัง เคยมีชื่อ “ขุนฉลวดกลองชวา” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๗ : ๑๐๔๙๔)

สมัยรัตนโกสินทร์ วงกลองแขกนำมาใช้ในกระบวนแห่งานพระราชพิธีอาพาธพินาศในรัชกาลที่ ๑ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๔๓ ว่า “...หามปีพาทย์ ๔ สำหรับๆ ละ ๕ คน หามสำหรับละ ๓ คน เกณฑ์หามปี ๓๒ เกณฑ์หามกลองแขก แตรรอง ๑๐ แตรฝรั่ง ๑๐ ...”

สมัยรัชกาลที่ ๔ มีวงกลองแขกร่วมในกระบวนพยุหยาตราเสด็จวัดอรุณราชวราราม ในพิธีสงกรานต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ ความว่า “...อนึ่งให้เกณฑ์ปีพาทย์ ๔ สำหรับ กลองแขก ๔ สำหรับ แตรสังข์ ให้พร้อมเตรียมประโคมที่วัดอรุณราชวราราม...”

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวงกลองแขกร่วมประโคมในพระบรมมหาราชวัง

“...ตั้งน้ำวางด้ายในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี เดือนสิบสอง แรมเก้าค่ำ เวลาเช้า ๓ โมง พระราชาคณะผู้ใหญ่ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ๓๕ รูป พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕๐ รูป เสด็จพระราชดำเนินประทับ ทรงจุดเทียนเครื่องมัสการแล้ว เวลา ๔ โมง ๔๒ นาที ทรงถวายเทียนชนวนแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นบวรวัธสีสุริยพันธุ์ทรงรับไปจุดเทียนชัยประโคมฆ้องชัย แตรสังข์พิณพาทย์กลองแขกเป็นพระฤกษ์ เสด็จแล้วพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงถวายไตรแพรบาตรพัดยาม แล้วสวดภาณวารสำหรับพระราชพิธีต่อไป ... เวลารุ่งเช้า ๑๔ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ที่ทรงมูรธาภิเษก พระมณฑปกระยาसनาน ประโคมฆ้องชัยแตรสังข์ พิณพาทย์กลองแขกครั้งเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ...”

ขั้นตอนการบรรเลง วงปี่ชวา กลองแขก มณตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ว่า

“...การประโคมที่เป็นสามัญซึ่งปฏิบัติอยู่แถบทุกงาน เมื่อถึงตอนที่ประโคมวงแตรสังข์จะเริ่มต้นบรรเลงขึ้นก่อน ครั้นบรรเลงไปได้สักเล็กน้อย **วงปี่พาทย์กับวงกลองแขก**จึงจะเริ่มต้นบรรเลงไปพร้อมๆ กัน เมื่อแตรสังข์บรรเลงจบเพลงก็หยุดไป แต่วงปี่พาทย์และวงกลองแขกจะต้องบรรเลงต่อไปจนหมดพิธีตอนนั้น...”

(มนตรี ตราโมท. ๒๕๒๙ : ๙๐-๙๒)

กล่าวได้ว่า วงปี่ชวา กลองแขกที่นำมาบรรเลงในสมัยรัตนโกสินทร์จะบรรเลงพร้อมกับวงปี่พาทย์ ทั้งในกระบวนพระราชพิธีอาพาธพินาศในกระบวนพยุหยาตรา และการประโคมในพระบรมมหาราชวัง

วงปี่ชวา กลองแขก นอกจากจะบรรเลงพร้อมกับวงปี่พาทย์แล้วในพระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย ใช้วงกลองแขกบรรเลงขณะทีนาลิวันไล้ชิงช้า ตามที่มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (๒๕๒๙ : ๑๐๓-๑๐๔) ได้อธิบายไว้ดังนี้

“...งานนี้เรียกกันเป็นสามัญว่า ไล้ชิงช้า อันเป็นพิธีของพราหมณ์โดยโปรดเกล้าฯ ตั้งพระยาผู้หนึ่งเป็นประธานงาน เรียกว่า “พระยายืนชิงช้า” เริ่มพิธีพราหมณ์ตั้งที่เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) และที่เสาชิงช้า ส่วนทางวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็เจริญพระพุทธมนต์

ในวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๒ เวลาเช้า พระยาผู้เป็นประธานซึ่งได้รับสมมติเป็นพระอิศวรลงมาเยี่ยมโลก ก็แต่งกายนุ่งผ้าแบบบ่าวขุน สวมเสื้อเยียรบับ สวมเสื้อครุยตามยศและสวมลอมพอก ขึ้นนั่งบนเสลี่ยงเข้ากระบวนแห่...เคลื่อนมาตามถนนจนถึงบริเวณเสาชิงช้า เข้าสู่โรงมานพและชมรม แล้วพระยานั้นไปยืนให้นาลิวันไล้ชิงช้า ๓ กระดาน เสร็จแล้วก็แห่กลับทางเดิม การบรรเลงมีแต่**กลองแขกบรรเลงสละหมาเวลา**นาลิวันไล้ชิงช้า

วันขึ้น ๙ ค่ำ เวลาเย็นตั้งกระบวนแห่เช่นเดียวกัน มาผ่านหน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ซึ่งเสด็จประทับอยู่ พระยายืนชิงช้าลงจากเสลี่ยงเข้ารับพระราชทานผลกัลปพฤกษ์ ๒๐๐ ผล...แล้วเคลื่อนขบวนไปยืนให้นาลิวันไล้ชิงช้า ๓ กระดานเหมือนวันก่อน **กลองแขกบรรเลงเพลงสละหมาเวลา**ไล้ชิงช้า เสร็จแล้วพระยายืนชิงช้า มายังชมรมที่ ๑ นาฬิกาวันรำเสนง ๓ จบ และสาดน้ำพระยายืนชิงช้า จะเลื่อนไปชมรมที่ ๒ และ ๓ นาฬิกา ก็ตามไปรำเสนงแห่งละ ๓ จบ**กลองแขกต้องบรรเลงเพลงสละหมาเวลารำ** (บางทีก็ใช้เพลงเขมร และการรำบางทีก็เรียกว่า รำเขมร)...”

ต่อมานางพระราชพิธีทั่วไป ได้ดัดวงปี่ชวา กลองแขก ด้วยเหตุเพราะไม่ว่าจะบรรเลงงานใดวงปี่ชวา กลองแขก บรรเลงแต่เพลงสละหมาเท่านั้นปัจจุบันคงมีบรรเลงอยู่ในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคเท่านั้น

วงขับไม้ ประกอบด้วยผู้ขับลำนำ ๑ คน สีซอสามสาย ๑ คนและโกวบัณฑิตะว ๑ คน

ภาพที่ ๓๗ วงขับไม้

วงขับไม้เป็นวงดนตรีโบราณของไทยที่ถือว่าเป็นของสูงจะมีได้แต่ของหลวงเท่านั้น งานหรือพิธีของหลวงที่มีการบรรเลงด้วยวงขับไม้ต้องเป็นงานสมโภชชั้นสูง ได้แก่ สมโภชพระมหาเศวตฉัตร สมโภชเจ้าฟ้า สมโภชช้างเผือก

การขับไม้ในพระราชพิธีสมโภช เช่น สมโภชเศวตฉัตรในพระราชพิธีฉัตรมงคล หรือสมโภชช้างเผือก ซึ่งมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (๒๕๒๙ : ๑๐๔ - ๑๐๕) ได้อธิบายถึงวิธีการบรรเลงของวงขับไม้ ไว้ดังนี้

งานพระราชพิธีฉัตรมงคล

“...เมื่อพราหมณ์เบิกแว่นเทียนสมโภชนพบุลลมหาเศวตฉัตรและสิริราชกกุธภัณฑ์ ด้วยเพลงเรื่องทำขวัญในระหว่างนี้ นอกจากวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญแล้ว ในสมัยก่อนยังมีวงขับไม้บรรเลงไปพร้อมกันด้วย วงขับไม้นี้มีคนอ่านฉันทสฤติ คนโกวบัณฑิตะวและคนสีซอสามสาย เรียกว่า “กล่อมเศวตฉัตร” ซอสามสายนั้นสืบลอไปกับเสียงอ่านฉันทสฤติ พอจบลาหนึ่ง ก็บรรเลงเพลงแทรกเสียครั้งหนึ่ง แล้วก็ว่าฉันทต่อไป สลับกันดังนี้จนกว่าจะหมดพิธี เพลงที่ซอสามสายบรรเลงแทรกได้แก่เพลงสาธุการ เพลงเหาะ เพลงขับไม้บัณฑิตะว และเพลงสรรเสริญพระจันทร์ แต่ในสมัยต่อมา วงขับไม้นี้ได้งดไป คงเหลือแต่บัณฑิตะวอย่างเดียว...”

งานพระราชพิธีขึ้นระวางพระราชา

“...มณฑลพิธีจัดขึ้น ณ โรงช้าง มีวงสายสิญจน์รอบ และห้อยยันต์ต่างๆ ตรงแท่นที่ช้างจะขึ้น เบื้องบนมีคาคผ้าขาวขลิบทอง และจารึกชื่อช้าง พอแห่ช้างสำคัญที่จะขึ้นระวางมาเข้าโรง ก็ประโคมฆ้องชัย แตรสังข์ ปี่พาทย์ บรรเลงเพลงมหาชัย แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จเข้าทรง ประเคนไตรแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วเสด็จกลับ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ ระหว่างนี้พราหมณ์คู่สวดก็อ่านคำฉันทสฤติกล่อมช้าง อันเป็นบทฉันทและกาพย์ กรมพระแสงในซ้ายโกวบัณฑิตะว บรรเลงเพลงขอขับไม้ คือมีคนสีซอสามสายคนโกวบัณฑิตะว และคนว่ากาพย์ขับไม้ ซอสามสายนั้นสืบลอเสียงสฤติกล่อมช้างไปตลอด จบลาหนึ่งก็บรรเลงเพลงแทรกเสียทีหนึ่ง ครั้นถึงกาพย์ขับไม้ ก็คงคลอเสียงไปตลอด จบผัดหนึ่งก็บรรเลงเพลงแทรกเสียที เพลงที่แทรกก็มีเพลงจำพวกที่เป็นมงคลเช่น สาธุการ เหาะ ขับไม้บัณฑิตะว มหาฤกษ์ มหาชัย มหากาล เป็นต้น แล้วแต่จะเลือก...”

รุ่งขึ้นวันที่ ๒ ตอนเช้า แห่ช้างออกอาบน้ำแล้วกลับเข้าโรงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศีล ตอนเสด็จมาบี๊พาทย์บรรเลงเพลงช้าจนทรงจุดธูปเทียนเสร็จ ต่อจากนี้โหรก็บูชาเทวดาฤกษ์ลั่นฆ้องชัย พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา บรรเลงสังข์แด่รัตนเท้าวร ปี่พาทย์ก็ประโคมด้วยเพลงสาธุการติดต่อกับเพลงมหาชัย ระหว่างนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นประทับเกยช้างพาหุ ทรงหลังน้ำพระราชทานแก่ช้างสำคัญด้วยพระเศวตศิลา หมอน้ำทอง และมหาสังข์ทักษิณาวรรต แล้วทรงเจิมและพระราชทานท่อนอ้อยแดงอันจารึกนามช้างนั้น เจ้าพนักงานก็แต่งเครื่องคชาภรณ์ให้แก่ช้างแล้วเสด็จกลับ... ต่อจากนี้พราหมณ์พฤตมิบาศโหราจารย์ก็เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญบรรดาพรหม (ถ้ามี) ก็เริ่มแสดงพร้อมกัน เวลาเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโรงช้าง พราหมณ์คู่สวดก็เริ่มอ่านฉันทสวดกล่อมช้าง มีชัยไม่อีกครั้งหนึ่งเช่นวันก่อนเป็นเสร็จพิธีตอนนี้ไม่มีปี่พาทย์...”

วิธีบรรเลงของวงชัยไม่ ผู้ขับลำนำชัยไม่ไปตามลีลาของคำประพันธ์ซึ่งเป็นกาพย์และโคลงอย่างหนึ่ง ทำนองที่ชัยไม่ทำนองช้าๆ มีลักษณะคล้ายกับทำนองอ่านโคลงเกริ่นโคลงเห่เรือ และพากย์โขนผสมกัน ผู้สีซอสามสายก็สีคลอไปตามเสียงผู้ขับ เมื่อหมดตอนหนึ่งๆ ของบทชัย ซึ่งเรียกว่า “แผด” มักจะสีเป็นเพลงใดเพลงหนึ่งแทรก เช่น เพลงสาธุการ เพลงชัยไม่บันเตาหวั

เมื่อสิ้นเพลงแล้วผู้ขับจึงแผดต่อไป ส่วนผู้โกวบันเตาหวันั้นต้องโกวไปตามจังหวะลำนำของผู้ขับและจังหวะเพลงของซอสามสายโดยตลอด ในตอนแทรกระหว่างแผดหนึ่งๆ นั้นมักจะโกว ๒ มื้อ โดยถือบันเตาหวัมือละลูก และโกวให้พร้อมๆ กันทั้ง ๒ มื้อ

บางสมัย การชัยไม่อาจใช้ชัยไม่กล่อมเวลาพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูงเสด็จเข้าสู่ที่บรรทมดังในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนอนุภาครณบรรทมอยู่ในตำหนักสวนเมืองดาหลิง บทของพวกกิดาหยันที่ร้องในตอนนี้มีว่า

พระเอยพระยอดฟ้า	พระสนิทธิทรายูบุนที่
ทรงสดับชัยไม่มโหรี	ขอสีสังสายจำเรียงราย
เชิญพระบรรทมสถาพร	จะกล่าวกลอนถนอมกล่อมถวาย
ให้ไพเราะเสนาะใจสบาย	พระภุชญาจงไสยาเอย

นอกจากนั้นยังเคยปรากฏว่าได้ใช้ทำนองชัยไม่ ขับถวายเป็นเวลาทรงพระเครื่องใหญ่ (ตัดผม) ของพระมหากษัตริย์และพระราชวังบวร ฯ แต่โดยมากคำที่ชัยเป็นกาพย์ชนิดอื่น ไม่ใช่กาพย์ชัยไม่ ภายหลังจึงได้เปลี่ยนเป็นอ่านฉันทและชัยเสภาถวายเป็นปกติ

ปัจจุบัน วงชัยไม่ไม่ปรากฏในงานพระราชพิธีแล้ว

จากการที่กล่าวมาในหัวข้อ “วงประโคมและเพลงที่ใช้ในพระราชพิธี” พบว่า บทบาทของวงประโคมแบ่งได้ ๓ ลักษณะคือ

๑. ประโคมเพื่อเป็นสัญญาณบอกถึงการเริ่มต้นของพระราชพิธี ได้แก่ วงสังข์แด่
๒. ประโคมเพื่อประกอบพระราชพิธีนั้นๆ โดยเฉพาะ ได้แก่ วงกระทั่งแด่กรมโหรเทิก วงปี่ชวาคลองชนะ วงปี่ฉางกลองชนะ และวงชัยไม่
๓. ประโคมเพื่อประกอบตามขั้นตอนของพระราชพิธีนั้นๆ ได้แก่ วงปี่พาทย์พิธี วงปี่ชวาคลองแซก

ตามที่ได้กล่าวถึงเรื่องดนตรีในพระราชพิธีซึ่งจะมีวงประโคมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานพระราชพิธีแล้ว สิ่งหนึ่งที่สำคัญทำให้ทราบว่างานนั้นเป็นงานพระราชพิธี คือ การแต่งกาย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

การแต่งกายในพระราชพิธี

ตามที่ได้แบ่งลักษณะงานพระราชพิธีออกเป็น พระราชพิธีประจำปี รัฐพิธี และพิธีตามวาระพิเศษ ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมในพระราชพิธีและพนักงานชาวประโคม ต้องแต่งกายตามหมายกำหนดการที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เป็นผู้กำหนดมา ได้แก่ เครื่องแบบปกติขาว เครื่องแบบครึ่งยศ และเครื่องแบบเต็มยศ ทั้งนี้ จะมีความแตกต่างในเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

นอกจากเครื่องแบบที่ระบุตามหมายกำหนดการแล้ว ยังมีการเครื่องแบบของพนักงานชาวประโคม งานเครื่องสูงที่มีความแตกต่างออกไปจากชุดเครื่องแบบดังกล่าว ซึ่งแต่งตามลักษณะของงานพระราชพิธี ดังนั้น จึงสามารถแบ่งการแต่งกายตามลักษณะงานพระราชพิธีได้ ดังนี้

๑. งานพระราชพิธีทั่วไป เช่น

- พระราชพิธีมาฆบูชา
- พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีนรัตนปฏิมากร
- พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช
- พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช

พนักงานชาวประโคมได้แก่ วงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พิธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว หรือเครื่องแบบครึ่งยศ หรือเครื่องแบบเต็มยศ ตามหมายกำหนดการระบุมา

๒. งานรัฐพิธี เช่น

- รัฐพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า
- วันที่ระลึกมหาจักรี
- รัฐพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พนักงานชาวประโคมได้แก่ วงกระหังแตรมโหระทึก วงสังข์แตร และวงปี่พาทย์พิธี เครื่องแบบที่ใช้สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

- วงกระหังแตรมโหระทึก แต่งเครื่องแบบสตัฟเต็มยศ หรือ เครื่องแบบสตัฟครึ่งยศ
- วงสังข์แตร และวงปี่พาทย์พิธี แต่งเครื่องแบบปกติขาว

๓. งานพิธีที่มีลักษณะเป็นริ้วขบวน เช่น

- ริ้วกระบวนแห่พระยาแรกนาขวัญ ประกอบด้วย วงปี่ชวากลองชนะ วงสังข์แตร
- ริ้วกระบวนแห่พระบรมอัฐิ ประกอบด้วย วงปี่ฉิ่งกลองชนะ วงสังข์แตร

วงประโคมที่อยู่ในริ้วกระบวนจะแต่งเครื่องแบบแตกต่างไปจากเดิม การเรียกชื่อชุดจะระบุตามชนิดของเครื่องดนตรี เช่น วงปี่ชวากลองชนะ ประกอบด้วย ปี่ชวา เปิงมาง และกลองชนะ การเรียกชุด ใช้คำว่า ชุด “จำปี” ชุด “จำกลอง” หรือวงสังข์แตร เรียกว่า ชุด “วงสังข์แตรในริ้วขบวน”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปการแต่งกายในพระราชพิธีตามเครื่องแบบได้ดังนี้

๑. เครื่องแบบเต็มยศ หรือเครื่องแบบครึ่งยศ
๒. เครื่องแบบปกติขาวและเครื่องแบบปกติขาวติดเหรียญ
๓. เครื่องแบบสตัฟเต็มยศและเครื่องแบบสตัฟครึ่งยศ
๔. เครื่องแบบในริ้วกระบวน

โดยจะแสดงตัวอย่างภาพเครื่องแต่งกาย ดังนี้

เครื่องแบบเต็มยศ

(กรณีที่ไม่ได้รับสายสะพาย
แต่งเหมือนเครื่องแบบครึ่งยศ)

ประกอบด้วย

๑. เสื้อขาว กางเกงสีดำ ถุงเท้าดำและรองเท้านวมสี
๒. กระดุมกลมรูปครุฑ
๓. ติดเครื่องหมายสังกัดที่คอเสื้อทั้งสองข้าง
๔. ประดับดวงตราและตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับเหมือนแต่งเต็มยศ

ภาพที่ ๓๔ ตัวอย่างการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ
(กรณีที่ยังไม่ได้รับสายสะพาย)

เครื่องแบบปกติขาว

ประกอบด้วย

๑. เสื้อขาว กางเกงสีขาว ถุงเท้าดำและ รองเท้าหุ้มส้น
๒. กระดุมกลมรูปครุฑ
๓. ติดเครื่องหมายสังกัดที่คอเสื้อทั้งสองข้าง
๔. ประดับแพรแถบย่อของเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญราชอิสริยาภรณ์ที่อกเสื้อเหนือกระเป๋าด้านซ้าย

ภาพที่ ๓๙ ตัวอย่างการแต่งกาย
เครื่องแบบปกติขาว

เครื่องแบบปกติขาวติดเหรียญ

ประกอบด้วย

๑. เสื้อขาว กางเกงสีขาว ถุงเท้าดำและ รองเท้าหุ้มส้น
๒. กระดุมกลมรูปครุฑ
๓. ติดเครื่องหมายสังกัดที่คอเสื้อทั้งสองข้าง
๔. ประดับแพรแถบเหรียญราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญที่ระลึกต่างๆ
๕. ไม่ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ภาพที่ ๔๐ ตัวอย่างการแต่งกาย
เครื่องแบบปกติขาวติดเหรียญ

ภาพที่ ๔๑ วงกระหังแดรมโหระทึก ชุดสีดำเต็มยศ

ภาพที่ ๔๒ วงกระหังแดรมโหระทึก ชุดสีดำปกติ

เครื่องแต่งกายวงกระทั้งแตรมโหระทึก (ชุดสตัฟเต็มยศ)

ชุดมริ้ววงกระทั้งแตรมโหระทึก (ชุดสตัฟเต็มยศ)

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสสีบานเย็น
๒. เสื้อกั่มะหยี่สีบานเย็น
๓. ผ้าม่วงเชิงเงิน
๔. รัศมี ติดที่คอเสื้อ
๕. ผ้ารัดประคดแดงดอกขาว
๖. ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าดำ

ภาพที่ ๔๓ ตัวอย่างการแต่งกาย
ชุดมริ้ว วงกระทั้งแตรมโหระทึก
(ชุดสตัฟเต็มยศ)

เครื่องแต่งกายชุดมโหระทึกและแตรฝรั่ง ในวงกระทั้งแตรมโหระทึก (ชุดสตัฟเต็มยศ)

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสสีบานเย็น
๒. เสื้อกั่มะหยี่สีบานเย็น
๓. ผ้าม่วงเชิงเงิน
๔. รัศมี ติดที่คอเสื้อ
๕. เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
๖. ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าดำ

ภาพที่ ๔๔ ตัวอย่างการแต่งกาย
ชุดมโหระทึกและแตรฝรั่ง
(ชุดสตัฟเต็มยศ)

เครื่องแต่งกายชุดวงกระทัมโหระทึก (ชุดสีดำปกติ)

เครื่องแต่งกายชุดคุ้มร้ววงกระทัมโหระทึก (ชุดสีดำปกติ)

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสสีบานเย็น
๒. เสื้อปกติขาว
๓. ผ้าม่วงธรรมดา
๔. ผ้ารัดประคดแดงดอกขาว
๕. ถุงยาวสีขาว รองเท้าดำ

ภาพที่ ๔๕ ตัวอย่างการแต่งกาย
ชุดคุ้มร้ววงกระทัมโหระทึก
(ชุดสีดำปกติ)

เครื่องแต่งกายชุดมโหระทึกและแดรฝรั่ง (ชุดสีดำปกติ)

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสสีบานเย็น
๒. เสื้อปกติขาว
๓. ผ้าม่วงธรรมดา
๔. เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
๕. ถุงยาวสีขาว รองเท้าดำ

ภาพที่ ๔๖ ตัวอย่างการแต่งกาย
ชุดมโหระทึกและแดรฝรั่ง
วงกระทัมโหระทึก (ชุดสีดำปกติ)

ภาพที่ ๔๗ ตัวอย่างการแต่งกายของชุดมโหระทึก วงสังข์แตร และวงปี่ชวา กลองชนะในริ้วกระบวน

ภาพที่ ๔๘ ตัวอย่างการแต่งกายของชุดมโหระทึกและวงปี่ฉาบ กลองชนะในริ้วกระบวน

ภาพที่ ๔๙ ตัวอย่างการแต่งกายชุดติมโหระทึก

เครื่องแต่งกายชุดติมโหระทึก ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดบัวตูม
๒. เสื้อเข้มขาบไหม
๓. กางเกงมัสหรีไหม
๔. เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
๕. ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าดำ

เครื่องแต่งกายชุดคนถือคานหามมโหระทึก ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดบัวตูม
๒. เสื้อเข้มขาบไหม
๓. กางเกงมัสหรีไหม
๔. รัดประคดโหมดเทศ
๕. ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าดำ

เครื่องแต่งกายวงสังข์แตรในริ้วกระบวน

ประกอบด้วย

๑. หมวกปัสตุดังรูปกรวยปลายพู่ขาว
๒. เสื้อปัสตุดังแขนบานขลิบลูกไม้ใบข้าว
๓. กางเกงปัสตุดังขลิบลูกลี
๔. รองเท้าดำ ถุงยาวสีขาว

ภาพที่ ๕๐ ตัวอย่างการแต่งกาย
วงสังข์แตรในริ้วกระบวน

เครื่องแต่งกายของจำปีในริ้วกระบวน

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอด
บัวตูม
๒. เสื้อเข้มขาบไหม
๓. กางเกงมัสทู้ไหม
๔. เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
๕. รองเท้าดำ ถุงยาวสีขาว

ภาพที่ ๕๑ ตัวอย่างการแต่งกาย
จำปีในริ้วกระบวน

เครื่องแต่งกายของจำกลอง (เปิงมาง) ในริ้วกระบวน

ประกอบด้วย

๑. หมวกทรงประพาสไหมดเทศยอด
บัวตูม
๒. เสื้อเข้มขาบไหม
๓. กางเกงมัสหรีไหม
๔. เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ
๕. รองเท้าดำ ถุงยาวสีขาว

ภาพที่ ๕๒ ตัวอย่างการแต่งกาย
จำกลอง (เปิงมาง) ในริ้วกระบวน

เครื่องแต่งกายของจำกลอง (ชนะ) ในริ้วกระบวน

ประกอบด้วย

๑. หมวกกลีบลำดวนปัสตุแดงขลิบเหลือง
๒. เสื้อปัสตุ
๓. กางเกงปัสตุ
๔. ถุงยาวสีขาว รองเท้าดำ

ภาพที่ ๕๓ ตัวอย่างการแต่งกาย
จำกลอง (ชนะ) ในริ้วกระบวน

บทที่ ๕

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่องดนตรีในพระราชพิธี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อศึกษาวงประโคมที่ใช้ประโคมและบรรเลงในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และเพื่อศึกษาการใช้เพลงตามขั้นตอนการประโคมและการบรรเลงในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีที่จัดขึ้นตามวาระพิเศษ ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาจนสามารถสรุปผลการวิจัยเป็นข้อๆ ได้ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า พระราชพิธีมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้ **สมัยก่อนสุโขทัย** มีพิธีเกี่ยวกับต้อนรับคณะทูต กระบวนแห่เจ้านาย **สมัยสุโขทัย** มีพิธีเฉลิมฉลองพระพุทธรูป การเสด็จออกว่าราชการ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ **สมัยอยุธยา** ปรากฏว่ามีพระราชพิธีที่กษัตริย์ควรจะต้องปฏิบัติครบทั้ง ๑๒ เดือน ส่วนมากเป็นพระราชพิธีเกี่ยวกับความสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติและเพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง พระราชพิธีต่างๆ ในระยะแรกมีพิธีของพราหมณ์เข้าเกี่ยวข้อง ต่อมาใน**สมัยรัตนโกสินทร์** พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้โปรดให้มีพิธีสงฆ์ด้วย พระราชพิธีต่างๆ ปรากฏหลักฐานของงานพระราชพิธีที่ชัดเจนมากขึ้น ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธี ๑๒ เดือน เพื่ออธิบายที่มาของพระราชพิธีต่างๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงกระทำไว้ตลอดปี มีจำนวน ๔๐ พิธี ในสมัยรัชกาลต่อๆ มาได้ทรงยกเลิกบางพระราชพิธี หรือนำมารวมจัดในวันเดียวกัน หรือทำการส่วนพระองค์บ้าง ในรัชกาลปัจจุบัน งานพระราชพิธีได้กำหนดไว้ในปฏิทินหลวง ประกอบด้วยงานพระราชพิธีประจำปี และงานรัฐพิธี นอกจากนี้ยังมีงานพิธีที่จัดขึ้นเป็นวาระพิเศษ เช่น พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีเททอง พิธีตัดลูกนิมิต เปิดอาคาร เปิดพระราชานุสาวรีย์ เป็นต้น

จากการสรุปผลการศึกษาในข้อ ๑ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าตามหลักฐานที่น่าเสนอ จากหลักศิลาจารึก จดหมายเหตุ พระราชพงศาวดารหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ผู้วิจัยขอยึดตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่นี้ อภิปรายพระราชพิธี ตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยถึงสมัยอยุธยา เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเกี่ยวเนื่องกับความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๕) ในรอบ ๑๒ เดือน มีจำนวนพระราชพิธีถึง ๔๐ พิธี แสดงให้เห็นความมั่นคงสมบูรณ์ของประเทศ ในรัชกาลต่อๆ มางานพระราชพิธีต่างๆ ได้ลดทอนลง ด้วยสภาพบ้านเมือง สภาพสังคม และรูปแบบของการปกครองที่เปลี่ยนไป ในสมัยปัจจุบัน งานพระราชพิธีและรัฐพิธี ได้กำหนดไว้ในปฏิทินหลวง ซึ่งเป็นงานพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระราชพิธีเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจงานพระราชพิธีเกี่ยวกับการพระราชกุศลสำหรับงานรัฐพิธีเป็นการถวายราชสักการะเพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของบูรพกษัตริย์ราช ที่ทรงมีต่อชาติบ้านเมือง และงานพิธีที่จัดขึ้นในวาระพิเศษ ได้แก่ พิธีเททอง พิธีวางศิลาฤกษ์ พระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีที่จัดขึ้นในวาระพิเศษ ที่ยังคงมีอยู่ เนื่องจากชาวไทยยังมีความเชื่อและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นเสมือนเทพเจ้า เป็น

องค์ประมุขของประเทศ งานพระราชพิธียังบ่งบอกถึงควมมีวัฒนธรรมของชาติที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาติไทย

๒. เพื่อศึกษาวงประโคมที่ใช้ประโคมและบรรเลงในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

วงประโคมสมัยก่อนสุโขทัยมีระบุเฉพาะเครื่องดนตรี ได้แก่ สังข์ แตร กลอง สมัยสุโขทัย พบรายชื่อเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น ได้แก่ พิณ ข้อง ทะเทียด กังสดาล ตะโพน กลองทัด สรไน พิณเนอชั้ย แตรอง กลองอินทเทรี วงประโคมพบว่าใช้คำว่าพิณพาทย์ หรือดุริยางคดนตรี สมัยอยุธยา พบรายชื่อเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น ได้แก่ มโหระทึก ขอสามสาย แตรมีชื่อเรียกทั้งแตรฝรั่งและแตรอง วงประโคมมีวงกระทั่งแตรสังข์ วงปี่ชวา กลองชนะ วงมโหรี สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๕) วงประโคมในพระราชพิธีมีความชัดเจนมากขึ้น ได้แก่ วงสังข์แตร วงพิณพาทย์ วงปี่ชวา กลองชนะ วงปี่ฉิ่งกลองชนะ วงปี่ชวา กลองแขก วงขับไม้ และในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้แยกบทบาทของวงประโคมไว้อย่างชัดเจน เช่น ในงานพระราชพิธีทั่วไป มีวงสังข์แตร วงปี่พาทย์วงกลองแขก หรือวงสังข์แตร ปี่พาทย์มโหรี ในกระบวนแห่ที่เป็นงานมงคล ใช้วงปี่ชวา กลองชนะ ในการประโคมพระบรมศพ พระศพใช้วงปี่ฉิ่งกลองชนะ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ครุมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้เขียนหนังสือ การบรรเลงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธี ขึ้นเป็นเอกสารสำคัญทำให้ได้ทราบถึงรายละเอียดของการใช้วงประโคมและเพลงที่บรรเลงประกอบตามขั้นตอนของพระราชพิธี

ในรัชกาลปัจจุบัน วงประโคมในพระราชพิธี แบ่งตามลักษณะงานได้ดังนี้ งานพระราชพิธีใช้วงประโคม ๒ วง ได้แก่ วงสังข์แตรและวงปี่พาทย์พิธี งานรัฐพิธีและงานเสด็จออกมหาสมาคม ใช้วงกระทั่งแตรมโหระทึก นอกจากนี้วงปี่ชวา กลองชนะใช้ในกระบวนแห่ที่เกี่ยวข้องด้วยงานมงคล เช่น กระบวนแห่พระยาแรกนาในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ วงปี่ฉิ่งกลองชนะประโคมในพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องด้วยงานอวมงคล เช่น แห่พระบรมอัฐิและพระอัฐิในพระราชพิธีสงกรานต์

จากการสรุปผลการศึกษา ในข้อ ๒ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วงประโคมในพระราชพิธีเป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศของพระมหากษัตริย์อย่างหนึ่ง เครื่องดนตรีในวงประโคมได้ลดทอนลงเช่นเดียวกับงานพระราชพิธี เช่น วงสังข์แตร แต่เดิมมีเครื่องดนตรี ได้แก่ สังข์ แตรอง แตรฝรั่ง ปัจจุบันมีเพียง สังข์และแตรฝรั่งเท่านั้น วงปี่พาทย์พิธี แต่เดิมใช้วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ปัจจุบันได้ลดทอนเป็น วงปี่พาทย์พิธี (เครื่องทก) และวงปี่ชวา กลองแขก ซึ่งเคยบรรเลงคู่กับวงปี่พาทย์ได้ยกเลิกไป วงขับไม้แต่เดิมใช้ในการกล่อมพระเศวตฉัตร ในพระราชพิธีฉัตรมงคล หรืองานสมโภชชั้นสูงก็ได้ยกเลิกไป การลดเครื่องดนตรีในวงสังข์แตรออก เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะ วงปี่พาทย์พิธีที่ลดขนาดของวงเนื่องจากมีความจำกัดเรื่องบุคลากร และสถานที่ และวงขับไม้ได้ยกเลิกเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา

๓. เพื่อศึกษาการใช้เพลงตามขั้นตอนการประโคมและการบรรเลงในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีที่จัดขึ้นตามวาระพิเศษ

ในสมัยก่อนสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยา มิได้กล่าวถึงชื่อเพลงในวงประโคมชนิดต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นกล่าวถึงชื่อเพลงบ้าง เช่น วงปี่พาทย์บรรเลงในกระบวนแห่ใช้เพลงกลม วงปี่ชวา กลองแขกใช้เพลง

สระหม่า เป็นต้น ในสมัยปัจจุบันเพลงในพระราชพิธีแบ่งตามประเภทของวงประโคมได้ดังนี้

วงสังข์แตร ใช้เพลงสำหรับบท ๑ จบ วงกระหังแตรมโหรีทีก ในงานรัฐพิธี ใช้เพลงสำหรับบท ๓ จบ และงานเสด็จออกมหาสมาคม ใช้เพลงออกขุนนางและเพลงส่งเสด็จ วงปี่ชวากลองชนะ (กระบวนแห่ พระยาแรกนาขวัญ) ใช้เพลงพญาเดิน วงปี่ฉิ่งกลองชนะ ใช้เพลงพญาโสภ (ทางเฉพาะ)

วงปี่พาทย์พิธี ในงานพระราชพิธีทั่วไป ใช้ ๔ เพลงคือ เพลงช้าประกอบกิริยาการเสด็จพระราชดำเนิน มาถึงและเข้าสู่มณฑลพิธี เพลงสาธุการใช้เกี่ยวกับพิธีสงฆ์ และเพลงเรื่องทำขวัญใช้ในการสมโภช เพลงกราวรำ ใช้ในการแสดงผลสำเร็จของพิธีนั้น

ในงานพระราชพิธีพิเศษได้แก่ พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ใช้เพลง สาธุการ เพลงลงสร เพลงเรื่องทำขวัญ

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ใช้เพลงเชิดฉาน เพลงโคมเวียน และเพลงปลุกต้นไม้ ประกอบ กิริยาหว่านไถของพระยาแรกนา

วงประโคมเกี่ยวกับพิธีในวาระพิเศษ เช่น พิธีเททอง พิธีเปิดอาคาร ใช้เพลงมหาฤกษ์ - มหาชัย หรือพิธีที่มีการสมโภช ใช้เพลงเรื่องทำขวัญ

การใช้เพลงตามขั้นตอนของพระราชพิธี เริ่มมีความชัดเจนตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ซึ่งครุมนตรี ตราโมทได้เขียนบทความไว้ การใช้เพลงบรรเลงตามขั้นตอนของพระราชพิธี ยังคงเหมือนเดิม และยังเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำครุสภา, ๒๕๐๖.
- _____ พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำครุสภา, ๒๕๔๐.
- _____ พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำครุสภา, ๒๕๔๓.
- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ, จดหมายเหตุศาลาแบร์ เล่ม ๑. พระนคร : องค์การคำครุสภา, ๒๕๐๕.
- นริศรานูวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, เล่ม ๒๓. พระนคร : องค์การคำครุสภา, ๒๕๐๕.
- เบญจมาศ พลอินทร์, วรรณคดีชนบทประเพณีพระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.
- มนตรี ตราโมท, ดนตรีไทย. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท ม.ป.ช. ม.ว.ม. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.
- _____ "การบรรเลงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธี" สารัตถะดนตรีไทย. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายชวลีศรี กันตารัตติ จ.ช., จ.ม., ณ เมรุวัดทองนพคุณ ๖ มกราคม ๒๕๒๙. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____ สารานุกรมไทย. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑๐. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๐๖.
- _____ สารานุกรมไทย เล่ม ๑๐. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๓.
- _____ สารานุกรมไทย เล่ม ๑๓. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.
- _____ สารานุกรมไทย เล่ม ๑๙. กรุงเทพฯ : ทำพระจันทร์, ๒๕๒๗.
- ศิลปากร, กรม อักษรานุกรมไทยประวัติศาสตร์ไทย อักษร ญ ฎ ฐ ฒ ณ ด ต. กรุงเทพฯ : เกรทโปรดกราฟฟิค, ๒๕๓๔.
- _____ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : พิมพ์, ๒๕๒๕.
- _____ กฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนอุดมศึกษาจำกัด, ๒๕๒๐.
- _____ ดุริยางค์สถานศิลป์. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๕.
- _____ พระราชพิธีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราชบรมนาถบพิตร. จัดพิมพ์เนื่องในงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ กรุงเทพมหานคร : กราฟิคเฟอร์แมท, ๒๕๕๓.
- _____ งานพระเมรุมาศสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ในรัชกาลที่ ๗ ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง วันอังคารที่ ๙ เมษายน ๒๕๒๔ กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๔.
- ศรีพนม สิงห์ทอง. พระราชพิธีของกษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๕.
- ศรีภัทร วลลิโกดม "ดนตรีและนาฏศิลป์ของชาววัดและชาววัง" ดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๓๕.

สัมภาษณ์

- นายจิรัช อาจนรงค์, ศิลปินแห่งชาติ, สัมภาษณ์. กลุ่มดุริยางค์ไทย, สำนักการสังคีต วันที่ ๑๖ และ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๗, ๑๔ และ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.
- นายอัญชิต สวาคมพรรณ, สัมภาษณ์. งานเครื่องสูง กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง วันที่ ๑๙ และ ๒๐ มิถุนายน, ๒ กรกฎาคม, ๑๕ และ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๗, ๑๔ และ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

ภาคผนวก

เครื่องดนตรีในวงประโคม

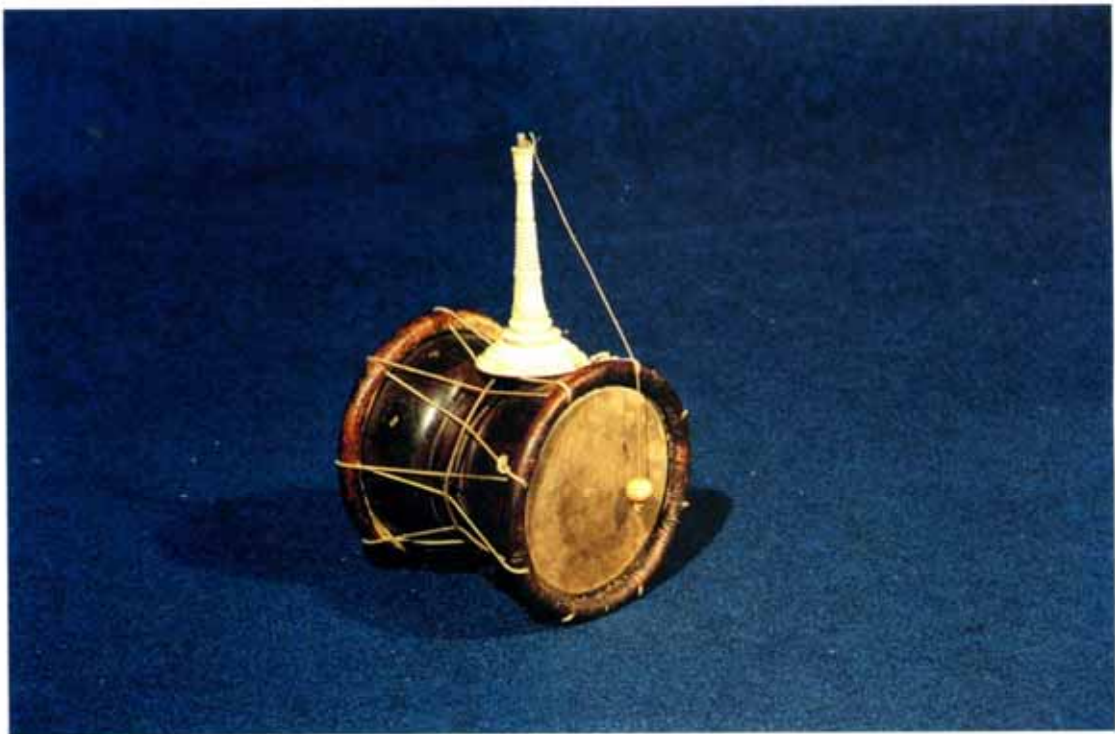
ภาพที่ ๕๔ ม้องชัย

ภาพที่ ๕๕ มโหระทึก

ภาพที่ ๕๖ กรีบพวงงา

ภาพที่ ๕๗ บัณเฑาะว์

ภาพที่ ๕๔ กลองชนะทอง

ภาพที่ ๕๕ กลองชนะเงิน

ภาพที่ ๖๐ กลองชนะแดงลายทอง

ภาพที่ ๖๐ กลองชนะเขียวลายเงิน

ภาพที่ ๖๒ เปิงมาง

ภาพที่ ๖๓ สังข์ในพระราชพิธี

ภาพที่ ๖๔ ตรงลอน

ภาพที่ ๖๕ ตรงฝรั่ง

ภาพที่ ๖๖ ปี่ชวา

ภาพที่ ๖๗ ปี่โหล่น

www.bangkok.go.th